

OPĆINA TEŠANJ
OPĆINSKO VIJEĆE TEŠANJ
KOMISIJA ZA PLANIRANJE OPĆINSKOG RAZVOJA (KPOR)

STRATEGIJA RAZVOJA OPĆINE TEŠANJ
2007. - 2015.

Tešanj, 2007.

BOBARE - DRINČIĆI - BLAŽEVCI

BUKVA

DOBROPOLJE - MEKIŠ

DŽEMILIĆ PLANJE

JABLANICA

JELAH

JEVADŽIJE

KALOŠEVIĆ

KARADAGLIJE

KRAŠEVO

LJETINIĆ

MEDAKOVO

MILJANOVCI - LONČARI

MRKOTIĆ

NOVI MILJANOVCI

NOVO SELO

ORAŠJE PLANJE

PILJUŽIĆI

RADUŠA

ROSULJE

ŠIJE

TEŠANJ

TEŠANJKA

TREPČE

VUKOVO

SADRŽAJ

1. UVOD	
2. METODOLOGIJA I POSTUPAK	7
Uvodni sastanak	7
Socioekonomski pregled i SWOT analiza	7
3. GEOGRAFSKE KARATERISTIKE	8
3.1. Položaj općine	8
3.2. Reljef	8
3.3. Pedološke karakteristike prostora	9
3.4. Vegetacijske karakteristike prostora	9
3.5. Klimatske karakteristike	9
3.6. Hidrografske karakteristike	10
4. PRIRODNI RESURSI	10
4.1. Kategorizacija i korištenje zemljišta	10
4.2. Šume	10
4.3. Vode	11
4.4. Mineralne sirovine	11
4.5. Mineralne vode	12
5. STANOVNIŠTVO - DEMOGRAFIJA	12
5.1. Brojnost stanovništva	13
5.2. Prirodni priraštaj	13
5.3. Starosna struktura stanovništva	13
5.4. Obrazovanje	14
5.4.1. Predškolski odgoj i obrazovanje	14
5.4.2. Osnovno obrazovanje	15
5.4.3. Srednje obrazovanje	15
5.4.4. Visoko obrazovanje	16
5.5. Zdravstvena zaštita	17
5.5.1. Kapaciteti	17
5.5.2. JU Dom zdravlja "Izudin Mulabećirović Izo"	18
5.5.3. Opća bolnica Tešanj	19
5.5.4. Apoteke	19
5.6. Socijalna zaštita	20
5.7. Kultura	22
5.7.1. Opća biblioteka Tešanj	22
5.7.2. Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj	22
5.7.3. Udruženja građana koja djeluju u kulturi	23
5.7.4. Kulturno-historijsko naslijeđe	23
5.8. Sport	24
5.9. Ljudski resursi i tržište rada	25
6. INFRASTRUKTURA	26
6.1. Saobraćaj	26
6.1.1. Postojeće stanje infrastrukture	26
6.2. Komunalna infrastruktura	27
6.2.1. Vodosnabdijevanje	27
6.2.2. Otpadne vode	30
6.2.3. Prikupljanje i deponovanje otpada	31
6.3. Elektroenergetska infrastruktura	33
6.4. Toplotna energija	34
6.5. Telekomunikacije	36
6.5.1. Fiksna telekomunikaciona mreža - pristupna tk mreža	36
6.5.2. GSM mreža	33

6.5.3. Optički spojni (prenosni) kablovi	36
6.6. Analiza prostorno-planske dokumentacije	36
6.6.1. Planiranje novih lokacija - poslovnih zona	39
7. PRIVREDA I ZAPOŠLJAVANJE	40
7.1. Položajne karakteristike i privredni razvoj	40
7.2. Privatizacija i razvoj privatnog poduzetništva (biznis-situacija)	40
7.3. Broj registriranih privrednih subjekata	41
7.4. Struktura privrede	41
7.5. Industrija i pravci razvoja male privrede	42
7.6. Resursi - pretpostavke razvoja, privrednog rasta i zapošljavanja	43
7.6.1. Kadrovi - znanje i poduzimljivost	43
7.6.2. Bankarstvo	43
7.7. Analiza aktualnih prilika i optimalni pravci kretanja privrede	44
7.7.1. Tržišna orijentacija	44
7.7.2. Zajednička ulaganja	44
7.8. Organizirano usmjeravanje poljoprivredne proizvodnje	44
7.8.1. Zemljoradnja	45
7.8.2. Stočarstvo	47
7.9. Turizam	48
8. ANALIZA BUDŽETA	50
8.1. Prihodi budžeta	51
8.2. Rashodi budžeta	52
9. LOKALNA UPRAVA	55
9.1. Ocjena stanja	55
9.2. Ključni partneri	57
9.3. Osnove za rad sa NVO	59
9.3.1. Komisija	60
10. DEMINIRANJE	60
11. UDRUŽENJA VEZANA UZ EKOLOGIJU	61
11.1. Lovačko društvo "Kiseljak"	61
11.2. Udruženje ribolovaca	62
12. STRATEGIJA DOSTIZANJA VIZIJE (ekologija)	62
13. SWOT ANALIZA	64
13.1. Snage	64
13.2. Slabosti	65
13.3. Mogućnosti	66
13.4. Prijetnje	67
14. 1. VIZIJA	68
14.2. STRATEŠKI PRAVCI	68
14.3. STRATEŠKI PRAVCI, OPERATIVNI CILJEVI, PROGRAMI, PROJEKTI	73
15. MONITORING I EVALUACIJA	76

1. UVOD

Polazeći od činjenice da je ukupan ekonomski razvoj ograničen nedostatkom strateških planova razvoja, finansijskih, materijalnih i ljudskih resursa za realizaciju značajnih projekata, te da neselektivno finansiranje pojedinih projekata sektora ili područja vodi ka rasipanju ionako ograničenih sredstava, pristupilo se strateškom planiranju, jer, između ostalog, samoodrživi rast ovisi i o uspješnom provođenju institucionalnih i ekonomskih reformi.

Općinski načelnik je Rješenjem broj 02-28-1-2796-2/05 od 14.11.2005. godine imenovao članove Komisije za planiranje općinskog razvoja (skraćeno: KPOR), a zadatak članova Komisije je da izvrše ocjenu postojećeg stanja i pripreme Razvojni plan općine Tešanj, koji će u formi Nacrta biti predložen Općin-skom vijeću na usvajanje.

Naime, period koji je pred nama obilježiti će :

- globalizacija i regionalizacija,
- tržišni odnosi i efikasnost,
- održivi razvoj,
- brzo mijenjanje svijeta i razvoj novih tehnologija,
- humanizacija življenja,
- razvoj lokalne samouprave i veća uloga pojedinca, te
- ruralno-urbani kontinuum i policentrični razvoj.

Da bi se izbjegla iznenađenja i *ad hok* rješenja, koristi se strateško planiranje putem kojeg se ograničavaju rizici i maksimalno koriste podobnosti, a planovi i strategije predstavljaju način upravljanja budućnošću.

Općina Tešanj mora valorizovati svoje kapitale (prirodne i stvorene, kapitale u znanju i umijećima, kulturne i moralne) i utvrditi svoju konkurentnu sposobnost za širenje tržišta (regije). Danas je u BiH najznačajniji problem kako definirati razvojne projekte i staviti resurse u funkciju razvoja, odnosno stvoriti uslove za poduzetničku atmosferu.

Strateški plan je dugoročni plan uspjeha kojim se utvrđuju planovi razvoja koji polaze od stvarnih ekonomskih prioriteta općine u skladu sa raspoloživim novčanim sredstvima. Memorandumom o razumijevanju od 16.03.2005. godine potpisanim između Načelnika Općine i direktora Odjela za demokratizaciju i reformu javne uprave kao predstavnika OSCE-a u Bosni i Hercegovini (u daljem tekstu: OSCE), pristupilo se izradi ovog razvojnog dokumenta.

Komisija za planiranje općinskog razvoja (u daljem tekstu: KPOR) je učestvovala u pripremi ovog dokumenta.

Strategija treba da posluži kao priručni dokument za buduće ulagače, donatore i Evropsku uniju. Ističemo da u Bosni i Hercegovini Evropska komisija pruža podršku regionalnom razvoju, što će, kada se Bosna i Hercegovina pridruži Evropskoj uniji, voditi ka finansiranju iz strukturalnih fondova.

U procesu donošenja nacrta Strategije razvoja općine korišteni su slijedeći principi:

- princip planiranja "odozdo prema gore", tj. učešće svih u procesu planiranja (ankete po mjesnim zajednicama, ankete za učenike, te anketni upitnik za privredne subjekte na području općine, *vrući telefon* i slično).
- princip integrisanog procesa, a ne zbira individualnih projekata i programa,
- princip partnerstva koje uključuje općinsku vlast, lokalne članove poslovne zajednice, privatni sektor i dr.

Princip planiranja "od dolje prema gore" imao je za cilj da stanovnici općine direktno identifikuju svoje potrebe.

Princip partnerstva je započeo u novembru 2005. godine imenovanjem KPOR-a i Sržne grupe KPOR-a. Nakon uspostavljanja KPOR-a izrađen je konkretan plan aktivnosti i vremenski okvir - dinamički plan.

KPOR čine predstavnici lokalne vlasti, mjesnih zajednica, obrazovnih institucija, javnih preduzeća, građana, privatnog sektora, lokalnih nevladinih organizacija, predstavnika manjinskih grupa, nezaposlenih i dr.

Članovi KPOR-a su stručnjaci iz oblasti ekonomskog razvoja, obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite, građanskog i nevladinog sektora i iz drugih oblasti od dugoročnog značaja za općinu, i to:

1. Ermina Jabandžić, predsjednik KPOR-a,
2. Sead Korajlić, sekretar,
3. Hamzaliya Hojkurić, pomoćnik Načelnika za privredu i finansije,
4. Suad Huskić, pomoćnik Načelnika za društvene djelatnosti,
5. Nizah Mehinović Enis, pomoćnik Načelnika za civilnu zaštitu,
6. Fatima Smailbegović,
7. Ferid Mustafić,
8. Miralem Unkić,
9. Ibrahim Škapurević, direktor JP "RAD" Tešanj,
10. Sejdo Plančić, direktor JP "TOPLANA" Tešanj,
11. Elmir Srkalović,
12. Mesud Mulabdić,
13. Mensur Krdžalić, predsjednik Udruženja privrednika,
14. Ruža Vlajković, predsjednik Udruženja poljoprivrednica usorsko-tešajskog kraja,
15. Kasim Kotorić i
16. Ishak Mešić.

2. METODOLOGIJA I POSTUPAK

Uvodni sastanak

Postupak strateškog planiranja započeo je uvodnim sastankom u saradnji sa OSCE-om s ciljem upoznavanja i uključivanja svih članova KPOR u postupak planiranja.

Ova faza bila je usmjerena na upoznavanje članova KPOR-a i ostvarivanje širokog koncenzusa o procedurama i metodama ostvarivanja općinske strategije.

Rezultat ove faze su:

- Prihvatanje obaveze članova Komisije i učešće u aktivnostima izgradnje strategije;
- Izabrana je Sržna grupa KPOR-a sa zadatkom koordinacije cjelokupnog rada KPOR-a;
- Utvrđena je metodologija i plan aktivnosti.

Postupak strateškog planiranja obuhvatao je slijedeće faze:

1. Potpisivanje Memoranduma o razumijevanju između Odjela za demokratizaciju Misije OSCE u BiH (u daljem tekstu: OSCE) i Općine Tešanj.
2. Formiranje Komisije za planiranje općinskog razvoja (KPOR) Odlukom Općinskog vijeća pod brojem 02-28-1-2796-2/05 od 14.11.2005.godine i Sržne grupe KPOR-a.
3. Izrada socioekonomskog pregleda općine koji obuhvata prikupljanje, sortiranje i obradu podataka i informacija.
4. SWOT analiza - sektorska i generalna
5. Vizija
6. Definisane strateških pravaca, operativnih ciljeva, programa i projekata
7. Prioritetizacija projekata - kriterijumi
8. Način nadgledanja, kontrole i evaluacije

Socioekonomski pregled i SWOT analiza

Prva faza u procesu razvoja Strategije je prikupljanje postojećih socioekonomskih i strukturalnih podataka na lokalnom, regionalnom i državnom nivou.

Informacije su identifikovane i prikupljane (djelomično) na sva tri nivoa radi poređenja daljih istraživanja i analiza. Obrasci za prikupljanje i analizu podataka dostavljeni su svim važnim institucijama u općini i šire. Pri prikupljanju podataka korišteni su podaci Zavoda za statistiku, Federalnog zavoda za programiranje razvoja, postojeće Statistike Općine Tešanj, dokument *Proces izgradnje strategije* (korištenje metodologije dobre prakse EU za pomoć u izradi više strategija razvoja) - praktične smjernice EU RED, Zajedničke smjernice kroz pet regionalnih strategija, te podaci iz postojećih dokumenata Općine Tešanj.

Socioekonomski pregled obuhvatio je slijedeći sadržaj:

- Geografske karakteristike (opis područja - položaj, veličinu, posebno razvojne mogućnosti, ključne prepreke razvoja);
- Stanovništvo i demografiju (broj stanovnika, stopu nataliteta i mortaliteta, gustoću naseljenosti, starosnu strukturu, spolnu strukturu i dinamiku);
- Infrastrukturu i komunikacije (saobraćaj, putna mreža, komunalna, elektroenergetska infrastruktura, obrazovna infrastruktura, sport i kultura, zdravstvo i socijalna infrastruktura, a analizom postojeće prostorno-planske dokumentacije);
- Poslovanje privrede (poslovanje pravnih lica, samostalno privređivanje, zaposlenost i zapošljavanje, GDP (ukupno i *PER CAPITA*), plaće i potrošačka korpa);
- Poljoprivreda;
- Turizam;
- Servisna infrastruktura;
- Finansijske institucije;
- Deminiranje;
- Ekologija.

Identifikacija ključnih aktera lokalnog ekonomskog razvoja (LER-a).

3. GEOGRAFSKE KARATERISTIKE

3.1. Položaj općine

Geografska širina Tešnja: 44° 33'

Nadmorska visina: 230 m (najveća nadmorska visina 732 m na Crnom vrhu)

Klima: umjereno-kontinentalna

Površina općine Tešanj: 163 km² (283 stanovnika po km²);

1991. godine: 223 km² (217,40 stanovnika po km²).

Općina Tešanj se nalazi na prostoru između srednje i sjeveroistočne Bosne, a prema teritorijalnom ustrojstvu Bosne i Hercegovine ona pripada sjeverozapadnom dijelu entiteta Federacije BiH i jedna je od dvanaest općina Zeničko-dobojskog kantona, kao općina koja predstavlja sjeverozapadni dio ovog kantona.

Sadašnja teritorija općine Tešanj je određena Dejtonskim mirovnim sporazumom za BiH iz 1995. godine i Zakonom o konstituisanju novih općina u Federaciji BiH, te nakon ovako uspostavljenih novih, poratnih, granica teritorija općine Tešanj se umanjila sa dotadašnjih 223 km² na sadašnjih 163 km².

3.2. Reljef

U reljefnom smislu općina Tešanj se nalazi u pojasu niskih unutrašnjih Dinarida i spada u karakteristično brežuljkasto-brdovita područja sjeverne Bosne. Ravničarski dio općine (nadmorska visina od 148 m do 200 m) se prostire uz rijeke Usoru, Radušicu, Tešanjku i Bosnu.

Najveći dio površine općine Tešanj čine brežuljkasto-brdovita područja nadmorske visine 200-400 m i zauzimaju centralni dio teritorije općine Tešanj. Izrazito brdoviti dio teritorije općine Tešanj se proteže u jugozapadnom, južnom i jugoistočnom dijelu općine. U tom dijelu nadmorska visina se kreće od 400 do 700 m (poznatije kote u tom dijelu su Zmajevac - 684 m, Crni vrh - 732 m, te Trebačko brdo - 604 m). U ovom prostoru je evidentan veliki broj klizišta.

Najveće površine ravničarskog zemljišta imaju naselja Bobare, Drinčići, Piljužići, Miljanovci (prostiru se sa lijeve strane rijeke Usore), zatim Jelah, Rosulje, Ljetinić i Kraševo (prostiru se sa desne strane rijeke Usore) i polja u naselju Šije (protežu se duž lijeve obale rijeke Bosne).

Tabela: Karakteristike općine		
OPĆINA	OPIS	Nadmorska visina
TEŠANJ	grad	230
	najniža	150
	najviša	732

Izvor podataka: Statistika općine Tešanj

3.3. Pedološke karakteristike prostora

U neposrednoj vezi sa geološkom građom je i struktura pedološkog pokrivača¹. Ona predstavlja važan faktor prirodnog kompleksa, a na području tešanjске općine izdvajamo:

- Aluvijalna i semiglejna tla uz rijeku Usoru u Jelahu, Kaloševiću, Putešiću, Ljetiniću, Bobarama itd. Karakteristika ovog tla je da imaju malo humusa, te da navodnjavanjem mogu dati visoke prinose;
- Sionice se prostiru sjeverno i južno od prethodnih, u Piljužićima, Mrkotiću, O. Planjama, Potočanima, Jevadžijama, Vukovu, Rosuljama, Medakovu i sl. Sionice su se razvile na lapornim i karbonatnim glinama. To su teška, glinovita tla crne boje;
- Smeđa tla se nalaze na različitoj geološkoj građi (krečnjaci, serpentine, gline), siromašna su humusom, jer velika količina padavina povećava spiranje zemljišta i humusa neophodnog za uzgoj bilja, te se zbog tog razloga navedeno zemljište mnogo đubri.

3.4. Vegetacijske karakteristike prostora

Pripadnost umjereno-kontinentalnoj klimi i reljefne karakteristike tla najznačajniji su faktori u učešću i rasprostranjenosti određenih biljnih zajednica. Tako područje općine Tešanj pripada ekosistemu mezofilnih šuma kitnjaka i običnog graba.

Šume bukve rasprostranjene su u visinskom pojasu i zauzimaju hladnije predjele, a spuštaju se do 150 m nadmorske visine niskoravničarskih predjela. Šume vrba i topola se nalaze neposredno uz vodotoke, a većim dijelom su uništene i pored rijeka se sada nalazi zamočvareno zemljište.

Na teritoriju općine po poljima raste ljekovito bilje raznih vrsta², kao npr. čubrić (majčina dušica), divlja metvica, kunica (hajdučka trava), čelinac (pčelinja trava), žara (kopriva), bijeli i crni sljez, žuti kantarion, maslačak, bokvica, odoljen, čičak, preslica, jagorčevina i slično. S obzirom na to da se u posljednje vrijeme (a i u

¹ Pri Institutu za pedologiju agronomskog fakulteta radena je Studija pedološkog sastava tla Bosne i Hercegovine sa preporukama za korištenje karakteristika određenog tla, pa bi se pri izradi nekih budućih programa i studija iz ove oblasti trebali koristiti podaci iz navedene Studije.

² U okviru studije *Fitocenološki i farmakognosijski aspekti herbalnog sektora – karta općine Tešanj* autora projekta prof. dr. **Nezira Tanovića** i **Ahmedina Salčinovića** izvršena je i procjena prirodnih resursa i socijalnih aspekata, gdje je konstatovano da općina Tešanj posjeduje visoku biodiverzifikaciju, a na prostoru općine definisano je ukupno 97 vrsta ljekovitog i aromatičnog bilja.

vrijeme naših predaka) ljekovito bilje koristi u farmaceutskoj djelatnosti, trebalo bi istražiti mogućnost primjene određenih vrsta, a također i mogućnost uzgajanja ljekovitog bilja na prostoru naše općine.

3.5. Klimatske karakteristike

Područje općine Tešanj pripada umjereno-kontinentalnom klimatu koji obuhvata sjeverne predjele Bosne i doline srednjih tokova sliva rijeke Save. Prema ukupnoj količini vodenog taloga u toku godine, općina Tešanj sa prosječno 900 ml po 1 m² spada u sušnije dijelove Bosne i Hercegovine.

Tabela 1: Važniji meteorološki podaci					
OPĆINA TEŠANJ	Minimanlne temperature	Maksimalne temerature	Prosječna godišnja temperatura °C	Prosječan broj sunčanih sati	Prosječne godišnje padavine l/m²
	-18	34	12,08	295	996,6

Izvor podataka: Statistika općine Tešanj

3.6. Hidrografske karakteristike

Gotovo cijela teritorija općine Tešanj pripada slivu rijeke Usore koja predstavlja lijevu pritoku rijeke Bosne, dok samo područje MZ Šije pripada slivnom području rijeke Bosne. Režim ovih vodotoka je aluvijalni. U ljetnom periodu rijeka Usora ima minimalan protok, tako da joj je odnos maksimalnog i minimalnog protoka vrlo nepovoljan.

Tabela 2: Rijeke			
OPĆINA	RIJEKE	Ukupno (km)	U regiji (km)
TEŠANJ	Tešanjka	17	17
	Usora	25	16,5
	Bosna	3	3

Izvor podataka: Statistika općine Tešanj

4. PRIRODNI RESURSI

Značajni prirodni resursi koji će se sigurno i dalje koristiti kao razvojne mogućnosti općine Tešanj jesu zemljište, šume, vode i mineralne sirovine.

4.1. Kategorizacija i korištenje zemljišta

Na području općine Tešanj u periodu 1977.-1981. godine vršen je novi premjer zemljišta i u okviru tih radova katastarsko klasiranje i bonitiranje zemljišta. Prema načinu iskorištavanja plodna zemljišta na našoj općini svrstana su po kulturama u njive, voćnjake, livade, pašnjake i šume razvrstane u klase od I do VIII, te postoji i kategorija neplodnih zemljišta.

Prikaz površina zemljišta po kulturama i klasama dat je u slijedećoj tabeli.

Plodna zemljišta:

Zemlj. po kulturama	I klasa m ²	II klasa m ²	III klasa m ²	IV klasa m ²	V klasa m ²	VI klasa m ²	VII i VIII klasa m ²	Ukupna površina m ²	Ukupan katastar. prihod KM
Njive	436.080	3.848.032	7.611.614	15.554.906	24.786.530	19.775.009	6.410.312	78.422.483	1.681.268,54
Voćnjaci	84.984	2.237.476	3.079.825	1.581.784	381.669	42.074	-	7.407.812	278.950,62
Livade	249.804	2.080.784	1.971.198	2.723.577	801.157	-	-	7.826.520	105.663,11
Pašnjaci	188.008	742.508	2.789.722	1.590.411	424.989	-	-	5.735.638	15.863,99
Šume	19.439	4.127.665	33.016.138	9.595.643	1.552.643	1.294.805	-	49.606.333	459.462,65
Ukupno:	978.315	13.036.465	48.468.497	31.046.321	27.946.988	21.111.888	6.410.312	148.998.786	2.541.208,91

Pregled površina neplodnih zemljišta na općini:

Vrsta zemljišta	Površina
Zemljište pod zgradama	1.095.603,00 m ²
Magistralni putevi	175.997,00 m ²
Regionalni putevi	468.085,00 m ²
Lokalni putevi	484.903,00 m ²
Ulice	54.797,00 m ²
Nekategorisani putevi	4.520.548,00 m ²
Vodotoci	2.548.664,00 m ²
Ostalo neplodno zemljište	5.156.894,00 m ²
Ukupno neplodnog zemljišta:	14.505.491,00 m²

U cilju što racionalnijeg i planskog korištenja zemljišta, općina Tešanj je planski pristupila upravljanju i korištenju zemljišta izradom planskih dokumenata kojima je određeno svrsishodno organiziranje, korištenje i namjena zemljišta, te mjere i smjernice za zaštitu prostora. Ukupna površina zemljišta koja je donesenim planskim aktima predviđena za gradnju iznosi oko 1/3 cjelokupne površine općine i zauzima, uglavnom, zemljišta koja su prirodno kvalitetna za obradu.

4.2. Šume

Šume i šumsko zemljište zauzimaju 30,3% ukupne površine sadašnje teritorije općine Tešanj³. Nešto više od polovine ukupne površine šumskog zemljišta nalazi se u državnom vlasništvu (2.554 ha), a na privatne šume otpada površina 2.407 ha i iste pripadaju gospodarskoj jedinici Tešanj kojom gazduje Šumsko privredno društvo Zeničko-dobojskog kantona d.o.o. Zavidovići.

Prema vrsti, na našoj teritoriji zastupljene su šume bukve, čiste šume jele/smrče, te mješovite šume jele, smrče i bukve, hrasta kitnjaka i lužnjaka. Analize strukture drvene mase naših šuma ukazuju da je drvena masa vrlo nepovoljna, da 66% od ukupne mase otpada na ogrjevno drvo, 34% na tehničko drvo, sa tendencijom daljeg opadanja količina kvalitetne drvene mase.

4.3. Vode

³ S obzirom na to da vodni režim svakog prostora, pa i našeg, uzajamno zavisi od njegove šumovitosti, da stabilnost šumskih ekosistema direktno utiče na vodni režim, da dalje iskorištavanje kvalitetne drvene mase na daje značajnu bazu osnovu za razvoj drvene industrije ovog prostora, postoji inicijativa da se šume i šumsko zemljište općine Tešanj stave pod poseban režim gospodarenja. Prema autoru ove inicijative, to bi dovelo do ekološkog pristupa upravljanja šumama kao prirodnim resursom, a što je jedna od najvažnijih komponenti uspješnog razvoja savremenog društva.

Vode općine Tešanj predstavljaju slijedeći vodotoci:

- dio rijeke Bosne (koja teče istočnim rubom općine) u dužini od oko 4 km,
- rijeka Usora u dužini od oko 14 km, s tim da je u dužini od oko 5 km općina Tešanj dijeli sa općinom

Usora.

Najduže i najveće pritoke rijeke Usore su rijeka Tešanjka, Trebačka rijeka, te Radušica, Talin potok, Grgin potok, Golubovac i potok Lužanjka. Može se reći da su, za sada, najviše iskorištene vode rijeke Usore gradnjom izvorišta za snabdijevanje vodom stanovništva i industrijskih pogona, te površinski zahvat u Crnom vrhu, na pritoci rijeke Tešanjke. Brojni su prirodni izvori pitke vode, kao što su: Guber u Jablanici, Ključ u Crnom vrhu, Izvor u Putešiću, Ježevac u Kaloševiću, Stubanje u Bobarama, Ponikva u Šijama, Studenac u Trepču i dr.

4.4. Mineralne sirovine

Što se tiče mineralnih sirovina, njihova nalazišta su dosta skromna i ograničena. Prema do sada vršenim geološkim istraživanjima, ima nalazišta lignita i mrkog uglja, zatim određene količine kvarcnog pijeska, betonista i sl. Međutim, količine svih ovih sirovina su gotovo neznatne i njihova eksploatacija nije isplativa, izuzev mogućnosti eksploatacije kamena (Trebačko brodo) u različite vrste kvarcnog pijeska i šljunka.

4.5. Mineralne vode

U posljednje vrijeme posebno interesantnom pokazala se eksploatacija mineralnih voda za čiji kvalitet su u svijetu dobivene i brojne nagrade. Značajna izvorišta mineralnih voda se nalaze u području Crnog vrha, Dolca, Gornje Raduše i Orašje Planja.

Mineralne vode su, zasigurno, jedan od prirodnih i privrednih resursa po kojima je Tešanj danas poznat i koji je postao dio novog ukupnog poslijeratnog imidža ove sredine, te su primjer dobro iskorištenog prirodnog resursa. Trenutno se preradom voda u Tešnju bavi pet koncesionara: *Celvik, Oaza, Princess, Tešanjaska vrela - Tešanjski dijament, Zema - Tešanjski kiseljak*.

Njihovim, ali i velikim uspjehom ove sredine, mogu se smatrati:

- legalizacija eksploatacije vode i rada kroz odgovarajuća odobrenja i koncesije,
- pokretanje i realizacija značajnih investicija u proizvodnju kod većine ovih subjekata usmjerena je prije svega na izgradnju proizvodnih hala i nabavku savremene opreme za preradu i pakiranje voda, dostizanje visokog kvaliteta uopće, te certificiranje ovih poslovnih subjekata i njihovih proizvoda u skladu sa međunarodnim standardima kvaliteta,
- osvajanje novih tržišta (osobito kroz rastući izvoz).

Ovakav resurs nije moguće iskoristiti bez maksimalnog kvaliteta finalnog proizvoda i dobrog marketinga. U tom pravcu, sve nabrojane firme napravile su u novije vrijeme značajne pomake. Dostignutim stepenom razvoja proizvođači mineralne vode stvorili su realne pretpostavke za uspješnu realizaciju mogućih zajedničkih programa u budućnosti (zajednički proizvodi, robne marke, zastupanje vodećih proizvođača pića u BiH, licencirana proizvodnja i dr.).

Zaključak

Analizom iznesenih geografskih karakteristika područja općine Tešanj, prepreke ovom segmentu razvoja se ogledaju u slijedećem: većina poljoprivrednog zemljišta je prirodno neplodna, posjedi su jako usitnjeni za neku veću organiziranu proizvodnju, male su količine kvalitetne drvene mase.

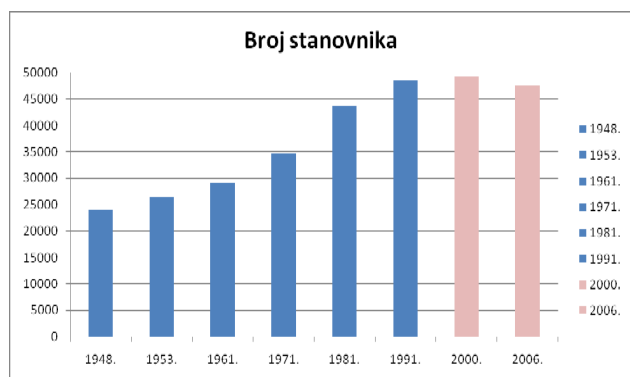
Mogućnost razvoja ovog segmenta je u proširenju eksploatacije mineralnih voda, a zaštitnim mjerama nužno je zaštititi vodotoke i izvore od daljeg zagađenja.

5. STANOVNIŠTVO - DEMOGRAFIJA

U definisanju razvoja zajednice poput općine treba izvršiti selekciju podataka i odabrati one koji mogu biti korisni za donošenje ispravnih zaključaka. Stoga ćemo dio o historijskom razvoju i demografskim karakteristikama Tešnja u prošlosti izostaviti u potpunosti, naglašavajući da on u razvoju Tešnja ima itekako značajno mjesto.

Godina koja se često uzima za komparaciju u demografskim analizama u posljednjih 15 godina jeste 1991, jer je tada izvršen posljednji popis stanovništva. Te, 1991. godine, općina Tešanj je, prema zvaničnoj statistici, imala 48.480 stanovnika⁴ sa 12.262 domaćinstva⁵. Tadašnja prosječna gustina naseljenosti iznosila je 217 stanovnika/km². Tokom posljednjih 16 godina došlo je do velikih demografskih promjena, uglavnom kao posljedica vještački izazvane migracije stanovništva zbog ratnih dešavanja u Bosni i Hercegovinu. Raspoloživi podaci⁶ najčešće nisu kompletni, a često ni potpuni.

5.1. BROJNOST STANOVNIŠTVA

Posljednje procjene Federalnog zavoda za statistiku govore da općina Tešanj ima 47.672 stanovnika⁷ koji žive u 41 naseljenom mjestu, organizovani u 25 mjesnih zajednica. Prema tim podacima, općina Tešanj je druga po broju stanovnika u Zeničko-dobojskom kantonu.

Analizirajući brojnost stanovnika u posljednjih šest decenija, dolazimo do zanimljivih podataka. U proteklim godinama, zbog ratnih i postratnih dešavanja, došlo je do velikih demografskih promjena. Naime, jedan dio teritorije sa pripadajućim stanovništvom je Dejtonskim sporazumom postao dio drugog entiteta. Osim toga, iz

ranijeg sastava općine Tešanj izdvojeno je nekoliko naselja, koja danas čine općinu Usora.

Grafikon: Kretanje broja stanovnika 1948-2006. (podaci za 2004. i 2006. godinu su procjene FZSBIH)
posljednjih 15 godina treba poći od ovih činjenica:

- Teritorij sadašnje općine Tešanj je od 1991. godine dva puta smanjivan. Svaka od promjena je uticala na promjenu brojnosti stanovništva i, pogotovo, na nacionalni sastav stanovništva. Dejtonskim sporazumom teritorij općine Tešanj u 1995. godini smanjen je za ukupno 1.326 ha, i 1.314 stanovnika iz popisa 1991. godine, što je posljedica pripajanja područja Vitkovaca drugom entitetu. Formiranjem općine Usora 1998. godine i izbijanjem rata (1992.-1995.) demografska slika ovog prostora se mijenja, jer je popisom stanovnika iz 1991. godine prema nacionalnoj pripadnosti na području općine Tešanj bilo 8.929 Hrvata. Konstituisanjem općine Usora 5.729 stanovnika je pripojeno drugoj općini, od toga 5.198 Hrvata.

- Ratna dešavanja i blizina entitetske granice proizveli su doseljavanje stanovništva iz drugih općina.
- Posljedica svih promjena jeste da na značajno manjem teritoriju od onog iz 1991. godine živi gotovo isti broj stanovnika⁸.

Na osnovu iznesenih podataka dolazimo do zaključka da je prosječna gustina naseljenosti u decembru 2006. godine iznosila 292 stanovnika po km². Prosječna gustina naseljenosti u Zeničko-dobojskom kantonu

⁴ Popis stanovništva, domaćinstava i stanova 1981. godine, domaćinstava po naseljima, *Statistički bilten* 112, Republički zavod za statistiku Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 1982. godine; Prvi rezultati popisa stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava 1991. godine, Republički zavod za statistiku, Sarajevo, 1991. godine;

⁵ Nacionalna struktura stanovništva iz 1991. godine: Bošnjaci 72,07%, Hrvati 18,42%, Srbi 6,33%, Jugoslaveni 2,16% i ostali 1,01%. Izvor: Prvi rezultati popisa stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava 1991. godine, *Statistički bilten* br. 220, Republički zavod za statistiku, Sarajevo, 1991. godine;

⁶ Podaci se, uglavnom, baziraju na procjenama i istraživanjima Federalnog zavoda za statistiku, podacima prikupljenim putem mjesnih zajednica i slično.

⁷ Mjesečni statistički pregled FBiH 2/07

⁸ Na prostoru današnje općine Tešanj 1991. godine živjelo je 42.196 stanovnika. Uspoređujući to sa današnjom procjenom broja stanovnika možemo konstatovati da je došlo do povećanja od 5.476 stanovnika.

iznosi 120,1 (broj stanovnika 401.594, površina 3.343 km²), a u BiH 79 stanovnika po km². Općina Tešanj je po gustini naseljenosti 2004. godine zauzimala 7. mjesto u Federaciji BiH⁹ i bila najgušće naseljena općina u Kantonu. Najgušće su naseljeni dijelovi u dolini rijeke Usore, rijeke Bosne, središnji dijelovi u području grada Tešnja, dok je naslabije naseljen južni i jugoistočni brdsko-planinski dio općine Tešanj.

5.2. PRIRODNI PRIRAŠTAJ¹⁰

Broj živorođenih je pozitivna komponenta prirodnog priraštaja koja direktno utiče na porast broja stanovnika, pa je zbog toga veoma značajna za opću reprodukciju. Promjene prirodnog prirasta stanovništva rezultat su niza faktora, a iz podataka datih u grafikonu vidi se da su u periodu 1971.-1996. stope mortaliteta u tešanjskoj općini imale tendenciju opadanja.

Godine 1998. stopa mortaliteta je povećana, a od 1998. godine stope mortaliteta imaju tendenciju osjetnog opadanja, što je uslovljeno povećanjem obima i kvaliteta zdravstvene zaštite, kulturnog i obrazovnog nivoa i životnog standarda. Najveća stopa smrtnosti u posmatranom periodu bila je 1998. godine (8,6%), a najniža 1996. godine (5,8%).

Stopa prirodnog priraštaja na početku posmatranog perioda od 22,8% smanjila se na 5% na kraju perioda. Uporedni podaci iz 2004. godine govore da je Tešanj u odnosu na druge općine, ipak, imao znatno povoljniji prirodni priraštaj¹¹. Analizom prirodnog priraštaja na nivou naseljenih mjesta na području općine zaključujemo da od 41 naseljenog mjesta u općini Tešanj njih 18 ima depopulacioni karakter, što je 44% općinskog prostora, a da 23 naseljena mjesta imaju porast broja stanovništva, od čega u gradu Tešnju sa procentom od 15,36%. Najveći procent porasta ima naseljeno mjesto Jelah (porast od 122,01%) i Potočani (porast od 89,35%).

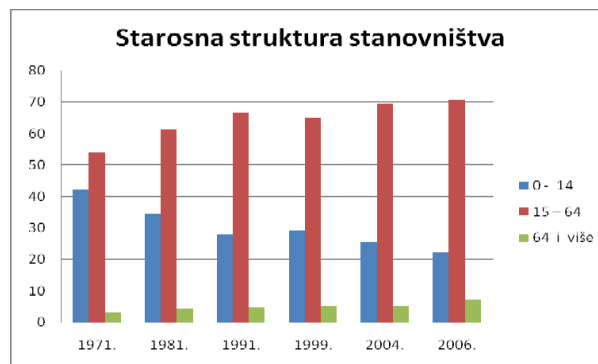
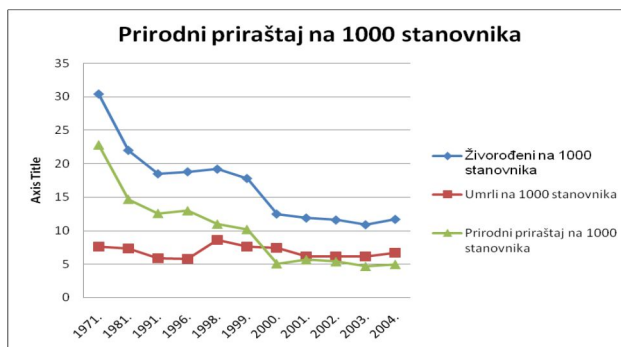
Prema procjeni Ujedinjenih nacija, u BiH će 2025. godine živjeti 4.180.226 stanovnika, a 2050. godine 3.896.902 stanovnika. Na bazi takvih podataka i prosječne stope rasta ukupan očekivani prirast do 2025. godine na općini Tešanj će iznositi 12.286 stanovnika, a broj stanovnika 59.800. Moguće je da ukupni očekivani priraštaj ima različite varijacije zbog cjelokupne privredne i političke situacije - migracije/imigracije stanovništva u treće zemlje i pada priraštaja stanovništva.

5.3. STAROSNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA

Jednu od najznačajnijih struktura stanovništva čini dobna struktura zbog toga što predstavlja osnov populacijskog razvoja, ali isto tako i bazu aktivnog stanovništva po raznim sektorima djelatnosti¹².

Ova struktura je pod većim uticajem nataliteta nego mortaliteta, jer se smatra da visoka stopa nataliteta obavezno uslovljava mlađu dobnu strukturu koja obezbjeđuje veći izvor radne snage.

Analiza starosti stanovništva najčešće se vrši preko analiza pojedinih starosnih kontingenata. Starosnu strukturu stanovništva karakterizira značajan procenat radno sposobnog stanovništva (od 15 do 64 godine starosti), što predstavlja značajan resurs za razvoj privrede.

⁹ Socioekonomski pokazatelji po općinama u Federaciji BiH – Federalni zavod za programiranje razvoja, mart 2004.

¹⁰ Izvor podataka: *Statistički godišnjak FBiH*, Sarajevo, 2005.

¹¹ Socioekonomski pokazatelji po općinama – Federalni zavod za programiranje razvoja, mart 2004.

¹² R.Gnjato i Z.Marjanac, *Banja Vrućica*, Banja Luka, 1996, str. 29.

Udio stanovništva do 64 godine starosti u ukupnom stanovništvu je veći od prosjeka koji je zabilježen u Ze-do kantonu, kao i u FBiH.

Podaci Federalnog zavoda za statistiku kazuju da je općina ispod granice koja definira reproduktivnu sposobnost stanovništva (25% stanovnika do 14 godina starosti), jer je trenutni udio populacije do 14 godina starosti u ukupnom broju stanovnika 22,22%. Može se zaključiti da prosječna starost stanovništva općine, kao i dobna struktura, potvrđuje tendenciju demografskog starenja.

5.4. OBRAZOVANJE

Na području Ze-do kantona oblast obrazovanja regulisana je Zakonom o osnovnoj školi i Zakonom o srednjoj školi, te je njima definisana potpuna nadležnost kantona po pitanju osnivanja i upravljanja radom osnovnih i srednjih škola. Predškolski odgoj i obrazovanje su u nadležnosti Općine. Bez obzira na stvarnu nenadležnost, Općina je u prethodnim godinama svoj interes u osnovnom i srednjem obrazovanju ostvarivala putem finansijske podrške u kapitalnim i tekućim investicijama u školskim objektima, jer postoji jasno ubjeđenje da su troškovi u obrazovanju dugoročna investicija.

5.4.1. PREDŠKOLSKI ODGOJ I OBRAZOVANJE

Trenutni nivo razvijenosti predškolskog odgoja nije zadovoljavajući. Na području općine postoji registrovana jedna institucija koja se bavi predškolskim odgojem i obrazovanjem. Dječije obdanište je smješteno u prije rata namjenski građenom objektu. Sa aspekta održanja i funkcionisanja ovog obdaništa riječ je o hvale vrijednom projektu, ali trenutni kadrovski, prostorni i drugi resursi ne odgovaraju potrebama. Nadležnost za osnivanje ustanova predškolskog odgoja ima lokalna zajednica.

5.4.2. OSNOVNO OBRAZOVANJE

Osnovno obrazovanje u 9 osnovnih škola na području općine pohađa 6.169 učenika¹³ razvrstanih u 238 odjeljenja. Nastava se odvija u 9 matičnih i 11 područnih škola/objekata, u kojima je zaposleno 325 uposlenika. Obrazovno-odgojni proces na općini Tešanj odvija se u slijedećim osnovnim školama:

- O.Š. "Huso Hodžić" Tešanj
- O.Š. "Rešad Kadić" Tešanj
- O.Š. "Džemal Bijedić" Miljanovci
- O.Š. "Abdulvehab Ihamija" Kalošević
- O.Š. "9. septembar" Medakovo
- O.Š. "1. mart" Jelah
- O.Š. "Kulin ban" Tešanjka
- O.Š. "Gazi Ferhad-beg" Jablanica
- O.Š. "Mustafa Mulić" Šije

Veći dio objekata je građen krajem 70-tih i početkom 80-tih godina prošlog vijeka, te postoji mnogo problema sa kojima se susreću ove ustanove: starost objekata, neadekvatno održavanje - nedovoljno ulaganje u školske objekte, nedovoljna infrastrukturna opremljenost školskih objekata i sl.

Bez obzira na stalna nastojanja za poboljšanjem, evidentno je da postoje neujednačeni uslovi u svim školama na području Kantona, pa i na prostoru općine, a najizraženiji problemi su: loše i zastarjele instalacije, neuređena školska dvorišta, loše ili nikako uređeni sportski poligoni (postojanje fiskulturne sale pored svake škole čini se prilično dalekim), problem nedostatka školske opreme i nastavnih učila.

U proteklim godinama Općina je finansirala i sufinansirala niz projekata u osnovnim školama, a vrlo je važno istaći da su roditelji učenika u posljednje dvije godine često bili pokretači i sufinansijeri određenih projekata. Iz ugla njihove angažovanosti ovakav pristup treba pohvaliti, no to istovremeno ukazuje na činjenicu

---

¹³ Podaci prikupljeni iz godišnjih programa rada svih škola za školsku 2006/07.

da je neophodan veći angažman osnivača škola u rješavanju njihovih problema.

Po pitanju uspjeha ostvarenih u učenju moguće je izraziti zadovoljstvo, jer su na takmičenjima u znanju učenici ostvarili dobre pojedinačne rezultate, te je moguće poboljšanje i na nivou zajednice.

U pogledu stručnosti uposlenih u školama treba napomenuti da postoje određeni problemi u nastavi stranih jezika (prvenstveno engleskog) i nastavi kulture (muzičke i likovne).

5.4.3. SREDNJE OBRAZOVANJE

Za potrebe srednjeg obrazovanja na području općine Tešanj osnovane su i djeluju tri srednje škole:

- Gimnazija "Musa Ćazim Ćatić" Tešanj
- Srednja tehnička škola Tešanj
- Srednja stručna škola Tešanj

Srednje škole na području općine pohađa 2.377 učenika svrstanih u 78 odjeljenja. Sve srednje škole rade u jednom objektu čija gradnja datira iz 1984. godine, a objekat je građen namjenski, sa 30 projektovanih učionica za kabinetsku nastavu, sa školskim radionicama za praktičnu nastavu i bibliotekom. Sve tri škole ističu izražen problem nedostatka prostora i smatraju da je neophodno povećati prostor na sadašnjem objektu ili, kao bolju varijantu, predlažu dislociranje jedne od škola na drugu lokaciju.

Izgradnjom sportske dvorane i osnivanjem JU Sportsko-rekreacioni centar svi učenici srednjih škola imaju normalne uvjete za odvijanje sati tjelesnog odgoja.

Značajan problem JU Gimnazija "Musa Ćazim Ćatić" predstavlja nedostatak opreme i učila koja jedva zadovoljavaju minimum koji je neophodan da se nastava normalno odvija. Uz pomoć Ministarstva Kantona nabavljeno je nešto učila, ali i dalje nedostaje oprema za kabinete fizike, hemije, biologije i stranih jezika, te namještaj za najmanje tri kompletne učionice.

Srednja tehnička škola obrazuje kadar za 4 različita zvanja, a u njoj se vrši obrazovanje učenika po programima slijedećih tehničkih škola:

1. Medicinska škola, IV stepen sa zvanjima: medicinska sestra (tehničar), akušersko-ginekološka sestra - tehničar, farmaceutski tehničar;
2. Ekonomska škola, IV stepen;
3. Elektrotehnička škola, IV stepen, sa zvanjem elektrotehničar energetike;
4. Mašinska škola, IV stepen, sa stručnim zvanjem mašinski tehničar.

Škola trenutno raspolaže sa 11 učionica, 6 kabineta, jednom radionicom i bibliotekom. Školi nedostaje oprema za kabinete medicinske struke, hemije i biologije (za kabinet hemije je kompletirana oprema, ali zbog skučenosti prostora nije u cijelosti montirana). Škola ne raspolaže specijaliziranom radionicom elektrotehničke i mašinske struke, već je raspoloživi prostor prilagodila praktičnoj nastavi ovih struka, sa skromnom opremom koja ne zadovoljava standarde potrebne za ove radionice. Cjelokupan učionički namještaj je dotrajao i trebalo bi u najskorije vrijeme izvršiti njegovu zamjenu.

Srednja stručna škola obrazuje učenike za slijedeća zanimanja:

1. Elektrotehnička stručna škola: Električar, EU-VET program
2. Mašinska stručna škola: Automehaničar, Mašinbravar, Metalostrugar, Plinski i vodoinstalater, Zavarivač
3. Tekstilna stručna škola: Krojač, EU-VET program
4. Građevinska stručna škola: Zidar-fasader-izolater, EU-VET program, Zidar-fasader-izolater, Keramičar-teracer-podopolagač
5. Drvopreradaivačka stručna škola: Stolar, EU-VET program
6. Trgovinska stručna škola: Trgovac, EU-VET program
7. Poslovni sekretar EU-VET program
8. Stručna škola uslužnih djelatnosti: Frizer-vlasuljar
9. Ugostiteljsko-turistička stručna škola: Kuhar, EU-VET program, Konobar, EU-VET program
10. Poljoprivredna stručna škola: Cvjećar-vrtlar, EU-VET program
11. Prehrambena stručna škola: Prehrambeni prerađivač, EU-VET program
12. Kožarska stručna škola: Konfektionar kožne odjeće

U srednjoj stručnoj školi vrši se obrazovanje učenika trećeg stepena.

Srednja stručna škola dijeli objekat sa ostale dvije srednje škole, te prostorom, kao ni ostale srednje škole, ne zadovoljava potrebe definisane pedagoškim standardima. Školi nedostaje oprema za kabinete biologije, hemije, fizike i kabinet stranih jezika, dok je opremljenost ostalim učilima na zadovoljavajućem nivou. Veći dio učioničkog namještaja je dotrajavao i trebalo bi u najskorije vrijeme izvršiti njegovu zamjenu.

5.4.4. VISOKO OBRAZOVANJE

Premda ne postoji ni jedna visokoškolska ustanova koja radi na području općine Tešanj, sa aspekta budućnosti cijele općine i obrazovne strukture stanovništva važno je sagledati stvarno stanje. Formiranje Univerziteta u Zenici sa 5 fakulteta, 2 više škole - akademije i 2 instituta je značajna prednost za učenike koji žele steći visoko obrazovanje na području Kantona.

Upisani studenti akademske 2004/2005. godine (uporedni podaci FBiH, Ze-do kantona i Općine):

Područje	UKUPNO	Muški	Žene		Univerzitet u Sarajevu	Univerzitet u Tuzli	Univerzitet u Mostaru	Sveučilište u Mostaru	Univerzitet u Bihaću i Zenici
FBiH	55.922	25.105	30.817	M	13.921	4.521	2.148	2.016	2.499
				Ž	17.070	5.326	2.136	3.148	3.137
Kanton	8.304	3.826	4.478	M	2.881	222	152	42	529
				Ž	3.259	299	167	68	685
Općina Tešanj	671	334	337	M	230	44	14	2	44
				Ž	215	70	14	1	37

Izvor podataka: Federalni zavod za statistiku, publikacija *Visoko i više obrazovanje u FBiH u 2004/05*, Sarajevo, mart 2005.

Prema podacima Zavoda za statistiku FBiH, 2,06% posto stanovništva Federacije čine studenti. Poredeći općinu Tešanj, tek 1,41% njenog stanovništva su studenti. Ovakva poređenja govore da općina Tešanj ne može biti zadovoljna brojem studenata na visokoškolskim ustanovama. Premda su činjeni naporu na poboljšanju materijalnih uslova za školovanje mladih, činjenica je da smo jedna od općina koja je ispod prosjeka na nivou Federacije BiH. To svakako ukazuje na potrebu nastavka stipendiranja redovnih studenata na visokoškolskim ustanovama.

5.5. ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Od 1991. godine pa do danas učinjeni su značajni naporu na poboljšanju kvaliteta i obima zdravstvenih usluga, posebno kada je u pitanju površina radnog prostora i broj bolesničkih kreveta, te je povećan radni prostor za 4.477 m², a za 59 broj bolesničkih kreveta. Evidentna je i velika promjena u strukturi bolesti, te, shodno tim promjenama, i potreba za širim vidovima zdravstvene zaštite.

Prema podacima Zavoda za zdravstvo Ze-do kantona, zdravstveno osiguranje na općini Tešanj koristi 36.352 korisnika i članova njihovih porodica. U sistem zdravstvenog osiguranja nije uključeno oko 11.000 stanovnika, što predstavlja jedan od najizraženijih problema u zdravstvenoj zaštiti stanovništva.

Na području općine primarna zdravstvena zaštita organizovana je u:

- Domu zdravlja Tešanj,
- privatnim ordinacijama (i to: dvije ginekološke ordinacije, ordinaciji opće medicine, ordinaciji interne medicine i pet stomatoloških ordinacija),
- 10 apoteka (4 privatne i "Tefarm" - gradska apoteka sa 5 područnih).

Sistem zdravstvene zaštite upotpunjen je sa 11 ambulanti porodične medicine organizovanih u mjesnim zajednicama općine, a nadgradnju čitavom sistemu primarne zdravstvene zaštite pruža Opća bolnica, vršeći usluge sekundarne zdravstvene zaštite.

Opći statistički pokazatelj koji govori o kvaliteti zdravstvene zaštite na jednom području je odnos broja stanovnika i broja ljekara. Ako računamo samo odnos broja ljekara u javnim ustanovama i broj stanovnika, dolazimo do podatka da jednom ljekaru pripada oko 915 stanovnika¹⁴. Treba reći da je odnos značajno povoljniji jer postoje i privatne medicinske ustanove na području općine (poliklinike *Medicus* i *Huskić* i veći broj manjih privatnih ordinacija). Prema ovim podacima, Tešanj se ubraja u red općina unutar Federacije BiH koje imaju bolji prosjek. Slična je situacija i sa odnosom broja bolesničkih postelja i broja stanovnika, prema kojem je Tešanj među prvih 10 općina u Federaciji BiH¹⁵.

5.5.1. Kapaciteti

Stanje kapaciteta zdravstva općine Tešanj mjereno korisnom površinom i brojem bolesničkih postelja u 1991, 1995. i 2005. godini, prikazan tabelarno:

R. br.	OPIS	Jed. mjere	STANJE		
			1991.	1995.	2005.
1.	Površina radnog prostora	m ²	7.100	7.100	11.577
2.	Broj bolesničkih kreveta	kom.	46	120	179

5.5.2. JU Dom zdravlja "Izudin Mulabećirović Izo"

Prostorni kapaciteti JU Dom zdravlja "Izudin Mulabećirović Izo" u Tešnju većim dijelom zadovoljavaju potrebe ustanove i korisnika zdravstvenih usluga. Ustanova raspolaže sa ukupno 4.077 m² korisnog poslovnog prostora, od toga 140 m² poslovnog prostora u vlasništvu mjesnih zajednica (Miljanovci-Lončari 80 m² i N. Miljanovci 60 m²) i 350 m² parking-prostora kojeg koristi zajedno sa Općom bolnicom.

Trenutno je u funkciji 16 ambulanti porodične medicine i to u centralnom objektu u gradu (četiri), jedna za naseljena mjesta Mekiš i Dobropolje i 11 u porodičnim ambulantomama u mjesnim zajednicama u Jelahu (dvije), Novi Miljanovci, Miljanovci Lončari, Piljužići, Šije, Tešanjka, Kalošević, Karadaglije, Trepče i (jedna) na Vukovu u objektu Medicus za naseljena mjesta Rosulje i Cerovac.

U toku su aktivnosti na izgradnji nove ambulante u Karadaglijama, te otvaranje novih ambulanti porodične medicine u mjesnim zajednicama Novo Selo, Raduša i Džemilić Planje, u prostorima u vlasništvu MZ uz rekonstrukciju postojećeg prostora (sredstva za rekonstrukciju su aplicirana kod švicarske organizacije *Project HOPE*). U narednom periodu je neophodno otvoriti ambulante u naseljima Kraševo i Lepenica, Medakovo, Mrkotić, Orašje Planje i Jablanica. Organizacijom rada porodične medicine u sektorskim ambulantomama povećao bi se nivo zdravstvene zaštite.

U primarnoj zdravstvenoj zaštiti obavlja se veliki broj pregleda i usluga. U toku 2005. godine obavljeno je 171.058 pregleda i 644.338 usluga, te se na osnovu navedenih podataka može utvrditi da je pruženo 22,6 usluga po stanovniku. U konsultativno-specijalističkim ambulantomama obavljeno je ukupno 11.587 pregleda i 12.509 usluga. Tehnička opremljenost je na zadovoljavajućem nivou i posebno se unapređuje posljednjih godina nabavkom savremenih dijagnostičkih aparata, sanitetskih vozila, kompjuterske opreme i sl.

Materijalnu osnovu čine sredstava obezbijedena u visini 86,5%, ukupnog prihoda, a razlika se ostvaruje iz vlastitih prihoda.

Kadrovi

U strukturi zaposlenih je 111 medicinskih i 38 nemedicinskih radnika. U poređenju sa standardima i normativima u zdravstvu broj nemedicinskih radnika sveden je na minimum. Od navedenog broja medicinskih radnika 31 je sa visokom stručnom spremom i to: 21 doktora specijalista, 4 doktora medicine opće prakse (svi

¹⁴ Podaci o broju ljekara dobijeni od Opće bolnice i Doma zdravlja, a podatak o broju stanovnika iz poglavlja o stanovništvu i demografiji

¹⁵ Socioekonomski pokazatelji po općinama u Federaciji BiH, Federalni zavod za programiranje razvoja; mart 2004. godine

rade u primarnoj zdravstvenoj zaštiti, dok na specijalizaciji nema pripravnika), 5 doktora stomatologa (pripravnika nema) i 1 ljekar biohemičar. Pored visokostručnih kadrova, u ustanovi radi i 10 uposlenih sa višom stručnom spremom (10 zdravstvenih) i 78 sa srednjom stručnom spremom (70 zdravstvenih) i 23 radnika sa VK, KV i PK kvalifikacijama u tehničkoj službi. Najilustrativniji prikaz sadašnjeg stanja u pogledu kadrovske strukture i uslova u kojima ova zdravstvena ustanova radi pokazuju sljedeći uporedni podaci:

Struktura zaposlenih 1991.-2005. godina

STRUKTURA	1991. godine	2006. godine
Doktori medicine	18	5
Doktori na specijalizaciji	4	22
Doktori medicine - specijalisti	11	
Biohemičar	-	1
Stomatolozi	8	5
Svega VSS	46	31
Viši medicinski tehničari VŠS	11	9
Medicinski tehničari – SSS	79	70
UKUPNO:	136	111

Izvor podataka: Izvještaj o radu i finansijskom poslovanju JZU Dom zdravlja Tešanj za 2006. godinu i dopis Doma zdravlja Tešanj, broj 526/06 od 28.02.2006. godine.

5.5.3. Opća bolnica Tešanj

Opća bolnica Tešanj formirana je 1992. godine, posjeduje objekat u površini od oko 7.500 m², sa sedam odjeljenja (Interno, Plućno, Hirurško sa operacionim salama, Ginekologija, Porodajno, Centar za dijalizu i Dječiji odjel). Zgrada je dograđena uz zgradu Doma zdravlja Tešanj (dispanzerski blok I, II, III), te je izvršena dogradnja IV sprata - Interni odjel. U sklopu postojeće zgrade dograđen je operacioni blok, vertikale i aneksi, a u dograđenom dijelu aneksa se nalazi Plućni odjel i prostor Zavoda za zdravstveno osiguranje Zenica. U sklopu ovih prostora nalaze se i prostorije pratećih službi i odsjeka.

Opća bolnica raspolaže sa ukupno 97 bolesničkih soba i prostorija i sa 179 bolesničkih postelja-kreveta, a opremljena je medicinskim aparatima koji zadovoljavaju potrebe bolničke zaštite općeg tipa, kakva je ova zdravstvena ustanova (ultrazvuk, rendgen-aparat, EKG, ergometar, operacioni stolovi i lampe, amnioskop, te drugi medicinsko-tehnički aparati). Ustanova je u posljednje tri godine nabavila slijedeću opremu: spiralni CT, aparat za rezervnu osmozu na dijalizi, autoklav za sterilizaciju, acidobazni analizator, spektrophotometar i aparat za dijalizu. Osnivač Opće bolnice je Općina Tešanj, a bolnica se finansira iz sredstava Kantonalnog zavoda zdravstvenog osiguranja u iznosu od 3.188.935 KM, te dijelom iz Federalnog zavoda osiguranja i reosiguranja Sarajevo - sredstva u iznosu od 629.381 KM i vlastitih sredstava u iznosu od 387.676 KM, gotovine od izvršenih usluga. Stabilniji razvoj ovog nivoa zdravstvene zaštite očekuje se jačanjem privrede i obaveznim osiguranjem uposlenika u privrednim društvima, što bi rezultiralo i boljim materijalnim uslovima zdravstvenih ustanova.

Kadrovi

Struktura zaposlenih Opće bolnice Tešanj:

STRUKTURA	2005. godine
Doktora medicine - specijalista	19
Doktora medicine	2
Doktora medicine - pripravnika	1
Svega VSS	22

Viši medicinski tehničari - VŠS	14
Medicinske sestre - tehničari - SSS	96
Administracija i tehnički odjel	64
od toga sa VSS - 2	-
UKUPNO:	196

Izvor podataka: Opća bolnica Tešanj

Ova ustanova u naredne dvije godine planira otvaranje očnog odjeljenja, razvoj otorine, fizijatrije i gerijatrije. Kupovinom novih medicinskih aparata povećat će se i nivo zdravstvene zaštite u ovoj ustanovi, a samim tim smanjuje se potreba liječenja u drugim zdravstvenim ustanovama - klinikama.

5.5.4. APOTEKE

Na području općine djeluju 4 privatne apoteke na području naseljenih mjesta Tešanj, Jelah, Tešanjka, Šije, Kraševo i Vukovo i JU "Tefarm" - gradska apoteka sa 5 područnih, koje obavljaju djelatnost u skladu sa Zakonom o zdravstvenoj zaštiti, Zakonom o lijekovima i dr.

5.6. SOCIJALNA ZAŠTITA

Nizak životni standard u u FBiH (prosječne plaće podmiruju 71%, "potrošačke korpe", stopa nezaposlenosti od 46% prevazilazi prosječnu stopu nezaposlenosti u FBiH od 42%, prosječne neto plaće čine 75,81% prosječne plaće FBiH) ukazuje na značaj i mjesto socijalne zaštite u društvu. Opća ocjena socio-ekonomskog stanja na općini ne može se okarakterisati kao naročito povoljna, a jedan od važnijih razloga tome je veliki broj nezaposlenih i radno nesposobnih lica čija su primanja vrlo skromna ili nikakva. Uzimajući u obzir i neke statističke podatke, može se konstatovati da je ključna karakteristika socijalne situacije slabiji životni standard građana općine Tešanj (tome doprinosi i činjenica što još nije usvojen odgovarajući kantonalni zakon o socijalnoj zaštiti).

Centar za socijalni rad Tešanj (CSR)¹⁶ je ustanova koja se najdirektnije bavi socijalnom zaštitom stanovništva. Osnivač Centra je Općina Tešanj od 1982. godine, kada je i osnovan. Zadatak JU Centar za socijalni rad Tešanj jee obavljanje poslova neposredne socijalne zaštite, zaštite osoba sa invaliditetom, civilnih žrtava rata i porodica sa djecom, kao i obavljanje drugih poslova utvrđenih Zakonom, drugim propisima i općim aktima.

Uz prava koja su priznata kantonalnim odlukama, Općina Tešanj dodatno osigurava i stalnu ili povremenu novčanu pomoć. Dječiji dodatak nije reguliran ni kantonalnom ni općinskom odlukom, te se ova socijalna beneficija ne isplaćuje na području općine.

Djelatnost Centra za socijalni rad se finansira iz općinskog i kantonalnog budžeta. U 2006. godini je za djelatnost CSR doznačeno 1.693.350 KM¹⁷, sa učešćem Kantona od 1.559.571 KM ili 68,48%. Iz općinskog budžeta u 2005. godini je izdvojeno 344.000 KM (grantovi za stambeno zbrinjavanje socijalno ugroženih porodica, stalne osnovne i jednokratne novčane pomoći i finansiranje redovne djelatnosti), dok je putem donacija obezbijedeno 189.779 KM (11,21% ukupnih sredstava). Izdvajanja iz općinskog budžeta za potrebe socijalne zaštite su u porastu. Na području općine Tešanj nema ustanova socijalne zaštite koje se bave smještajem i aziliranjem djece i odraslih lica.

¹⁶ Centar za socijalni rad ima ukupno 11 zaposlenih. Od toga 4 socijalna radnika, pravnik 1, administrativnog osoblja 3 i ostalih 3.
(Podaci iz Izvještaja o radu za 2006. godinu)

Pregled korisnika socijalne pomoći na području općine Tešanj:

R. br.	OPIS	Broj korisnika
1.	Djeca bez roditeljskog staranja	94
2.	Odgojno zanemarena djeca	28
3.	Lica sa invaliditetom	124
4.	Lica ometana u psihičkom i fizičkom razvoju	38
5.	Stara lica bez porodičnog staranja	148
6.	Lica s društveno negativnim ponašanjem	14
7.	Lica i porodice u stanju socijalne potrebe i sl.	324
	UKUPNO:	770

Pregled korisnika ostvarenih prava iz socijalne zaštite:

R. br.	OPIS	Broj korisnika
1.	Korisnici socijalne pomoći - novčana (mjesečno)	210
2.	Pomoć i njega od strane drugog lica (mjesečno)	348
3.	Pomoć za civilne žrtve rata (CŽR) (mjesečno)	102
4.	Djeca bez roditeljskog staranja - smještaj u drugu porodicu	57
5.	Smještaj u organizaciju socijalne zaštite (ustanove)	73
6.	Naknade za porodilje u radnom odnosu (mjesečno)	168
7.	Naknade za porodilje koje nisu u radnom odnosu (godišnje)	411
8.	Jednokratne novčane pomoći (Općina i Kanton)	1.784
9.	Jednokratne pomoći u naturi (Kanton i donatori)	3.095
	UKUPNO:	6.248

Izvor podataka: Dopis JU Centar za socijalni rad Tešanj broj 02-35-50/06 od 23.02.2006. godine.

Nezaposleni¹⁸, naročito osobe srednjih godina i žene, zatim radnici s neriješenim statusom, radnici s malim i neredovnim plaćama kojima se ne uplaćuju doprinosi spadaju među ugrožene kategorije stanovništva. Među ugroženim kategorijama su i osobe s posebnim potrebama, civilne žrtve rata¹⁹, raseljene osobe²⁰, penzioneri, naročito oni sa najnižim penzijama²¹, invalidi rada, demobilizirani vojnici, ratni vojni invalidi i korisnici porodične invalidnine. Centar u svojoj nadležnosti ima i rad sa djecom i omladinom neprilagođenog ponašanja. Tokom 2006. godine evidentirano je 267 prijava odgojno zanemarene i odgojno zapuštene djece²². Problem u ovom segmentu rada, evidentiranoj skitnji, prosjačenju i sličnim situacijama je nepostojanje adekvatne prihvatne stanice. Ograničenja u radu Centra predstavlja i pomanjkanje prostora (prostorije za grupni rad i terapije, adekvatne čekanice i sanitarno-higijenski dio).

Određenim vidom djelovanja u socijalnoj zaštiti već duži niz godina bave se i pojedina udruženja građana koja se većim dijelom finansiraju iz općinskog budžeta i rade na pomaganju svojih članova (najčešće

¹⁸ Na evidenciji Zavoda za zapošljavanje, zaključno sa 30.11.2006. godine, evidentirano je 8.434 nezaposlenih osoba, od čega 3.260 žena. Stopa nezaposlenosti u općini Tešanj u decembru 2006. iznosila je 53,12%. 405 osoba sa evidencije Biroa za zapošljavanje su korisnici novčane naknade. (Podaci iz Izvještaja o radu Službe za zapošljavanje Tešanj za 2006. godinu)

¹⁹ U 2006. godini evidentirane su 103 osobe koje imaju status civilnih žrtava rata. Trenutno se provode pripreme/revizija za primjenu novog Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovama socijalne zaštite, koji je stupio na snagu 1.9.2006. godine.

²⁰ Prema podacima Službe za opću upravu, na dan 15.11.2006. godine, nakon reregistracije, 160 porodica ima status raseljenih osoba (ukupno 451 lice)

²¹ Registrirano je oko 3.800 penzionera na području općine. Od toga, njih oko 40% prima minimalne penzije.

²² Na osnovu toga Centar je 73 predmeta uputio prema nadležnom sudu. Sud je izrekao 31 mjeru.

pripadnika jedne populacije). Kroz namjenska sredstva osigurana Budžetom Općine vrši se pomoć određenim kategorijama stanovništva putem ovih udruženja:

- Organizacija porodica šehida i poginulih boraca
- Organizacija RVI Tešanj
- UG UBNOAR Tešanj
- UG "Zlatni ljiljani" Tešanj
- JOB "Unija veterana" Tešanj
- UG invalida rada Tešanj
- Udruženje slijepih i slabovidnih osoba Tešanj
- UG "Sugar" Tešanj
- UG "Povratak" Tešanj
- Crveni križ Tešanj
- UG hroničnih bubrežnih bolesnika
- UG Crveni polumjesec
- Dječija ambasada Tešanj
- UŽ "Naša porodica"
- UG "Oslonac"
- Udruženje penzionera/umirovljenika Tešanj
- "Merhamet"

Putem ovih udruženja i organa uprave tokom 2006. godine distribuirana je materijalna pomoć veća od 150.000 KM budžetskih sredstava Općine Tešanj.

5.7. KULTURA

Tešanj je u širim prostorima prepoznatljiv po svojoj kulturnoj tradiciji i stvaralaštvu, te vrijednom kulturno-historijskom naslijeđu. Često su pojedinci stvarali takav imidž i sliku o Tešnju, dok se u novije vrijeme ta slika stvara i kroz institucije i organizacije različitog karaktera.

Kultura se može na različite načine definisati, zbog različitog poimanja i različitog ugla i širine promatranja. Za ovaj prikaz moguće je osvijetliti ono što nazivamo kulturna politika²³.

Općina Tešanj je osnivač dvije ustanove koje se bave kulturnom djelatnošću: Opća biblioteka Tešanj i Centar za kulturu i obrazovanje, te najveći finansijer projekata i rada udruženja građana u oblasti kulture.

5.7.1. Opća biblioteka Tešanj

Javna ustanova Opća biblioteka Tešanj osnovana je 1946. godine pod nazivom Narodna biblioteka Tešanj. Od osnivanja, do današnjih dana ustanova je prolazila kroz različite periode i radila pod različitim okolnostima, a 2001. godine Odlukom Općinskog vijeća Tešanj, dobiva sadašnji naziv i postaje javna ustanova. Poseban trenutak u historiji ove kulturne ustanove predstavlja 1968. godina kada je biblioteka obogaćena privatnom bibliotekom Hamida Dizdara, koja je dala poseban kvalitativni značaj vrijednosti ukupnog knjižnog fonda. Već 1986. godine ova biblioteka je proglašena za najbolju biblioteku u Bosni i Hercegovini.

Danas, Opća biblioteka Tešanj raspolaže knjižnim fondom od preko 73.000 naslova i periodikom koja broji oko 7.000 jedinica. Ono što Opću biblioteku Tešanj svrstava u red onih sa najvrednijim knjižnim fondom, jesu orijentalna zbirka, biblioteka Mesuda Smailbegovića, privatna biblioteka Hamida Dizdara, te oko 1.500 rukopisa i rariteta.

Ustanova u ovom trenutku ima ukupno 7 zaposlenih sa tendencijom daljeg rasta radi zadovoljavanja standarda i normativa²⁴.

²³ Promatranje kulture kao posebnog društvenog sektora o čemu vode brigu odgovarajuće državne ustanove i vladine i nevladine organizacije

²⁴ Od 7 uposlenih, dva su sa VSS, dva VŠS, dva SSS i jedan NK

Biblioteka ne posjeduje vlastiti prostor. Trenutno je smještena u zgradi koja je na upravljanju Centra za socijalni rad Tešanj, i koja je namjenski građena za potrebe predškolskog odgoja i obrazovanja. Prostor koji Opća biblioteka trenutno koristi je neuslovan, sa aspekta veličine prostora²⁵ i prilagođenosti potrebama biblioteke.

Tokom 2006. godine uloženi su značajni naponi na unutrašnjoj organizaciji i radu kroz informatizaciju i pristupanju biblioteke on-line sistemu, mreži biblioteka COBIS.

5.7.2. Centar za kulturu i obrazovanje Tešanj

Odlukom o transformaciji ustanove Narodni univerzitet od 07.05.1996. godine, osnovana je JU Centar za kulturu i obrazovanje. Propisana djelatnost Centra za kulturu i obrazovanje je: kinofikacija sa masovnim oblicima kulture (pozorište, koncerti, izložbe i sl.), obrazovanje, bibliotečki poslovi (do 2001. godine, kada je biblioteka izdvojena u javnu ustanovu), izdavačka djelatnost, zaštita spomenika kulture i muzejska djelatnost.

U vremenu nakon osnivanja Centar za kulturu i obrazovanje ostvario je zapažene aktivnosti u različitim poljima djelovanja. Tokom 11 godina objavljeno je 88 knjiga, priređeno 67 likovnih izložbi, brojne javne tribine, naučni skupovi i okrugli stolovi... Važno je istaknuti da je objavljeno više od 30 knjiga koje tretiraju kulturnu historiju Tešnja, zbog toga što su ta djela rezultat istraživanja i rasvjetljavanja prošlosti. Centar je dao veliki doprinos na istraživanju i afirmaciji ukupne materijalne i duhovne baštine, ne zadržavajući se i ne ograničavajući na lokalnim okvirima.

Centar za kulturu i obrazovanje raspolaže sa preko 1.700 m² prostora u objektu koji je namjenski građen. Zbog zuba vremena objekat je nekoliko puta saniran, a u pripremi su prilagođavanja prostora aktuelnim potrebama i još neki projekti sanacije²⁶.

U vremenu od transformacije u Javnu ustanovu Centar za kulturu i obrazovanje na različite načine smanjivao se broj uposlenih²⁷, tako da Centar trenutno ima ukupno 7 uposlenih²⁸. Trenutno je u postupku prijem novog uposlenika na radno mjesto rukovodilac za zaštitu spomenika i muzejsku djelatnost. To je na izvjestan način i u trenutnim okolnostima odgovor na potrebe za osnivanjem i radom ustanove muzejskog tipa. Centar je u tom smislu radio na prikupljanju materijalne građe, tako da danas postoje četiri značajne zbirke: Zbirka arheoloških iskopina sa Starog grada Tešanj (više od 3.000 eksponata), Kulturno-historijska zbirka Mehe Bajraktarevića, Fotografska zbirka Mustafe Deljića i Etnografska zbirka.

Ustanova se uglavnom finansira sredstvima budžeta Općine i zakupa poslovnog prostora.

5.7.3. Udruženja građanja koja djeluju u kulturi

Značajnu podršku postojećim javnim ustanovama u oblasti kulture pružaju brojna udruženja građanja, koja okupljanjem zaljubljenika i entuzijasta upotpunjuju kulturni život građana. Uglavnom je riječ o udruženjima koja egzistiraju nekoliko decenija. Pomenut ćemo:

- Bosansko pozorište Tešanj
- KUD "Pobjeda" Tešanj
- KUD "Izudin Mulabećirović Izo" Jelah
- KUD "Behar" Tešanjka
- Gradski hor Tešanj
- Udruženje muzičara "Alkatmeri" Tešanj

Ova udruženja kroz angažman svog članstva ostvaruju značajne uspjehe i upotpunjuju kulturni pejzaž zajednice.

5.7.4. Kulturno-historijsko naslijeđe

²⁵ Biblioteka je smještena u prostoru površine 250 m², a prema bibliotečkim standardima koji se određuju na osnovu broja stanovnika i knjižnog fonda biblioteka treba da ima na raspolaganju više 1200m².

²⁶ Izvršena je sanacija kino sale, a u pripremi su projekti uređenja galerijskog prostora i sanacije krova objekta.

²⁷ Odvajanjem biblioteke, penzionisanjem i prirodnom smrću, smanjenjem ili ukidanjem i redukcijom nekih djelatnosti

²⁸ Od sedam uspolenih, jedno je VSS, dvoje SSS, dvoje KV i dvoje NK.

Uvažavajući činjenicu da širi prostor Tešnja čuva neprocjenjivo vrijedne tragove različitih historijskih perioda, nezaobilazno je sa aspekta promatranja budućnosti dati kraći prikaz ove oblasti. Do 1992. godine vršeno je evidentiranje i kategorizacija kulturnih spomenika na ovim prostorima, što zbog nastanka rata nije okončano. Tada je evidentirano preko 200 spomenika kulture iz raznih povijesnih perioda, a za spomenike 1. i 2. kategorije proglašeni su Stari grad, Sahat-kula, Gazi Ferhad-begova džamija, Abdulah-pašina džamija, Eminagića kuća. Iz perioda predhistorije ustanovljeno je 11 lokaliteta, iz antičkog perioda dva lokaliteta, te iz srednjovjekovnog perioda oko 150 nadgrobnih spomenika - stećaka na 20-tak lokaliteta, kao i drugih spomenika graditeljskog naslijeđa.

Svakako, najznačajniji spomenik materijalne kulture su Stari grad Tešanj (Gradina) i Stara čaršija, koja objedinjuje brojne pojedinačno iznimno važne spomenike kulture.

Neposredno nakon rata izvršene su nužne sanacije ratnih i drugih šteta na većim i značajnijim objektima kulturno-historijskog naslijeđa. Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika BiH donijela je odluke o proglašenju određenih dobara nacionalnim spomenicima²⁹. Poboljšanje materijalnih i drugih prilika u Bosni i Hercegovini doveli su do toga da je angažmanom općine i nadležnih institucija Federacije BiH posljednjih godina značajnije investirano u zaštitu, sanaciju, rekonstrukciju i revitalizaciju značajnijih objekata.

U poslijeratnom periodu učinjeno je mnogo napora na obezbjeđenju planskih dokumenata radi očuvanja i planske rekonstrukcije i revitalizacije vrijednog kulturnog blaga. Uz adekvatnu finansijsku osnovu, moguće je učiniti da ove vrijednosti budu pravilno prezentirane široj javnosti, te da doprinesu razvoju turizma i uslužnih djelatnosti.

5.8. SPORT

Općina Tešanj još uvijek nema razvijenu mrežu objekata sporta i fizičke kulture kao druge sredine, ali su u posljednjih nekoliko godina učinjeni značajni naponi da se stvore uslovi za podršku radu i razvoju sporta. Mrežu objekata sporta i fizičke kulture čini 5 zatvorenih sportskih objekata (površine 2.180 m²), što je nedovoljno za oko 6.500 učenika osnovnih škola.

Otvorene sportske terene čini 5 stadiona za veliki nogomet (površine po stadionu od 7.000 do 8.000 m², ukupno 35.000 do 40.000 m²), 10 poligona za mali nogomet po lokalnim sredinama (površine oko 1.000 m²), 8 otvorenih sportskih poligona uz osam osnovnih škola (površine 11.907 m²), te otvorena kupališta na pojedinim lokalitetima. Nogometne stadione održavaju i njima upravljaju sportski klubovi sa sjedištima u Tešnju i Mekišu (*TOŠK*), Jelahu (*Borac*), Tešanjci (*Pobjeda*) i Šijama (*Napredak*).

Zatvoreni sportsko-rekreativni objekti na prostoru općine su:

- Sportska dvorana O.Š. "Huso Hodžić" Tešanj (površine 777 m²),
- Sportska sala u O.Š. "1. mart" Jelah (površine 288 m²),
- Sportska sala u O.Š. "Kulin ban" Tešanjka (površine 510 m²),
- Sportska sala u O.Š. "Rešad Kadić" Krndija (površine 317 m²),
- Sportska sala u O.Š. "9. septembar" Medakovo (površine 288 m²),
- Sala "Partizan" Tešanj (površine 130 m²) u okviru JU "Sportsko-rekreativni centar",
- Sportska dvorana Tešanj (površine 1.650 m²) u okviru JU "Sportsko-rekreativni centar" sa ukupnom površinom 3.320 m².

Izgradnjom sportske dvorane na području općine Tešanj stvorena je značajna pretpostavka za razvoj sporta, unapređenje rekreacije građanstva i povoljniji uslovi za odvijanje nastave tjelesnog odgoja za oko 2.500 srednjoškolaca.

Odlukom Općinskog vijeća iz 2006. godine osnovana je Javna ustanova Sportsko-rekreativni centar, kojoj je na upravljanje predat objekat novoizgrađene Sportske dvorane i Sportske sale "Partizan", tako da na području općine postoji ustanova koja radi na pripremi i stvaranju uslova za rad sportskih klubova. Finansijske mogućnosti najprije, pa i drugi faktori, uticat će na budućnost ove ustanove. Uz adekvatnu podršku lokalne zajednice moguće je očekivati proširenje sadržaja za sport i rekreaciju. Trenutno Općina izdvaja sredstva za

²⁹ Odluke i ostale pojedinosti moguće je pronaći na zvaničnoj web stranici Komisije www.aneks8komisija.com.ba

plaćanje termina za treninge i prvenstvene utakmice dvoranskih sportova, tako da su uslovi rada sportskih klubova bitno poboljšani. Za očekivati je i značajnije sportske rezultate³⁰.

Sportskom djelatnošću na prostoru općine bavi se 18 klubova:

1. Nogometni klub "TOŠK" Tešanj,
2. Nogometni klub "Borac" Jelah,
3. Nogometni klub "Pobjeda" Tešanjka,
4. Nogometni klub "Napredak" Šije,
5. Nogometni klub "Pousorac" Miljanovci,
6. Ženski rukometni klub Tešanj,
7. Rukometni klub "Bosna-TS" Tešanj,
8. Košarkaški klub "Gradina-Koteks" - Tešanj,
9. Liga mladih košarkaša "Trica",
10. Centar borilačkih sportova Tešanj,
11. Klub borilačkih sportova "Borac" Jelah,
12. Savez za sport i rekreaciju invalida Tešanj,
13. Udruženje građana sportskih ribolovaca Jelah-Tešanj,
14. Udruženje građana sportskih ribolovaca "Blinker" Kalošević,
15. Šahovsko društvo Tešanj,
16. Udruženje građana "Body fit" Jelah,
17. Jelaški aero-klub,
18. Društvo pedagoga tjelesnog odgoja.

U ovim klubovima trenutno radi preko 2.000 sportista (seniora, juniora, kadeta, pionira i pjetlića).

Općina Tešanj za navedene sportske organizacije izdvaja sredstva iz budžeta, pa je planirani iznos za 2007. godinu 204.000,00 KM. Finansijska sredstva za podršku radu i razvoju organizacija u oblasti fizičke kulture i sporta, nevladinim organizacijama i udruženjima građana, raspoređuju se svake godine prema Odluci o kriterijima za finansiranje rada nevladinih organizacija i udruženja građana. I pored toga, potrebno je mnogo entuzijazma sportista za uspješan rad klubova. Kvalitet sportskog djelovanja bi se mogao poboljšati kroz veći angažman sportskih radnika koji su stručno osposobljeni (školorani treneri, profesori i nastavnici tjelesnog odgoja).

Zaključak

Čini se da bi veći broj manjih sportskih terena u lokalnim sredinama i naseljenim mjestima pružio veći pristup mlađoj populaciji. Osjetan je i nedostatak igrališta i zabavnih i rekreativnih parkova za djecu predškolske i osnovnoškolske dobi.

5.9. LJUDSKI RESURSI I TRŽIŠTE RADA

U obradi ovog pitanja korišteni su zvanični statistički podaci i podaci Službe za zapošljavanje - Biro Tešanj. Krajem desetog mjeseca 2005. godine ubilježeno je kod Službe zapošljavanja u Tešnju u kategoriji nezaposlenih ukupno 8.186 lica, od čega po prvi put traži posao njih 4.849, a 2.206 od prijavljenih na Birou predstavlja ženska populacija stanovništva.

Treba uzeti u obzir i činjenicu da:

- dio onih koji se prikazuju kao zaposleni (pri određenim firmama) realno je bez posla i, stoga, to su *fiktivna* ili realno izgubljena radna mjesta,
- dio zaposlenih vezan je za sektor sive ekonomije,

---

³⁰ Značajniji sportski rezultati su prisutni stalno. Pojedinačno, tokom 2006. godine, u kick-boksu i ribolovu postignuti su uspjesi na međunarodnom planu, dok su ekipno u svim sportovima postignuti uspjesi, ulazak u više rangove, uspjesi na državnom, federalnom i kantonalnom nivou.

- već duže vrijeme isključivu moć zapošljavanja ima privatni sektor,
- sistem poticaja zapošljavanja nije zadovoljio potrebe privrede zbog svojih manjkavosti u alokaciji sredstava namijenjenih poticaju zapošljavanja (često su ona dobivana ovisno o mogućnosti ostvarivanja uticaja na odgovarajućim nivoima raspodjele korištenja i korištena u svrhu legaliziranja radnih mjesta koja su realno već postojala, ali nisu bila prikazana),

- sistem kontrole *rada na crno* je neefikasan, a nedovoljno oštar režim sankcija stimulira ovaj vid sive ekonomije i utaje (rizike manipuliranja čini relativno malim), odnosno očekivane posljedice neprijavlivanja radnika čini čak prihvatljivim.

U vezi sa pitanjem zapošljavanja i nezaposlenosti treba istaći još dvije činjenice:

- evidencije su sasvim nepouzdana i kao takve ne mogu biti uzete za meritorne kod bilo kakve ozbiljnije analize, što je vidljivo i iz javnih osvrta na ovu neuređenu oblast, te kompetentnih ocjena datih s njom u vezi koje govore da dio stvarno zaposlenih nije prikazan, kao i to da je dio prividno uposlenih lažno prikazan (status radnika *na čekanju* ukinut je, ali statusi nekih firmi su neriješeni),

- činjenica da nemamo kvalitetnu evidenciju niti uređeno tržište rada, pa sve i da su pokazatelji povoljniji, to ni malo ne umanjuje težinu problema nezaposlenosti i sve socijalne i općedruštvene, a pogotovo individualne, posljedice egzistencijalne ugroženosti nezaposlenih.

Problem upošljavanja mlade radne snage raznih profila, kao i rješavanje budućih viškova radne snage kao produkt provedene privatizacije je najveći narastajući problem za ekonomski oporavak, te nije isuviše smjelo i nerealno da postavimo kao strateški slijedeći zadatak:

a) Stvoriti malu tešanjsku berzu rada

b) Organizirano izvesti radnu snagu na tržišta Bliskog istoka i Zapadne Evrope

Za realizaciju ovog zadatka u Općini Tešanj formirati **Asocijaciju za zapošljavanje** sa zadatkom da se upusti u rješavanje ovih problema, prepreka u zapošljavanju i samozapošljavanju, mogućnosti treninga i sl.

6. INFRASTRUKTURA

6.1. Saobraćaj

6.1.1. Postojeće stanje infrastrukture

Nakon potpisivanja Dejtonskog sporazuma sanacija ratnih šteta, obnova i razvoj shvaćeni su kao prioritet aktuelnih lokalnih vlasti i svakog građanina općine Tešanj. Cilj je bio jasan: u oblasti infrastrukture što prije sanirati posljedice ratnih djelovanja i obezbijediti pretpostavke za brži razvoj.

Preko 30 humanitarnih organizacija i fondacija raznih vlada iz cijelog svijeta se uključilo u realizaciju programa obnove putne mreže, vodosnabdijevanja, napajanja električnom energijom, PTT komunikacija, te obnove objekata za stanovanje, školstvo, zdravstvo, toplifikacije, poljoprivrede i ekologije.

Putna mreža općine Tešanj danas obuhvata magistralne putne pravce M-4 i M-17 u ukupnoj dužini od 31 km asfaltiranog puta (dionice: Kalošević - Karuše i Mravići - Šije); regionalni putni pravac RP-474 Prnjavor - Novi Šeher (dionica: Križ - Jelah - Tešanj - Kiseljak - Kahvica) u dužini od 29 km, od toga 23 km asfaltnog i 6 km makadamskog puta, te oko 140 km lokalnih i 130 km nekategorisanih puteva.

Do 1992. godine asfaltirano je samo 32 km lokalne putne mreže koja je skoro u potpunosti obnovljena novim asfaltnim slojem zbog nemogućnosti održavanja, raznih oštećenja i pojava klizišta. Danas su magistralni pravci u relativno dobrom stanju, ali se isto ne može reći za regionalni put RP-474 kojem je neophodna značajnija rekonstrukcija.

U lokalnu putnu mrežu u proteklih 10 godina uloženo je preko 18 miliona KM, od toga je skoro 2,5

miliona KM vlastito učešće građana, te preko 4 miliona KM učešće budžeta Općine Tešanj. Donatorska sredstva su 8 miliona KM, a sredstva kapitalnih ulaganja iz Kantona oko 3,5 miliona KM.

Činjenica je da svaka od 25 mjesnih zajednica ima asfaltirane glavne saobraćajnice, pa i više od toga.

Nedavno usvojena varijanta trase koridora autoputa 5-C uglavnom se podudara sa trasom koja je kao takva i usvojena Prostornim planom općine Tešanj.

Usvojena varijanta trase autoputa na dijelu Kraševa i Karadaglija ne podudara se sa trasom koja je godinama šticećena općinskom prostorno-planskom dokumentacijom.

Upoznati smo da federalna Vlada planira izradu prostornog plana cijele trase koridora autoputa 5-C. Navedeni planski dokument treba da odredi mnoge pokazatelje (uticaj na okoliš, vodosnabdijevanje, potrebnu infrastrukturu i dr.), a usvajanjem takvog dokumenta definirat će se i mogućnost gradnje na lokalitetima na kojima se ranije nije moglo graditi.

Zaključak

Planski pristup u oblasti razvoja putne infrastrukture (u okviru prostorno-planskih dokumenata) rezultirat će racionalnijim korištenjem prostornih resursa i stvaranjem pretpostavki za prosperitet u svim segmentima društveno-ekonomskog života.

Postojeći Prostorni plan općine Tešanj potrebno je *obogatiti* regulacionim planovima svih urbanih naselja, a nedostatak projektne dokumentacije u mnogim segmentima infrastrukture eliminirati objedinjavanjem ljudskih potencijala koje treba zadužiti da nude, projektuju ili nadziru realizaciju svih kapitalnih ulaganja u općini Tešanj.

Ako zadržimo postojeći interes za ulaganje u modernizaciju putne mreže, za 5 do 6 godina moći ćemo se pohvaliti da su svi lokalni putevi asfaltirani, a natpolovično i nekategorisani putevi. Ova činjenica otvara značajne mogućnosti za izgradnju još kvalitetnije putne mreže, te za dalji privredni razvoj naše općine. Izgradnjom autoputa (tzv. koridor 5-C) teritorija općine Tešanj bi se po pravcu sjever-jug *prepolovila* na dva dijela, pa je neophodno zahtijevati:

- a) da se lokalnoj putnoj mreži omogući postojeće funkcioniranje kako ne bi došlo do *cijepanja* naselja;
- b) izgradnju priključne petlje u Medakovu.

Do konačne realizacije autoputa općina će modernizacijom i asfaltiranjem *otvarati* lokalne putne komunikacije sa susjednim općinama Maglaj, Doboj-Jug i Usora.

6.2. KOMUNALNA INFRASTRUKTURA

6.2.1. Vodosnabdijevanje

Vodozahvati i izvorišta

a) Vodozahvati i izvorišta kojima upravlja KP "RAD" Tešanj

Komunalno preduzeće "RAD" Tešanj upravlja trima vodovodnim sistemima: vodovod Tešanj, vodovod Jelah i vodovod Kraševo. Navedeni vodovodni sistemi snabdijevaju se vodom sa tri izvorišta za 5.483 korisnika, od čega 5.003 domaćinstva i 480 ostalih korisnika. Uz pretpostavku da prosječno domaćinstvo ima 4 člana, dobivamo da je sa vodovodnih sistema kojima upravlja Komunalno preduzeće "RAD" snabdjeveno oko 20.000 stanovnika, odnosno oko 40% stanovnika općine.

Tabelarni pregled vodovoda kojima upravlja KP "RAD" Tešanj:

	Vodovod Tešanj	Vodovod Jelah	Vodovod Kraševo
Snabdijevanje vodom	Stupa i Mekiški potok (zahvati tirolskog tipa)	Sa izvorišta u Jelah Polju kojeg čini 6 bunara (crpe vodu iz aluviona rijeke Usore)	Sa izvorišta Kraševo koje čini 5 bunara u aluvionu Usore
Obuhvat snabdijevanja	Grad Tešanj	1. Rezervoar Jevadžije, snabdijeva Jelah i naselja u okolini 2. Rezervoar Krndija, snabdijeva ind. zonu Bukva i dio naselja u predgrađu Tešnja	Naselja Kraševo, Lepenica i Mravići
Kapacitet	Promjenjiv, 8-22 l/sec	Promjenjiv, 16-40 l/sec	2-15 l/sec
Registrovani potrošači	1.633 potrošača	2.900 potrošača	950 potrošača
Broj domaćinstava	1.387 domaćinstva sa oko 5.500 stanovnika	2.692 domaćinstva sa 10.770 stanovnika	924 domaćinstva sa oko 3.700 stanovnika
Ostali korisnici	246	278	26

b) Vodozahvati i izvorišta izvan sistema upravljanja

Na području općine Tešanj egzistira veći broj lokalnih vodovoda, izvorišta i bunara za manje grupe domaćinstava do čitavih naselja, a kako ne postoje sistematizovani podaci o njima, bez katastra lokalnih vodovoda i katastra zagađivača ne može se precizno utvrditi broj potrošača, njihovi kapaciteti, ugroženost i sl.

Trenutno su raspoloživi podaci iz *Procjene ugroženosti civilnog stanovništva* koju je 2005. godine izradila Služba civilne zaštite općine, Prethodne studije dugoročnog vodosnabdijevanja općine Tešanj iz 1998. godine, te podaci koje je prikupila nadležna općinska služba. Raspoloživi podaci predstavljeni su u tabeli koja slijedi.

Tabelarni pregled vodovoda izvan sistema upravljanja:

R. br.	Mjesna zajednica	Naseljeno mjesto	Naziv vodovoda	Broj stanovnika	Broj domaćinstava obuhvaćeno vodosnabdijevanjem	Primjedba
1.	Bobare-Drinčići-Blaževci	Bobare	Izvorište Kalošević	750	Svi obuhvaćeni	Povremena redukcija vode
		Drinčići	Izvorište Kalošević	282	Svi obuhvaćeni	Povremena redukcija vode
		Blaževci				
2.	Dobropolje-Mekiš	Dobropolje	Kraljevac	819	65	U ljetnoj sezoni nedostatak vode
		Mekiš	Bukovac	369	50	U ljetnoj sezoni nedostatak vode Neriješeni imovinsko pravnih odnosi na izvorištu
3.	Dž. Planje	Dž. Planje	Barica	1.320	150	Povremena redukcija vode
4.	Jablanica	Jablanica	Bijele vode	1.130	50	Ima i manji broj malih vodovoda sa kojih se snabdijeva 5-10 domaćinstava
		Čaglići	Selo voda	428	50 domaćinstava	
		Ripna	----	124	-----	
5.	Kalošević	Kalošević	Izvorište Kalošević	1.049	Svi obuhvaćeni	Povremena redukcija vode
		Putešić	Izvorište Putešić	193	Obuhvaćeno preko 50% stanovništva i Osnovna škola	Povremena redukcija vode
6.	Karadaglije	Karadaglije	Izvorište Lipe	746	80	Povremena redukcija vode
		Koprivci		470		
7.	Ljetinić	Ljetinić	Izvorište Ljetinić	875	Svi obuhvaćeni	U toku transformacija u Javno preduzeće
8.	Medakovo	Medakovo	Izvorište Ljetinić	1083	120	Djelimično obuhvaćeni vodosnabdijevanjem
9.	Mrkotić	Mrkotić	Izvorište Kalošević	1457	Svi obuhvaćeni	Povremena redukcija vode
10	Novi Miljanovci	Novi Miljanovci	Izvorište Gobelja	1.988	cca 80	Dio mjesne zajednice naselje Gobelja je zajedno sa Općinom Usora obuhvaćeno vodosnabdijevanjem
11	Novo Selo	Novo Selo	Izvorište Ljetinić	1.165	Svi obuhvaćeni	Povremena redukcija vode
12	O. Planje	O. Planje	Kapetanovac	1.050	cca 100	Povremena redukcija vode
13	Piljužići	Piljužići		1.785		Manja izvorišta sa maksimalno od 5-10 domaćinstava sa kojih se snabdijeva manji broj domaćinstava
14	Raduša	Raduša	Vodovod Bukovac	2.597	320	Povremena redukcija vode Voda nije za piće nema prečistača
15	Raduša		Vodovod Jazbine		35	Povremena redukcija vode
16	Rosulje	Rosulje	Izvorište Ljetinić	849	Svi obuhvaćeni	
17	Šije	Šije	Ponikva	2.800	Svi obuhvaćeni	Izvorište Ponikva
18	Tešanj	Tešanj		(6.534)		Obradeno tačkom a)
		Tugavići		296		Neriješeno vodosnabdijevanje
19	Tešanjka	Tešanjka	Vlastito izvorište	868	Svi obuhvaćeni	U nedostatku vode vanredno se snabdijevaju sa vodovoda Žabljak
		Lepenica	Izvorište Kraševo	1.293	Svi obuhvaćeni	
20	Trepče	Trepče		2.379		Manja izvorišta sa maksimalno od 5-10 domaćinstava sa kojih se snabdijeva cca pola domaćinstava
UKUPNO:				27.796	cca 4.000 (38%)	Procentualna vrijednost odnosi se na ukupan broj stanovnika na području općine.

Analizom izloženih podataka može se ustanoviti da u pojedinim naseljima postoje *preklapanja* sa sistemima obrađenim pod a). Ukupan broj stanovnika na području općine je 42.360, a prostim sabiranjem broja stanovnika obrađenih pod a) i pod b) dobivamo $20.000 + 27.796 = 47.796$ stanovnika, što ukazuje na nepotpunost podataka, te rezultate analize treba prihvatiti sa rezervom.

Posmatrano u cjelini, prema raspoloživim podacima može se zaključiti da je na području općine vodom iz općinskog vodovoda i lokalnih vodovoda snabdijevano 78% stanovništva.

Iz raspoloživih podataka ne može se procentualno iskazati koji procenat stanovništva ima riješen problem vodosnabdijevanja u potpunosti, a koji djelimično, jer je očigledno da gotovo svi vodovodi imaju povremene redukcije, a nisu dostupni ni podaci o kvaliteti vode.

c) Trenutno stanje i potrebe

Navedeni podaci daju samo grubu sliku stanja vodosnabdijevanja na području općine Tešanj. Pored 20.000 stanovnika koji se vodom snabdijevaju iz vodovoda kojima upravlja Komunalno preduzeće, dodatnih oko 16.000 stanovnika snabdjeveno je iz lokalnih vodovoda kojima upravljaju mjesne zajednice, odnosno u tu svrhu formirani *građevinski odbori*. Ostali stanovnici snabdjeveni su iz individualnih bunara, odnosno manjih izvora.

Među lokalnim vodovodima po broju potrošača izdvajaju se vodovodi Kalošević-Mrkotić-Bobare-Drinčići, Ljetinić, Šije i Raduša.

Kao sredine sa izraženom potrebom za rješavanje problema vodosnabdijevanja izdvajaju se Trepče, Medakovo i Dobropolje.

Ni za naselja u kojima egzistiraju vodovodi ne može se reći da imaju riješen problem vodosnabdijevanja, jer veliki broj izvorišta u hidrološki nepovoljnim uvjetima nema dovoljne količine vode za podmirenje potreba potrošača. Problem sa nedovoljnim količinama vode na izvorištu izražen je na vodovodima Kraševo-Lepenica-Mravići, Tešanjka, Kalošević-Mrkotić-Bobare-Drinčići. U hidrološki nepovoljnim uvjetima probleme sa nedovoljnim količinama vode imaju i vodovodni sistemi Jelah i Tešanj.

Trenutno su u toku aktivnosti na izgradnji vodovoda "Pousorje" koji bi trebao obuhvatiti područje dvije mjesne zajednice - Miljanovci i Piljužići.

Uzme li se pored kvantiteta u obzir i kvalitet vode za piće, cijela analiza dobiva dodatni otežavajući moment, jer ne postoje sistematizovani podaci o kvalitetu vode za piće u lokalnim vodovodima.

Za analizu potreba za vodom u budućnosti može se reći da je potrebno obezbijediti dodatne količine vode za 1/3 ukupnog broja stanovnika općine. Da bi se količinski izrazila potreba za vodom, nužno je obezbijediti podatke o stočnom fondu i planovima razvoja stočnog fonda, industrijskim potrošačima i planovima razvoja industrije, procjeni rasta stanovništva u planskom periodu i sl, što mora biti predmetom posebne studije.

Zaštita izvorišta

Aspekti ugrožavanja izvorišta

Komunalno preduzeće pokrenulo je procedure za donošenje odluka o zaštiti izvorišta za izvorišta kojima upravlja, shodno Zakonu.

Za izvorište Stupa i Mekiški potok kompletna procedura je završena, te je Vlada Kantona donijela Odluku o zaštiti izvorišta vode za piće na Mekiškom potoku i Trebačkoj rijeci. Za izvorišta Jelah i Kraševo urađeni su projekti zaštite izvorišta i procedura za donošenje odluke o zaštiti izvorišta je u toku.

Sva izvorišta kojima upravlja Komunalno preduzeće direktno su vezana za vodotoke, te je svako zagađenje vodotoka ujedno i indirektno zagađenje izvorišta.

Kao potencijalne zagađivače posebno treba uobziriti:

- benzinsku pumpu u zoni izvorišta Jelah,
- benzinske pumpe duž magistralne saobraćajnice Doboj-Teslić,
- širenje naselja na područje zaštitne zone izvorišta,
- otpadne vode domaćinstava u zoni bez uređene kanalizacione mreže,
- procjedne vode deponije u Tesliću,
- procjedne vode deponije Tešanj,
- otpadne vode industrijskih zagađivača u Tesliću,
- otpadne vode industrijskih zona Tešanj i Jelah,
- otpadne vode iz kanalizacione mreže koje se ispuštaju direktno u vodotoke.

Poseban problem ugrožavanja izvorišta je neovlaštena sječa šume u zaštitnoj zoni izvorišta, koja, pored trenutne štete, čini i trajnu štetu od povećane erozije i poremećaja režima toka površinskih voda.

Deponija u Tesliću je neuređeno divlje odlagalište otpada iz kojeg procjedne vode nekontrolisano otiču u vodotok Usore i time ugrožavaju izvorišta na nizvodnom dijelu. Deponija otpada u Tešnju ima riješen sistem za prikupljanje procjednih voda, međutim, nema riješen tretman procjednih voda. Planom prilagođavanja deponije krutog otpada Bukva u Tešnju predviđeno je, a i Zakonom propisano, rješavanje ovog problema u naredne 3 godine. Stoga je nužno pronaći sredstva za realizaciju Plana prilagođavanja.

Tešanj i Jelah, kao mjesta sa izvedenim kanalizacionim sistemom, nemaju riješeno prečišćavanje

otpadnih voda. Otpadne vode iz kanalizacionih sistema ispuštaju se direktno u vodotoke bez ikakvog tretmana (na dva ispusna mjesta u rijeku Tešanjku - kod "Ingrapa" i kod puta za Čifluk, te dva ispusna mjesta u rijeku Usoru - Rastoke).

Kontrola kvaliteta vode

Komunalno preduzeće opremljeno je savremenom laboratorijom za ispitivanje kvaliteta vode za piće i raspolaže kvalifikovanim i obučanim kadrom za provođenje metoda ispitivanja propisanih Pravilnikom o higijenskoj ispravnosti vode za piće, te se kvaliteta vode za piće na vodovodnim sistemima kojima Preduzeće upravlja provodi kontinuirano po fazama prerade vode i periodično.

Eksternu uslugu kontrole kvaliteta vode za piće za potrebe Preduzeća po ugovoru vrši Dom zdravlja Tešanj, a preduzeće nema obavezu kontrole kvaliteta vode na lokalnim vodovodima i privatnim bunarima.

6.2.2. Otpadne vode

Kanalizacioni sistemi

Generalno, problem otpadnih voda na području općine Tešanj predstavlja gorući problem. Na području općine egzistiraju dva kanalizaciona sistema za prihvatanje otpadnih voda iz domaćinstava - kanalizacioni sistem u Tešnju i kanalizacioni sistem u Jelahu. Pored ovih sistema postoji i kanalizacioni sistem za prihvatanje otpadnih voda industrijske zone u Bukvi koji prihvata dijelom i otpadne vode domaćinstava, kao i sistem za prihvatanje otpadnih voda industrijske zone u Jelahu. Ovi sistemi su mješoviti, odnosno prihvataju kako fekalne tako i atmosferske vode, što će u budućnosti, prilikom rješavanja problema prečišćavanja otpadnih voda, predstavljati poseban problem.

Ovim kanalizacionim sistemima upravlja KP "RAD" Tešanj.

Tabelarno su predstavljene osnovni podaci o dužini kolektora i broju korisnika u Tešnju i Jelahu.

Osnovni podaci o dužini kolektora i broju korisnika:

	Kanalizacioni sistem Tešanj	Kanalizacioni sistem Jelah
Dužina sistema	10.100 m + 3.000m izrađenih nakon rata (procjena)	11.200 m
Registrovani korisnici	1.251	831
Broj domaćinstava	1.031	729
Ostali korisnici	220	102

Iz ovih podataka vidljivo je da ni u ovim izrazito urbanim sredinama nisu sva domaćinstva priključena u sistem. Izraženo u procentima, svega oko 15% domaćinstava na području općine ima riješen problem otpadnih voda.

Slična je situacija i sa industrijskim objektima. Generalno, ne ulazeći u specifičnosti zagađenja otpadnih voda industrije, rješenje za otpadne vode industrije imaju industrijske zone u Tešnju i Jelahu, dok industrijska postrojenja izvan ovih zona problem otpadnih voda rješavaju individualno.

I u urbanim sredinama kao što su Tešanj i Jelah postoje individualni stambeni objekti i grupe objekata koji su rješenje problema otpadnih voda našli izvan kanalizacionog sistema, upuštanjem otpadnih voda direktno u vodotoke ili izgradnjom septičkih jama.

U seoskim područjima otpadne vode kako domaćinstava tako i pomoćnih objekata (štale i sl.) upuštaju se direktno u vodotoke, u odvodne jarke puteva, direktno na puteve i na površine u blizini domaćinstava. Ne postoje podaci o broju septičkih jama, njihovoj nepropusnosti, kao ni o načinu pražnjenja.

Poseban problem i opasnost predstavljaju otpadne vode domaćinstava u blizini izvorišta vode. Postoje i grupe domaćinstava koje su zajednički izgradile manje kanalizacione mreže uključene direktno u vodotoke ili odvodne jarke saobraćajnica.

Dispozicija otpadnih voda

Na području općine ne postoji uređaj za prečišćavanje otpadnih voda, tako da one, iz kanalizacionog sistema ili iz domaćinstava izvan kanalizacionog sistema, završavaju u vodotocima. Na isti način završavaju i industrijske otpadne vode.

Pobrojani kanalizacioni sistemi upuštaju otpadne vode u vodotoke na 4 mjesta koja predstavljaju kritična mjesta zagađenja. U Tešnju otpadne vode iz kolektora upuštaju se u rijeku Tešanjku kod raskrsnice za Bukvu i kod mosta za Čifluk, a u Jelahu otpadne vode ispuštaju se u rijeku Usoru na Rastokama. Za grupe domaćinstava koje su izgradile manje kanalizacione mreže ne postoje podaci o položaju i broju ispusnih mjesta.

Rješavanje problema prikupljanja otpadnih voda sa područja općine Tešanj i njihovog prečišćavanja mora se staviti u prioritete djelovanja, a kao prvi korak predlaže se izrada studije i priprema podataka neophodnih za projektovanje.

6.2.3. Prikupljanje i deponovanje otpada

Prikupljanje otpada na području općine Tešanj vrši Komunalno preduzeće "RAD" Tešanj.

Ukupno je oko 4.000 registrovanih korisnika usluga odvoza otpada. Prikupljanje otpada vrši se u tipskim posudama zapremine 110 l, kontejnerima zapremine 1,1 m³ i 5 m³, te za tu namjenu posebno izrađenim PVC vrećama. Prikupljanje otpada u tipskim posudama organizovano je, uglavnom, u sredinama sa redovnim odvozom otpada, dok se prikupljanje u PVC vrećama vrši u mjesnim sredinama shodno dogovoru.

Tabelarni prikaz načina prikupljanja otpada po mjesnim zajednicama:

Odvoz smeća u kantama 110 l	Odvoz smeća u PVC vrećama	Nepokriveno područje
Tešanj, Jelah, Tešanjka, Potočani, Raduša, Mekiš, Dobropolje, Lepenica Polje, Žabljak (dio naselja), Ljetinić (dio uz magistralu), Bukva, Vukovo, Rosulje, Medakovo	Kraševo, Lepenica, (Bedaci, Kurtići), Ljetinić, Mrkotić, Planje, Kalošević, Miljanovci Novi, Miljanovci, Bobare i Piljužići, Karadaglije	Medakovo - dio, Trepče, Novo Selo, Orašje Planje, Dobropolje dio iznad vodovoda
2 x sedmično za Tešanj i Jelah, a za sva ostala naselja 1 x sedmično	2 x mjesečno	

I slijedeća tabela donosi pregled načina prikupljanja otpada po mjesnim zajednicama.

R. br.	Mjesna zajednica	Naseljeno mjesto	Broj stanovnika	Broj domaćinstava obuhvaćeno odvozom smeća	Primjedba
1.	Bobare - Drinčići - Blaževci	Bobare	750	0	Vozilo KP "Rad" prolazi navedenim područjem. Povremeno se pojavi nekoliko komunalnih pvc vreća.
		Drinčići	282		
		Blaževci			
2.	Dobropolje - Mekiš	Dobropolje	819	98, kante	Redovni korisnici.
		Mekiš	369		
3.	Dž. Planje	Dž. Planje	1.320	64, vreće	PVC VREĆE, redovan odvoz 2 x mjesečno. Redovni korisnici
4.	Jablanica	Jablanica	1.130	-	Dovoz u aranžmanu MZ. Nepoznat broj korisnika.
		Čaglići	428	-	
		Ripna	124	-	
5.	Kalošević	Kalošević	1.049	30, vreće	MZ kupuje vreće od KP "RAD". Nije stalan broj korisnika.
		Putešić	193		
6.	Bobare - Drinčići - Blaževci	Bobare	750	0	Vozilo KP "Rad" prolazi navedenim područjem. Povremeno se pojavi nekoliko komunalnih pvc vreća.
		Drinčići	282		
		Blaževci			
7.	Dobropolje - Mekiš	Dobropolje	819	98, kante	Redovni korisnici.
		Mekiš	369		
8.	Dž. Planje	Dž. Planje	1.320	64, vreće	PVC VREĆE, redovan odvoz 2 x mjesečno. Redovni korisnici

R. br.	Mjesna zajednica	Naseljeno mjesto	Broj stanovnika	Broj domaćinstava obuhvaćeno odvozom smeća	Primjedba
9.	Bobare - Drinčići - Blaževci	Bobare	750	0	Vozilo KP "Rad" prolazi navedenim područjem. Povremeno se pojavi nekoliko komunalnih pvc vreća.
		Drinčići	282		
		Blaževci			
10.	Dobropolje - Mekiš	Dobropolje	819	98, kante	Redovni korisnici.
		Mekiš	369		
11.	Dž. Planje	Dž. Planje	1.320	64, vreće	PVC VREĆE, redovan odvoz 2 x mjesečno. Redovni korisnici
12.	Jablanica	Jablanica	1.130	-	Dovoz u aranžmanu MZ. Nepoznat broj korisnika.
		Čaglići	428	-	
		Ripna	124	-	
13.	Kalošević	Kalošević	1.049	30, vreće	MZ kupuje vreće od KP "RAD". Nije stalan broj korisnika.
		Putešić	193		
14.	Karadaglije	Karadaglije	746	-	Dovoz u aranžmanu MZ. Nepoznat broj korisnika.
		Koprivci	470		
15.	Ljetinić	Ljetinić	875	87 (12 kanti, 75 vreća)	Redovni korisnici.
16.	Medakovo	Medakovo	1.083	30, vreće	MZ kupuje vreće od KP "RAD". Nije stalan broj korisnika.
17.	Mrkotić	Mrkotić	1.457	49, vreće	Redovni korisnici.
18.	Novi Miljanovci	Novi Miljanovci	1.988	60, vreće	MZ kupuje vreće od KP "RAD". Nije stalan broj korisnika.
19.	Novo Selo	Novo Selo	1.165	10, vreće	MZ kupuje vreće od KP "RAD". Nije stalan broj korisnika.
20.	O. Planje	O. Planje	1.050	-	Nema korisnika.
21.	Piljužići	Piljužići	1.785	25, vreće	MZ kupuje vreće od KP "RAD". Nije stalan broj korisnika.
22.	Raduša	Raduša	2.597	185, kante	
23.	Rosulje	Rosulje	849	36, kante	Redovni korisnici.
24.	Šije	Šije	2.800	Odvoz KP Doboj-Jug	-
25.	Tešanj	Tešanj	6.534	1.134 kante, 418 zajedničke posude - kontejneri	Redovni korisnici.
26.	Tešanjka	Tešanjka	868	130, kante 77, vreće	Redovni korisnici.
27.	Trepče	Trepče	2.379	30, vreće	MZ kupuje vreće od KP "RAD". Nije stalan broj korisnika.
28.	Jelah	Jelah	5867	918 kante, 9 zajednička posuda - kontejner	Redovni korisnici.

Za pokrivanje kompletne teritorije općine prikupljanjem i odvozom otpada u pripremi je studija prikupljanja otpada za koju je urađen projektni zadatak i dostavljen Općini.

Odvojeno prikupljanje otpada

Kao sekundarne sirovine interesantni su otpadni metal, papir, plastika i staklo. Kao preduslov za odvojeno prikupljanje otpada nužno je formiranje tržišta koje je zainteresovano za otkup pojedinih od nabrojanih sirovina. Trenutno su stvoreni uslovi za odvojeno prikupljanje papira i metala, a u posljednje vrijeme i plastike. Na području općine egzistiraju servisi za otkup metala (Bukva, Vukovo) i papira, što uveliko doprinosi smanjenju zagađenja okoliša.

U pripremi je program odvojenog prikupljanja sekundarnih sirovina koji predviđa postavljanje specijalnih kontejnera za prikupljanje otpada (formiranje reciklažnih ostrva).

Deponovanje smeća

Na području općine egzistira deponija komunalnog otpada sa dosta elemenata sanitarne deponije i jedna je od bolje uređenih deponija na području Federacije BiH. Locirana je na lokalitetu Vila, u naselju Bukva, neposredno pored asfaltnog puta Tešanj - Tešanjka, a sam lokalitet deponije obuhvata prostor od 5 ha. Površina pod otpadom trenutno iznosi 1,70 ha, a zbog konfiguracije terena, sa napredovanjem u odlaganju otpada, površina pod otpadom će iznositi 3,20 ha u konačnoj fazi. Shodno kategorijama otpada koji se deponuje (komunalni otpad i sličan otpad iz industrijskih i zanatskih pogona), klasifikovana je kao deponija za odlaganje

bezopasnog otpada.

Zakonom o odlaganju otpada utvrđena je obaveza sačinjavanja *Plana prilagođavanja upravljanja otpadom*, kao i da se u roku 3 godine provedu aktivnosti kojima deponija treba da ispuni minimum uvjeta za deponije komunalnog otpada propisan zakonom.

Na nivou Bosne i Hercegovine prihvaćen je koncept regionalnog odlaganja otpada, što podrazumijeva formiranje jedne deponije za širu regiju, zatvaranje postojećih deponija i njihovo pretvaranje u transfer-stanice, zavisno od udaljenosti od regionalne deponije. Općina Tešanj je stupila u aktivnosti oko formiranja regionalne deponije za regiju Doboj/Tešanj koja obuhvata 11 općina, 7 u RS i 4 u Federaciji BiH. Uspostavljen je regionalni Odbor za upravljanje otpadom koji čine 22 člana iz općina koje rade na aktivnostima oko formiranja regionalne deponije.

6.3. ELEKTROENERGETSKA INFRASTRUKTURA

Kapaciteti

Trafostanice 10(20)/0,4 Kv	U vlasništvu Elektrodistribucije	143 kom, 26 MVA	163 kom, 37 MVA
	U vlasništvu trećeg lica	20 kom, 11 MVA	
Vodovi 10(20) kV	Nadzemni	126 km	138 km
	Podzemni	12 km	
Vodovi 0,4 kV	Nadzemni - goli vodiči	406 km	673 km
	Nadzemni - izolovani vodiči	200 km	
	Podzemni	67 km	

Obrazloženje za TS 110 kV Jelah

TS 35/10 kV Jelah je proširena i značajnije remontovana sredinom sedamdesetih godina, od kada je u stalnom pogonu. Električnom energijom napaja šire područje Jelaha i Pousorje, odnosno većinu stanovništva općine Tešanj, a na njoj je potrebno izvršiti veći zahvat revitaliziranja, povećanja sigurnosti eksploatacije po pitanju isporuke električne energije, kao i sigurnosti ljudskih života i bezbjednosti materijalnih dobara.

Nakon rata, zbog veoma atraktivne geografske lokacije Jelaha i okolnog područja koje se nalazi na križanju magistralnih saobraćajnica Tešanj - Prnjavor i Doboj - Teslić, dolazi do intenziviranja potrošnje električne energije (uzrokovano povećanjem industrijske potrošnje, te povećanjem broja kupaca iz kategorije domaćinstava sa tempom priključenja novih kupaca od oko 400 kupaca godišnje). Zbog toga je došlo do potrebe proširenja kapaciteta trafostanice 35/10 kV Jelah, te je izvršena ugradnja još jednog transformatora snage 4 MVA, čime je ukupna instalisana snaga iznosila 12 MVA. Zbog stalnog rasta potrošnje električne energije ponovo se ukazala potreba za daljnjim proširenjem kapaciteta, te je postojeći transformator 4 MVA zamijenjen drugim snage 8 MVA, čime je ukupna instalisana snaga iznosila 16 MVA.

Stanje sa instalisanom snagom je trenutno na nivou od 16 MVA, preko 10 kV dalekovoda se napaja 105 trafostanica PJ distribucije Tešanj instalisane snage 18,62 MVA i dio poslovnice Usora instalisane snage 2,5 MVA, što iznosi ukupno 21,12 MVA instalisane snage sa napajanjem iz TS 35/10 kV Jelah.

Time je obuhvaćeno područje površine oko 100.000.000,00 m² sa 8.111 kupaca PJD Tešanj (7.408 domaćinstava i 703 ostale potrošnje).

Međutim, potrebe za električnom energijom su u stalnom rastu, te dolazimo u situaciju da nije moguće daljnje povećanje snage zamjenom transformatora iz sljedećih razloga: TS 35/10 kV Jelah se sada električnom energijom napaja preko 35 kV dalekovoda iz TS 110/35/10 kV Tešanj instalisane snage 20 MVA. Kako TS 110/x Tešanj električnom energijom napaja i industrijsku zonu Tešnja (instalisana snaga oko 11 MVA, a sadašnje potrebe za električnom energijom dostigle su prijeratni nivo i u daljnjem su rastu, te su u najavi i daljnja proširenja kapaciteta), prostom računom dolazimo do zaključka da ćemo u vrlo kratkom roku doći u situaciju da nećemo imati dovoljno električne energije za zadovoljenje potreba kupaca.

Rezervno napajanje, kako TS 35/10 kV Jelah tako i kompletnog područja općine Tešanj, je preko 35 kV dalekovoda na relaciji Maglaj - Doboj Jug - Jelah, ne zadovoljava ni jedan aspekt potreba za električnom

energijom (tu prije svega mislimo na kvalitet napona u TS 35/10 kV Jelah koji umjesto potrebnih 10,5 kV iznosi neprihvatljivih 9,2 kV, kao i na snagu koja se može isporučiti preko pomenutog dalekovoda, pa umjesto potrebnih 15-17 MVA moguće je u povoljnim uslovima dobiti maksimalnih 9-11 MVA), što uzrokuje, pored katastrofalnog napona, još i redukcije u isporuci električne energije (da bismo održali prioritete potrošače moramo isključiti i do 40% široke potrošnje).

Za ilustraciju rasta potrošnje električne energije može poslužiti podatak da je još 18.12.1998. godine u TS 110/x Tešanj registrovano vršno opterećenje 16,6 MW i 6,4 MVAR. Nakon tog perioda sa napajanja iz TS 110/x Tešanj skinuto je kompletno područje PJD Doboj-Jug, skinuto je područje sela Šije (5 trafostanica prebačeno na Doboj-Jug), skinuto područje Oručje i Ravne (2 trafostanice prebačene PJD Maglaj). I pored svih ovih poduzetih mjera već je prestignut nivo potrošnje električne energije koji je bio prije skidanja navedenih područja.

Zaključak

Dugoročno rješenje problema sa isporukom električne energije je izgradnja, odnosno pretvaranje postojeće TS 35/10 kV Jelah u TS 110/x Jelah. Ovim potezom riješio bi se čitav niz problema u isporuci, odnosno sigurnosti i kvaliteti isporuke električne energije. Prije svega, obezbijedilo bi se dvostrano napajanje električnom energijom područja općina Tešanj, Doboj-Jug i Usora, izbjegli prekidi u isporuci električne energije uzrokovani sadašnjim "antenskim" napajanjem Tešnja, te bi kupci električne energije u svakom trenutku imali kvalitetan napon.

Još jedna povoljna situacija je što u neposrednoj blizini postojeće TS 35/10 kV Jelah prolazi i 110 kV dalekovod Doboj - Teslić, te bi se uz minimalna ulaganja na zamjeni izolacije na postojećem 35 kV dalekovodu Tešanj - Jelah kompletno područje napajalo preko 110 kV napona.

6.4. TOPLOTNA ENERGIJA

Za potrebe toplifikacije Tešnja izgrađen je toplifikacioni sistem 140/70°C, radnog pritiska $p_r = 13$ bara. Postrojenje je isprojektovano za kombinovani način proizvodnje toplotne i električne energije, a sama izgradnja je predviđena u dvije faze.

Prva faza je okončana u toku 1983/84. godine, kada počinje realizacija programa grijanja, prvenstveno industrijske zone, a potom i proširenje toplifikacijom određenih stambenih naselja, javnih ustanova i institucija u samom gradu Tešnju.

Za potrebe proizvodnje toplotne energije izgrađena je i stavljena u eksploataciju kotlovnica zajedno sa armirano-betonskim dimnjakom visine $h = 45$ m, skladište uglja kapaciteta oko 2.000 tona, te deponija za šljaku i pepeo.

Instalisana postrojenja za proizvodnju toplotne energije podrazumijevaju dva kotla snage po 6,5 MW (ukupno 13 MW instalisane snage), od čega je u toku grijne sezone samo jedan u radu, a drugi je u rezervi.

Osnovni tehnički podaci za kotlove su :

- Tip kotla: KLM 100
- Proizvođač i godina proizvodnje: TPK Zagreb 1983. godine
- Radni medij: vrela voda
- Temperatura radnog medija: 140/75°C
- Izvedba kotla (Nazivni pritisak): $p = 13$ bara,
- Toplotni kapacitet: $Q = 6,5$ MW
- Ogrjevna površina kotla: $A_k = 292$ m²
- Površina roštilja $A_r = 11,5$ m²
- Sadržaj vode kod srednjeg vodostaja: $W_{sr} = 26,23$ m³
- Ukupni sadržaj vode: $W_u = 30,37$ m³
- Temperatura dimnih plinova na izlazu iz kotla: 280°C

Na jedinstveni sistem grijanja priključen je veći broj korisnika, a u odnosu na prošlu godinu došlo je do proširenja i priključenja novih korisnika, te je u slijedećoj tabeli dat zbirni uporedni pregled za date izvještajne periode toplotnih podstanica industrijskog i poslovno-stambenog konzuma, kao i pregled kako ukupnog prostora tako i prostora koji se grije, sa strukturom i procentualnim iznosom korištenja instalisane snage.

R. br.	Godina	Inst. snaga grijnih tijela (kW)	Korištena snaga grijnih tijela (kW)	Kapacitet izmjenjivača (kW)	Korišteni kapacitet izmjenjivača
1.	2005.	25.007	22.428	36.611	22.698
2.	2006.	25.532	13.228	37.481	13.493

Kako je vidljivo iz prethodne tabele, ukupna instalisana snaga grijnih tijela iznosi 25,532 MW, a prema strukturi može se podijeliti na:

- Postojeći industrijski objekti: 16.988 MW (66,54%),
- Postojeći stambeni objekti: 4.527 MW (17,73%),
- Postojeći poslovni objekti: 4.017 MW (15,73%).

Iz ukupnih kapaciteta, poredeći sa prethodnom godinom, došlo je do proširenja mreže i priključenja novih korisnika na jedinstven sistem grijanja, ali i do isključenja pojedinih korisnika, uglavnom industrijskih objekata (*Sloga, Enker, Ukus*). Shodno tome, prostor koji se grije može se posmatrati u strukturi:

PROSTOR	2005. GODINA		2006. GODINA	
	Moguće grijati	Grije se	Moguće grijati	Grije se
Proizvodni (m ³)	172.282	136.619	172.282	121.518
Poslovni (m ²)	22.810	20.971	24.130	21.469
Stambeni (m ²)	24.079	20.911	25.585	24.264

Prema trenutnim cijenama i prostoru koji se grije, struktura prihoda izražena je procentualno na slijedeći način:

- Stambeni prostor (17,91%)
- Poslovni prostor (44,31%)
- Proizvodni prostori (37,78%)

Analizirajući prethodne podatke, dolazimo do zaključka da je veliki dio prostora industrijskih objekata isključen (cca 50.000 m³), te da bi grijanjem ovog prostora došlo do značajnijeg povećanja prihoda, dok bi troškovi rasli samo u dijelu povećanja učešća energenata (uglja, vode i električne energije), ostali fiksni troškovi, amortizacija i troškovi radne snage ne bi se povećali, tako da bismo, uključujući i taj prihod, sigurno postigli i znatno niže cijene grijanja.

Uzmemo li kao mjerodavnu činjenicu da, prema neslužbenim podacima, na području općine Tešanj imamo cca 11.500 domaćinstava (podaci Elektrodistibucije Tešanj), kao i veći broj privrednih subjekata (nepoznata površina ovih prostora), te da Toplana pruža usluge za ukupno cca 500 domaćinstava i 50 privrednih subjekata i pri tome potroši cca 5.500 t uglja, u zavisnosti od sezone, postavlja se pitanje kolika je ta potrošnja za preostala domaćinstva i privredne subjekte.

Ilustracije radi, ako uzmemo prosjek da svaka porodična kuća potroši samo 5 m³ drveta i 3 t uglja, dolazimo do podatka da za se jednu grijnu sezonu nepovratno uništi 55.000 m³ drveta i 33.000 t uglja, dok su podaci za privredu zbog nedostatka polaznih podataka neprocijenjeni. Svi podaci su, svakako, gruba procjena, a, prema zvaničnim podacima šumarije, u toku godine kroz njihovu evidenciju odobrena je sječa 7.650 m³ ogrjevnog drveta.

6.5. TELEKOMUNIKACIJE

6.5.1. Fiksna telekomunikaciona mreža - pristupna tk mreža

Kada je riječ o postojećem stanju, organizacija počiva na komutacijama, tj. centralama-čvorištima.

Stanje pristupnih telekomunikacionih mreža je dobro u svim mjesnim zajednicama. Razlog za to je što su skoro sve mreže relativno novijeg datuma. Jedina iznimka su uža gradska jezgra Tešnja i područje Trepča i Raduše, gdje je još uvijek zastupljena tzv. vazдушna mreža koja ne zadovoljava uslove digitalnog prijenosa. Upravo je u fazi realizacije projekat mreže Trepče koji će posebno riješiti ovo naselje, a i rješavanje gradske jezgre Tešnja je u fazi projektovanja.

6.5.2. GSM mreža

Trenutno na području općine Tešanj rade tri bazne stanice, i to: Tešanj-Paklenica, Trebačko brdo i Jelah. U planu za ovu godinu su bazne stanice na lokacijama Industrijska zona Bukva i Miljanovci-Mrkotić.

6.5.3. Optički spojni (prenosni) kablovi

Na području općine Tešanj položeni su optički kablovi: Tešanj - Tešanjka - Jablanica; Tešanj - Jelah - Tešanjka; Tešanj - Bukva - Novo Selo; Jelah - Miljanovci; Jelah - Mrkotić.

Planiraju se izgraditi i pravci Bukva - Trepče - Trebačko brdo.

6.6. ANALIZA PROSTORNO-PLANSKE DOKUMENTACIJE

Uzimajući u obzir potrebe građana i privrednika općine Tešanj, te povećanje iskoristivosti prostora kao resursa, izvršena je analiza postojeće provedbene i razvojne planske dokumentacije koju posjeduje Općina Tešanj koja reguliše uvjete korištenja, izgradnje, uređenja i zaštite prostora i dobara u prostoru.

Kako se planski dokumenti klasificiraju na razvojne i provedbene (izvedbene) planove, tako je prema ovoj klasifikaciji i izvršena analiza postojećih planskih dokumenata općine Tešanj.

Razvojni planovi:

- Prostorni plan općine Tešanj (*Sl. glasnik općine Tešanj* broj 2/2000 - Odluka o usvajanju i sprovođenju Prostornog plana općine Tešanj i *Sl. glasnik općine Tešanj* broj /2003 - Odluka o izmjenama i dopunama Odluke o usvajanju i sprovođenju Prostornog plana općine Tešanj);

- Urbanistički plan Tešnja (*Sl. glasnik općine Tešanj* broj 1/89);

- Urbanistički red Jelaha (*Sl. glasnik općine Tešanj* broj 6/87)

Razvojni planovi po svojoj jedinstvenoj metodologiji sadrže samo zoniranje, određivanje namjene površine, granice i mjere zaštite svih prostornih resursa na području općine. Tako su članom 10. Odluke o izmjenama i dopunama Odluke o usvajanju i sprovođenju **Prostornog plana općine Tešanj** utvrđene površine posebne namjene i to:

- Deponija odlagališta čvrstog otpada u Bukvi;

- Kamenolom krečnjaka na Trebačkom brdu;

- Kamenolom krečnjaka u rejonu Putešić;

- Kamenolom dijabaza u Kaloševiću;

- Ekonomija zv. Galijaševka u Raduši (jedan dio zemljišta je ustupljen ili prodan za potrebe izgradnje farme za tov goveda, te bi od službe nadležne za katastarski operat trebalo prikupiti podatke o preostalom dijelu zemljišta navedenog lokaliteta kako bi se formirala poslovna - poduzetnička zona za proizvodnju iz oblasti poljoprivrede);³¹

- Kamenik zv. Šljunkara u Ljetiniću (općina je izvršila parcelizaciju zemljišta u društvenoj svojini, prodala neke parcele kao lokaciju za izgradnju poslovnih objekata, te bi u nadležnoj službi trebalo provjeriti

---

³¹ Da bi se navedene površine mogle planirati i predvidjeti za razvoj i izgradnju poslovnih - poduzetničkih zona (sa namjenom utvrđenom prema Odluci o izmjenama i dopunama Odluke o usvajanju i sprovođenju Prostornog plana općine Tešanj); slijedeća procedura je izrada provedbene planske dokumentacije za svaki navedeni lokalitet, uz obaveznu izradu baze podataka o posjedu ili vlasništvu nad zemljištem iz obuhvata Površina sa posebnom namjenom.

status posjedništva nad istim kako bi se na navedenom lokalitetu mogla obezbijediti izgradnja planiranih sadržaja predviđenih Prostornim planom općine Tešanj);

- Eksploatacija i prerada mineralne vode na Kiseljaku (izrdom Studije pod nazivom *Turističko-rekreaciono-baleološka zona Kiseljak* dobili bi se egzaktni podaci, mjere i strategija budućeg razvoja užeg i šireg lokaliteta);

- Glinište na području Rosulja, Bare.

Granice navedenih područja posebne namjene određene su grafičkim prikazom Prostornog plana općine Tešanj, na katastarskim podlogama u mjerilu 1:2500³². Članom 11. iste Odluke određene su površine posebne namjene - lokaliteti za banjsko-turističku izgradnju, sportsko-rekreacionu i vikend-izgradnju, i to:

- Turističko-rekreativni kompleks Kiseljak (u površinama posebne namjene za eksploataciju i preradu mineralnih resursa već smo dali sugestiju koja se odnosi i na turističko-rekreativni aspekt Kiseljaka u širem području, s obzirom na to da općina Tešanj raspolaže turističkim potencijalom za razvoj poduzetništva iz ove oblasti);

- Vidikovac - Trebačko brdo;

- Katino brdo u Orašje Planjama;

- tzv. Banja u Logobarama.

Analizom postojećeg Prostornog plana općine, praćenjem pravaca razvoja u užem i širem okruženju općine Tešanj, utvrđeno je da:

1. postojeći Prostorni plan općine Tešanj nije operativan iz razloga što se odrednice Plana ne mogu primjenjivati pozitivno u odnosu na strateško opredjeljenje Općine, a vezano za prostor cjelokupne tešanjске teritorije, te da su

2. vlasnički odnosi, novi planovi razvoja, Strategija razvoja općine Tešanj, kao i savremeni zahtjevi o razvoju itd. međusobno nekontakabilni (ne uklapaju se u cijeli sistem odnosa u prostoru), pa bi cilj revizije, a time i projektni zadatak trebalo uskladiti shodno navedenom, s obzirom da je pripremljena i usvojena Odluka o pristupanju izmjeni Prostornog plana općine Tešanj, sa projektnim zadatkom za tender za izradu izmjene i revizije postojećeg Plana. Posebno bi trebalo imati u vidu:

a. Izmjenom Plana utvrditi uticaj dijela koridora autoputa 5-C koji prolazi općinskim prostorom u cilju iskorištenja pozitivnih razvojnih tendencija;

b. Riješiti sistem unutarnjeg saobraćaja koji bi odgovarao neometanim tokovima internog međuprostornog komuniciranja, tj. da se preispita postojeći sistem neometanog internog komuniciranja i razvoja primarnih saobraćajnica - kao paralelnih koridoru;

c. Tretirati fenomen tzv. *koridorskog razvoja* na mjestima prolaza velikih saobraćajnica (magistralne saobraćajnice na teritoriju naše općine u dužini oko 21 km);

d. Neophodno je preispitati zoning-plan starog plana (postojeći Prostorni plan općine Tešanj) u vezi sa novim iskazanim potrebama ili proširiti broj novih lokacija za građevinsko zemljište (stanovanje i sl.);

e. Preispitati postojeće poslovne (radne) zone u cilju formiranja novih ili proširenja starih iz postojećeg Plana;

f. Preispitati potrebu i svrsishodnost vodozaštitnih zona;

g. Preispitati generalnu funkcionalnost postojećih granica urbanih zona u odnosu na sistem naselja i saobraćajne povezanosti;

h. Definirati razvojne puteve Zajednice sela (osim postojećih) radi harmonične distribucije ruralnih područja.

Prilikom izrade navedenog Plana treba razmotriti i preispitati granice obuhvata narednih razvojnih planova općine Tešanj - planova nižeg ranga:

- Urbanistički plan Tešnja,

- Urbanistički red Jelah,

- Utvrđivanje granica obuhvata Urbanističkog plana Tešanjke, kao drugog sekundarnog centra općine.

Analizom stepena izgrađenosti navedenog lokaliteta, te analizom posjeda nad zemljištem koje se nalazi u obuhvatu Industrijske zone Bukva, a u skladu sa usvojenim Programom rada Općinskog vijeća Tešanj, u

³² Prethodni stav o budućim mjerama i procedurama na formiranju poslovnih – poduzetničkih zona odnosi se i za površine namijenjene za razvoj banjsko-turističkih, sportsko-rekreacionih i vikend-sadržaja.

mjesecu martu 2006. usvojena je Odluka o izradi regulacionog plana "Bukva" i reviziji dijela postojećeg Urbanističkog plana Tešanj.

Na osnovu grafičkog prijedloga obuhvata budućeg regulacionog plana "Poslovna zona Bukva", analizom vlasništva, postojeće infrastrukture i dr. pristupilo se izradi navedenog plana predviđenog za razvoj poduzetništva, održane su javne rasprave na Prednacrt i Nacrt navedenog Plana uz učešće predstavnika Udruženja privrednika, te je donesena Odluka o usvajanju Prijedloga regulacionog plana "Poslovna zona Bukva"³³.

Na prostornom obuhvatu usvojenog Plana formirana je baza podataka o posjedu zemljišta u društvenoj svojini, a izradom i usvajanjem planiranog provedbenog planskog dokumenta općina Tešanj bi obezbijedila izgradnju poduzetničkog centra sa planiranim namjenama koji je neophodan ovoj općini u njenom daljem razvoju.

Na dijelu područja naseljenog mjesta Jelah, koji predstavlja sekundarni centar razvoja općine Tešanj (po usvojenom prostornom konceptu općine Tešanj, shodno Odluci o izmjenama i dopunama Odluke o usvajanju i provođenju Prostornog plana općine Tešanj), razvojni planski dokument predstavlja *Urbanistički red Jelaha*³⁴ u okviru kojeg su predviđene zone za razvoj malih i srednjih preduzeća, sport i rekreaciju, zdravstvo i sl.

Uz lokalitet sportskog stadiona *Borac* Jelah planirano je formiranje sportsko-rekreacione zone, a kako i sportsko-rekreacione djelatnosti predstavljaju prostorne ekonomske resurse, na istim bi se mogle formirati poslovne zone iz reda tih djelatnosti.

U obuhvatu navedenog plana nalazi se i poslovna zona tzv. Ciglane (zona namijenjena za razvoj malih i srednjih preduzeća), a druga poslovna zona tzv. *FAD* je uvrštena u prostorni obuhvat Regulacionog plana "Centar" Jelah.

Trebalo bi, također, izvršiti provjeru podataka o posjedništvu ili vlasništvu parcela na kojima je, po navedenom planskom dokumentu, predviđeno širenje zone za razvoj malih i srednjih preduzeća kako bi se ocijenila svrsishodnost izrade regulacionog plana za taj lokalitet.

Dio područja naseljenog mjesta Jelah se nalazi u obuhvatu provedbenog dokumenta - Regulacioni plan "Centar", a kako provedbeni dokument sadrži detaljnije podatke, istim su utvrđene precizne granice određenih namjena. Tako su predviđene tri površine posebne namjene, ali za iste je neophodno provjeriti podatke o vlasništvu ili posjedništvu.

Atraktivan lokalitet predstavlja zona namijenjena za razvoj sportsko-turističko-rekreacionih sadržaja, te bi se na istoj mogao formirati poduzetnički centar za obavljanje djelatnosti iz reda planirane namjene, a potrebna procedura za realizaciju takvog centra bi bila izrada urbanističkog projekta za navedeni lokalitet, uz obaveznu prethodnu provjeru posjedništva ili vlasništva nad zemljištem u tom prostornom obuhvatu.

Krajem 2006. godine poduzete su aktivnosti na izradi regulacionih planova na lokalitetu tzv. Poduzetničke zone Ciglana, te se očekuje usvajanje prijedloga izmjene regulacionog plana Jelah na dijelu poduzetničke zone.

U gradu Tešnju postoje tri provedbena akta - regulacioni planovi:

- Jugozapad Tešanj,
- Centralni dio Tešnja i
- Plan revitalizacije i regeneracije stare čaršije Tešanj sa proširenjem granica i Starim gradom -

Gradinom.

U prostornom obuhvatu "Jugozapad" Tešanj predviđena je izgradnja stambeno-poslovnih sadržaja na lokalitetu Dolačka ravan, na kojem bi se mogla razviti manja poslovna zona sa namjenom iz reda uslužnih ili drugih sličnih djelatnosti.

Najznačajniji provedbeni plan za strateški razvoj grada i općine Tešanj je Plan revitalizacije i regeneracije stare čaršije Tešanj sa proširenjem granica i Starim gradom - Gradinom, s obzirom na to da je uz

---

³³ Kako se prostorni obuhvat Plana prostire u pravcu saobraćajnice kojom se općina Tešanj treba priključiti na planirani koridor autoputa 5-C u naseljenom mjestu Medakovo, treba izvršiti dalje analize za potrebe formiranja novog poduzetničkog centra na našoj općini (uređenost infrastrukture, potrebna daljnja ulaganja, priključci i sl.), posebno aspektirajući sve posredne utjecaje izgradnje trase autoputa.

³⁴ Kako je navedeni Razvojni plan donesen još 1987. godine, prije nastalih promjena na teritoriju naše općine, te s obzirom da je i zakonska obaveza nivelacija ili revizija *starih* planskih dokumenata, uzimajući u obzir spontani razvoj Jelaha kao sekundarnog centra općine, potom činjenicu prolaska dijela magistralne saobraćajnice Teslić - Doboj prostornim obuhvatom navedenog Razvojnog plana, te blizinu planirane brze ceste Tuzla - Banja Luka, općina Tešanj treba revidirati i prostorni koncept Urbanističkog reda Jelaha i granice obuhvata, te nakon analize svih prostornih parametara poduzeti aktivnosti na izradi urbanističkog plana Jelaha.

navedeni planski dokument urađena i *Studija o vrijednostima stare čaršije Tešanj* koja inicira korištenje kulturno-historijskog naslijeđa kao ekonomskog resursa užeg i šireg lokaliteta.

U okviru navedenog plana usvojen je i Idejni projekt namjene Starog grada - Gradine, pa bi slijedeća procedura bila izrada izvedbeno-planske dokumentacije za pojedinačne sadržaje predviđene ovim Idejnim projektom, a potom pokrenuti aktivnosti na zaživljavanju predviđenih sadržaja.

Objekat Gradina predstavlja izuzetan ekonomski potencijal naše općine, te bi trebao da predstavlja jedan od prioriteta pri izradi strategije razvoja općine Tešanj, a lokalna uprava treba paralelno i da aktivira spomenične resurse Gradine uz izradu dokumentacije.

Nakon okončane procedure izbora projektanta, te potpisivanjem Ugovora sa Arhitektonskim fakultetom iz Sarajeva o izradi Studije turističko-rekreaciono-baleološke zone Kiseljak sa dijelom regulacionog plana, 2.3.2006. godine održan je Okrugli sto na temu razvoja turizma na navedenom lokalitetu.

Udruženje privrednika predstavlja partnera u izradi navedenog Plana, a njihove anketirane potrebe (investicioni kapaciteti, planirana ulaganja u navedene sadržaje) će u bitnoj mjeri dati i smjernice i projektni zadatak Timu, kako bi se obezbijedila životnost plana, odnosno kako bi se omogućila realizacija budućih planiranih sadržaja. Učešćem zainteresiranih grupa građana, odnosno sukreiranjem razvojnih odrednica teritorija općine kroz izradu ovakvog planskog dokumenta stvorice se uslovi za razvoj poduzetničke zone iz oblasti turizma, baleologije i pratećih djelatnosti.

Realizacijom autoputa - Koridora 5-C, pravilnim planskim pristupom i odabirom prioriteta realizacije određenih aktivnosti odredio bi se osnov strateškog razvoja općine Tešanj.

6.6.1. Planiranje novih lokacija - poslovnih zona

Izradom "potpunog" Prostornog plana općine stručnjaci bi ponudili rješenja za bolje uvezivanje općinskih mjesnih zajednica sa centrom općine. Kroz izmjene Prostornog plana općine treba riješiti kompletnu teritoriju infrastrukturno (putevi, voda, kanalizacija):

- planirati puteve (otvaranje - asfaltiranje regionalnog puta kroz Crni vrh, treću traku puta Jelah - Tešanj, povezivanje Tešnja sa izlazom autoputa u Medakovu, duž autoputa planirati općinski put od Jablanice do Medakova);

- Projektovati nove industrijske zone (četiri velike i više manjih) uz dovršetak mogućih proširenja postojećih zona: jedna bi trebala biti u dolini Radušice - lokalitet Cerovac, druga obavezno uz izlaz na autoput u u Medakovu (dolina rijeke Tešanjke prema Tešanjci i dolina Trebačke rijeke); ostale zone prema stručnom mišljenju projekatanta i prema dosadašnjim planovima, a koji nisu potpuno operacionalizovani (Mekiš - Zona u trouglu između Mekiškog potoka i ceste prema Kiseljaku, odnosno na Lukama ispod igrališta, zatim Raduša, Ljetinić, Ljeskovac, Kalošević, Jevadžije).

Sadašnja industrijska zona u Bukvi u kojoj su smještene, uglavnom, *državna preduzeća* postala je pretijesna. Potrebno bi bilo, radi veće disperzije privrede i približavanja radnoj snazi, da se markira nekoliko mogućih lokacija koje bi bile buduće industrijske zone koje će zadovoljavati slijedeće kriterije:

a) disperzija prema periferiji grada Tešnja, tako da više ruralnih područja gravitira tom lokalitetu,

b) da postoji kvalitetna infrastruktura (putevi, struja, telefonija, odvod otpadnih voda i dr.),

c) da se objekti mogu graditi na jednom kompleksu i da ispunjavaju i druge uslove s ekonomskog i ekološkog aspekta.

Poslovna područja mogu se planirati i prema poslovnim oblastima. Pokrenuti postupak otvaranja bescarinske zone na lokaciji DC Kraševo iz više razloga, a jedan od važnih razloga je postojeći PDV.

Općinski organi trebaju da obezbijede polazište - administrativne uslove da se ostvari poduzetnički ambijent, nakon čega bi uslijedilo financiranje svih daljih aktivnosti. Moguće su slijedeće varijante:

a) Plaćanje lokacije putem tendera,

b) Uslovi otvaranje biznisa u roku od 12 mjeseci,

c) Osloboditi ih svih mogućih troškova za puštanje biznisa (sve buduće investitore koji grade pogone treba osloboditi svih taksi i poreza),

d) Zabraniti prijenos vlasništva i prodaju narednih 20 godina kako ne bi bilo zloupotreba korištenja namjene za koje je predviđena lokacija.

7. PRIVREDA I ZAPOŠLJAVANJE

7.1. Položajne karakteristike i privredni razvoj

Tešanj je nakon rata, a naročito u zadnjih nekoliko godina, karakterizirala intenzivna privredna aktivnost praćena nizom važnih procesa koji bitno utiču na strukturu i snagu privrede.

Općina Tešanj ima koliko-toliko vitalnu privredu u odnosu na okruženje, jako izvozno učešće, ali i visoke troškove u cijeni proizvoda i pored niske cijene rada. Mala ulaganja omogućila su kadrovima koji su bili nositelji znanja i inicijativa relativno lagan prelazak u privatni sektor, te se desio proces u kojem su nekadašnje državne firme, orijentirane na proizvodnju čarapa, kožne galanterije, tekstilne konfekcije, drvoprerade i dr, nadomještene grupacijom manjih firmi. Te novonastale firme su nastavile razvoj branše u istom okruženju, orijentirane na ista i nova tržišta, zasnivajući proizvodnju uglavnom na modernijim tehnologijama i manjem broju zaposlenih.

Najveći problem je nedostatak dugoročne strategije, kao i nepostojanje kvalitetnih urbanističkih i prostornih planova koji bi osigurali harmonizovanje djelovanja u ovim oblastima u budućnosti. Na nivou općine potrebno je formirati ustanovu za razvoj, izradu projekata i praćenje realizacije. Ova ustanova bi trebala voditi ključne dugoročne aktivnosti i osigurati kontinuitet realizacije Strategije razvoja (pristupiti izradi projektne dokumentacije koja omogućava realnu procjenu izvodivosti i korisnosti projekata, kandidiranje projekata u budžetima ili fondacijama ili njihovo nuđenje investitorima).

7.2. Privatizacija i razvoj privatnog poduzetništva (biznis-situacija)

Dva procesa pomenuta u naslovu su svakako najvažniji dugoročni procesi u privredi općine. Pokazatelji govore da je privatizacija koja je počela po "modelu Markovića", uz upis internih dionica, omogućila da se još prije rata privatizira jedna trećina ukupnih privrednih kapaciteta u društvenom/državnom vlasništvu. Ova poduzeća su u to vrijeme činila okosnicu i najznačajniji dio privrede Tešnja. Proces vlasničke tranzicije nastavljen je nakon rata. Ponuđena su loša zakonska rješenja (mala privatizacija, javni upisi dionica, tenderska prodaja, neposredna pogodba...). Neke firme koje su jedno vrijeme imale realne šanse da kroz proces privatizacije riješe i neka suštinska pitanja vezana za opstanak, rast i razvoj, dovedene su zbog različitih okolnosti u nezavidnu poziciju, naročito ukoliko proces nije krenuo blagovremeno ili je tekao bez vizije, cilja ili uz otpore unutar firmi.

Može se zaključiti da je, unatoč svim realnim poteškoćama, ali i čestim slabostima u pristupu, privatizacija ključnih kompanija u Tešnju već okončana i to relativno uspješno. Autoindustrija (*Pobjeda, FAD, Enker, Unico-filter*) je prošla taj proces. Ovo je od suštinske važnosti za snagu i stabilnost lokalne privrede imajući u vidu strateški značaj kapaciteta autoindustrije i da je kroz privatizaciju osiguran ulazak dvije dobro pozicionirane strateške partnerske grupacije u autobranši na svjetskom tržištu.

Znatno teže je bilo konsolidirati i oporaviti one kompanije koje su poslovale u niskoakumulativnoj branši, oslanjajući se isključivo na *lohn* poslove i sl, te one kompanije koje su preopterećene drugim problemima, kao što su starosna i spolna struktura uposlenih radnika, radne navike, odsustvo menadžementa i sl. Dio firmi završio je stoga u stečaju iako je prethodno privatiziran (*Univerzal, Zvečaj, i dr.*).

Broj zaposlenih (i nezaposlenih) na području općine Tešanj na dan 30.9.2007.godine bio je slijedeći:

	Broj zaposlenih (Zavod zdravstva)			Br. nezaposlenih *(Biro rada)
	Pr. lica	Fiz. lica	Ukupno	Ukupno
2005.	7.765	133	7.898	8.258 ili 51,1%
2006.	7.980	284	8.264	8.434 ili 50,5%
2007.	8.485	439	8.924	8.310 ili 48,2%

*Procjenjuje se da jedna četvrtina od ukupnog broja nezaposlenih aktivno traži posao, četvrtina radi na crno (građevinarstvo, usluge), dok su ostali prijavljeni na evidenciju da bi stekli pravo na zdravstvenu zaštitu ili dobili određene potvrde. Prema nekim istraživanjima, stopa nezaposlenosti iznosi 25 do 30%.

7.3. Broj registriranih privrednih subjekata

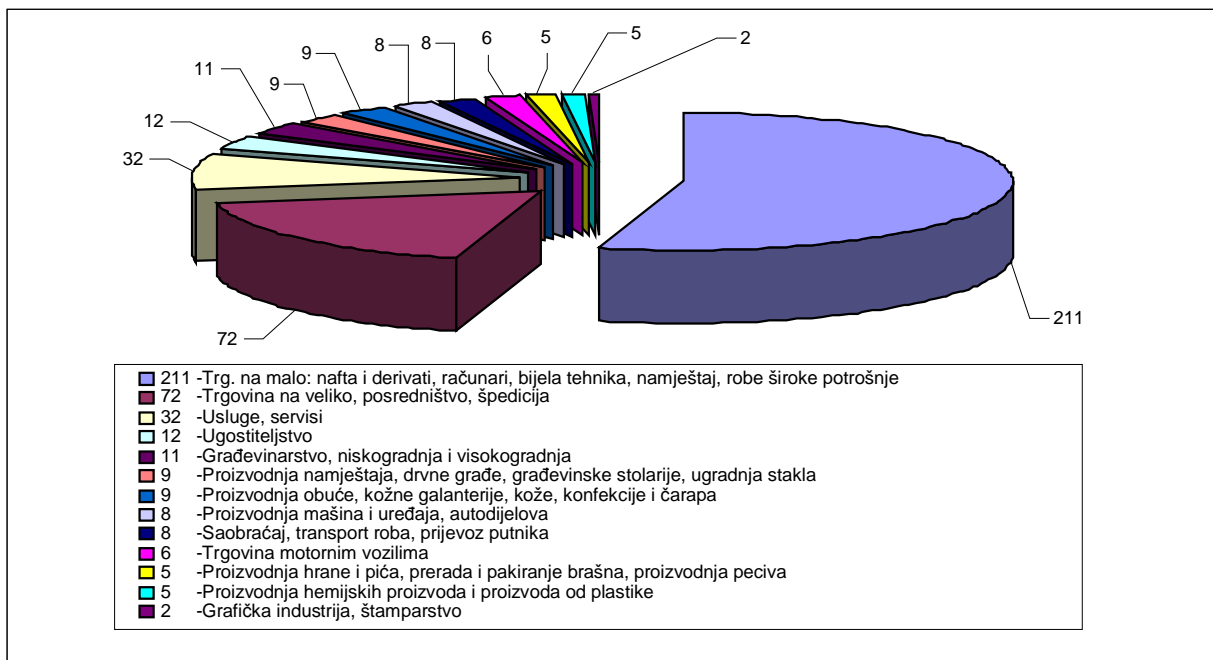
Jedan od važnih pokazatelja razvijenosti je i broj registriranih privrednih subjekata, a vladini poticaji razvoju poduzetništva često se orijentiraju ka buđenju poduzetničkih inicijativa s ciljem samozapošljavanja i novog zapošljavanja kroz osnivanje novih privrednih subjekata. Ovaj proces je kod nas nakon agresije, u uvjetima tranzicije ka tržišnom sistemu privređivanja i uvođenju njemu svojstvene liberalizacije u vlasničkim odnosima, teкао spontano, bez snažnije podrške kroz programe poticaja, i rezultirao osnivanjem velikog broja novih fizičkih i pravnih lica.

Prema raspoloživim podacima, broj registriranih privrednih subjekata bio je kako slijedi:

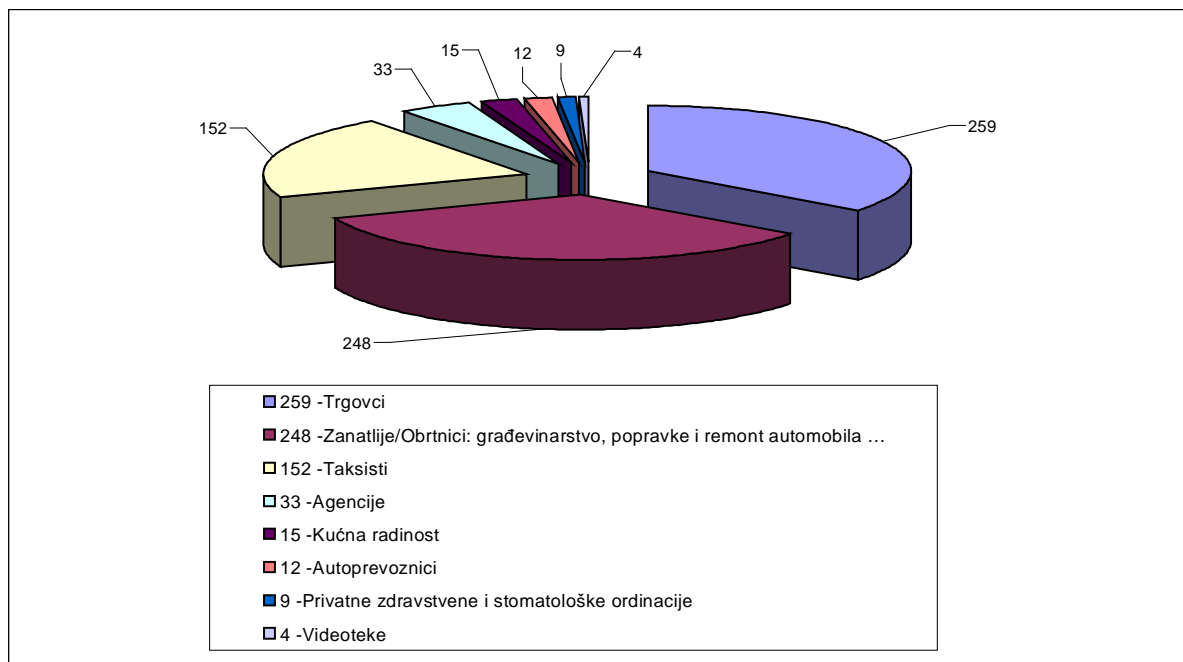
	Fizička lica (Aktivna)	Pravna lica (AFIP)
31.12.2004.	896	293 (282 u privredi)
30.06.2005.	830	335 (323 u privredi)
31.12.2006.	808	372 (359 u privredi)
31.10.2007.	853	404 (390 u privredi)

7.4. Struktura privrede

Područje općine Tešanj i okolinu karakterizira disperzirana i heterogena privredna struktura sa poduzećima čija veličina nije prenaplašena i nije neproporcionalna prema ostatku privrede (nemamo sindrom "velikih sistema" poput Maglaja, Zavidovića, Zenice). Privredu karakterizira širi spektar zastupljenih branši, među kojima naročitu važnost imaju branše prikazane u slijedećim grafikonima:

Grafikon 1. Privredna struktura pravnih lica

Grafikon 2. Struktura djelatnosti fizičkih lica

Iz heterogenosti i disperziranosti privredne strukture proizlazi jedno od njenih vrlo važnih svojstava neophodnih za stabilno dugoročno pozicioniranje na tržištu - **fleksibilnost**.

Većina tešanjskih preduzeća su već tradicionalno izvozno orijentirana i prihode od prodaje proizvoda ili usluga ostvaruju u devizama.

Sadašnja vanjskotrgovinska politika i zakonska regulativa iz ove oblasti ne omogućavaju izvozno orijentiranim preduzećima da se ravnopravno bore na svjetskom tržištu zbog nekonkurentnih cijena. Politika iz ove oblasti ne djeluje stimulatивно, već obrnuto.

Općina Tešanj je značajan izvoznik proizvoda i usluga: *Enker, Pobjeda, Mann&Hummel BA, FAD, Napredak, Koteks, Nord Ent* i mnogo drugih, bez obzira na to da li su direktni ili indirektni izvoznici. Samo *Enker, Pobjeda* i *Mann&Hummel BA* izvoze preko 80% svoje proizvodnje i zapošljavaju oko 1.200 radnika koji čine značajan potrošački potencijal za ostale djelatnosti u općini. Privreda u općini Tešanj, posmatrana u cjelini, bilježi dobre rezultate u poslovanju. Njih je vjerovatno najlakše ilustrirati podatkom da je u 2004. godini evidentiran kod *AFIP*-a porast ukupnih prihoda pravnih lica u općini Tešanj u visini od 35%, u 2005. godini od 20% a u 2006. godini dalji rast ukupnog prihoda od 15%. Ova stopa rasta je iznimno visoka općenito, ali i u usporedbi sa ostatkom Kantona, imajući u vidu da je prosječan rast na nivou Kantona, prema istim podacima, npr. u 2004. godini bio 15%. Među deset najvećih izvoznika u Kantonu su četiri firme iz Tešnja (*Mann&Hummel Ba, Pobjeda, Enker* i *Koteks*).

7.5. Industrija i pravci razvoja male privrede

Metaloprerada je jak oslonac cjelokupne privrede, ali i ostale djelatnosti (konfekcija, obuća, namještaj itd.) mogu biti daleko konkurentniji, razvijajući prateću oblast male privrede. BiH će vremenom ući u EU. Do tog momenta trebamo razviti dovoljan broj malih proizvodnih kapaciteta koji će u tim uslovima moći prihvatiti i mnogo ozbiljnije poslove.

Tešanj ima više firmi koje mogu služiti kao poluga razvoja, kako velikih tako i malih kapaciteta.

U okviru Udruženja privrednika, na paritetnoj osnovi, sklapanjem međusobnih ugovora kao i ugovora sa malim proizvodnim firmama, moguće je ubrzati razvoj. Ukoliko se to riješi kao jedinstveni strateški proces stimulisan od zajednice, mogao bi u narednih 10 godina dati značajne rezultate. Broj uposlenih bi se mogao

osjetno povećati, posebno zbog slijedećih činjenica:

- Model partnerstva je već isprobano, i nije novost - viđen je već u Sloveniji, a i u Tešnju,
- Imamo dovoljno znanja za određene oblasti (*staro* znanje - firme koje egzistiraju),
- Imamo potrebnu bazu - stručne škole koje bi trebalo reorganizirati u smislu poboljšanja znanja struke (mnogo više praktične nastave),
- Spremnost za unapređenje komunikacijskog imidža.

Pretpostavke za navedene prednosti su:

- Prihvatiti koncept, odnosno dopuniti ga i osnažiti,
- Stimulisati početak biznisa u ovoj oblasti, kao i kod poljoprivredne djelatnosti, kroz budžet,
- Urediti više mikro-zona biznisa i, po mogućnosti, ih selektivno grupirati (prema djelatnostima),
- U Prostornom planu uraditi dopune lokacija malog biznisa, a za narednih 5-8 godina planirati uvezivanje svih zona potrebnom infrastrukturom po prioritetima (voda, struja, kanalizacija, telekomunikacije, itd.),
- Zone ukomponirati u potrebe i zahtjeve ekologije, poljoprivrede, turizma, i dr,
- Grad Tešanj tretirati kao turističko-administrativno središte, odnosno čaršiju, a Tešanj kao regiju (općinu) urbanistički povezati, odnosno komunikacijski u potpunosti pokriti sa svom infrastrukturom potrebnom za življenje i rad,
- U zoni Crnog vrha razvijati poduzetništvo sa isključivo čistim tehnologijama i uz potpunu EKO zaštitu.

7.6. Resursi - pretpostavke razvoja, privrednog rasta i zapošljavanja

7.6.1. Kadrovi - znanje i poduzimljivost

Veliki broj poduzetnih ljudi koji su bili kreatori i realizatori poslovnih procesa i poslovnih uspjeha bivših državnih poduzeća na različite načine otišao je iz njih: smrću, odlaskom u inozemstvo, prelaskom na druge poslove u sektorima van privrede (politika, diplomacija, obrazovanje...) i prelaskom u privatne kompanije, bilo na način da su ih samostalno osnivali bilo da su sklapali menadžerske ugovore sa drugim poduzećima.

Desilo se da su kadrovski značajno osiromašila ona poduzeća koja su, doslovno, bila dugogodišnji "rasadnici" i "proizvođači" novih, veoma uspješnih i sposobnih kadrova, odnosno vrhunskih menadžera. Na taj način, a imajući u vidu da tokom agresije nije bilo moguće obezbijediti kontinuitet kadrova prijemom sa fakulteta i prenošenjem poslovnih iskustava na mlađe, došlo je do razdvajanja znanja i kapitala. Često su oni kadrovi koji su se opredjeljivali za samostalni biznis i bili dobri poznavaoi slabosti državnih kompanija nastojali izbjeći te slabosti u vlastitom radu i iskoristiti ih u poslovanju sa državnim sektorom.

Veliki broj ekonomista, pravnika, inženjera i kadrova drugih profila opredijelio se za sektor usluga (knjižovodstveni servisi, konsalting, advokatske usluge, projektovanje, investiciono manje zahtjevna proizvodnja i dr.), nastojeći da u svom radu maksimalno iskoriste u državnom sektoru stečena znanja, iskustva i poslovne veze. Sa postepenim kadrovskim slabljenjem državnog sektora, zahvaljujući ovom procesu istovremeno je jačao privatni sektor.

Trenutno veliki broj mladih ljudi studira u zemlji i inozemstvu najrazličitije fakultete. Ukoliko se dio njih i ne opredijeli za vraćanje u Tešanj, naš trajni interes biće razvijanje programa koji će ih animirati i stavljati u funkciju potreba razvoja ove sredine. Izuzetno su dragocjena iskustva doprinosa razvoju kompanija koji daju mladi ljudi u onim društvima koja su ih uposlila (poput *Hife*, *AS-a*, *Belifa*, *Koteksa*, *Dukata*...).

Pozitivni primjeri stipendiranja mladih su ohrabrujući. Ipak, veliki broj poduzeća još uvijek ne upošljava ni izbliza onoliko stručnih ljudi koliko je neophodno za dugoročni opstanak i razvoj. Nivoi plaća i uvjeta za rad menadžera često nisu adekvatni, a unutarnje organiziranje poduzeća koje bi osiguralo pravilnu distinkciju vlasnik-menadžer i omogućilo da funkcije privrednog društva budu kvalitetno "pokrivene" sa jasno definiranim poslovima i ovlaštenjima - često ne postoji.

7.6.2. Bankarstvo

U Tešnju djeluje osam banaka, kako domaćih tako i stranih, koje servisiraju firme i građane. Međutim, primijetno je da te banke ne raspolažu sa dovoljno vlastitog novca koji bi plasirale proizvodnim preduzećima pod povoljnijim uslovima, u kojima je obrt kapitala sporiji nego kod neproizvodnih djelatnosti. Takva je situacija pretežno i u cijeloj BiH. Iskustveno, proizvodnja ne može podnijeti kredite za obrtni kapital sa rokom vraćanja ispod dvije godine i kamatnu stopu iznad 7% godišnje, a za investicije ispod osam godina i kamate iznad 5,5% godišnje.

7.7. Analiza aktuelnih prilika i optimalni pravci kretanja privrede

Povoljnije finansijske prilike nakon rata, nastale zbog priliva novca iz inozemstva, te ulaganja porijeklom iz kredita i donacija, u nekim slučajevima su loše iskorištene (primjer IGM *Usora* koja nije uložila u nove pogone za proizvodnju cigle, niti u bilo kakve druge programe u vrijeme intenzivne obnove; primjer onih koji su, neracionalno trošeći akumulirana sredstva na skupu opremu i sl, oslabili vlastite kompanije).

Također, ni Tešanj nije izuzetak od generalnog pravila da u investiranju i novom zapošljavanju ni izbliza nisu iskorištena značajna finansijska sredstva kojima raspolaže naša dijaspora, iako postoje uspješni primjeri ulaganja i otvaranja novih radnih mjesta (Hotel *AA*, *Dedukić-union*, i sl.).

7.7.1. Tržišna orijentacija

Uvijek je veliko pitanje, kako za sudionike na tržištu tako i za zajednicu, kuda se orijentirati, za koje branše se opredijeliti, koje proizvode i usluge osigurati, na kom tržištu prodavati, sa kim poslovati itd.

Značajan dio novoformiranih poduzeća nadrastao je okvire lokalnog tržišta i krenuo putem proširenja, kako organizacijski - s ciljem prisustva u drugim područjima zemlje, tako i samog razvoja tržišta za vlastite proizvode i usluge.

Značajan broj poduzeća ima predstavništva i druge organizacijske jedinice van Tešnja (npr. Sarajevo: *Voćepromet*, *Planjax*, *Sendy*, *Hifa...*), ili su aktivni na tim tržištima. Dio poduzeća ima značajna iskustva sa zajedničkim ulaganjima (*Glück norm* - pozitivna; *Oaza / Horizonte* - negativna), sa zastupstvima (*Hormann*, i sl.), sa koncesijama (proizvođači mineralnih voda), sa razvojem vlastitih brandova, sa licencnim partnerstvom, sa zahtjevnim investicijskim projektima itd.

Sva su ta iskustva dragocjena i ona, uz prepoznavanje trendova i tržišnih šansi, omogućavaju našim privrednim subjektima aktivan odnos spram vlastite budućnosti. Procesi koji su već u nekim zemljama prepoznati očekuju i nas, a bez vizije, znanja i odlučnosti nećemo ih kvalitetno prihvatiti i u njima sudjelovati.

7.7.2. Zajednička ulaganja

Privredna društva i poduzetnici nisu uspjeli okupiti se oko zajedničkih projekata i izgraditi jedinstvene kapacitete za određene namjene putem zajedničkih ulaganja i upravljanja (betonare, pogoni za plastičnu ambalažu, pogoni za preradu poljoprivrednih proizvoda i proizvodnju hrane...). Odsustvo koordinacije dovelo je često do "uduplavanja" kapaciteta, neracionalnih ulaganja u istovjetne programe i opremu kakvom već raspolažu drugi subjekti, a, općenito, mnogo novca je potrošeno u konkurentske, a ne u komplementarne programe. Još uvijek su prisutni procesi u kojima se vrši dodatna disperzija i razdvajanje u poduzetništvu. Budućnost zahtijeva udruživanje, razvoj složenih oblika čvršće poslovne saradnje, povezivanje u konzorcije, poslovno-tehničku saradnju, osnivanje zajedničkih kompanija i fuzioniranje, odnosno spajanje postojećih firmi. Još uvijek se s velikim teškoćama organiziraju i obična udruženja čiji je cilj zastupati neke od zajedničkih interesa, iako smo svjedoci sličnih pozitivnih primjera i organizacija u okruženju koje dobro funkcioniraju.

7.8. Organizirano usmjeravanje poljoprivredne proizvodnje

Poljoprivreda se kod nas i danas smatra "nazadnim i primitivnim" zanimanjem. Zbog toga treba stvoriti uslove i dokazati da se "člasno" i kvalitetno može živjeti i od poljoprivredne proizvodnje.

Nužno je napraviti *bajpas* u poljoprivrednoj oblasti za radno nemobilizirano stanovništvo radi povećanja *per capita*:

- formirati kooperativnu organizaciju za otkup i plasman tržišnih viškova po garantiranim cijenama,
- na nivou općine donijeti odluku da se zemlja koja se ne koristi i koja je zpuštena više od 3 godine dodijeli na korištenje drugom domaćem korisniku na period od najmanje 6 do 8 godina za proizvodnju poljoprivrednih proizvoda,

- u okviru općine Tešanj formirati snažnu poljoprivrednu asocijaciju koja će moći sprovesti ove ideje,
- ova poljoprivredna institucija treba da bude glavna pomoć i poluga budućoj kooperativnoj organizaciji koja bi morala:

- da obezbijedi profitabilnu proizvodnju za ona lica koja žele da žive u cijelosti ili dijelom od poljoprivredne proizvodnje,

- da obezbijedi ugovorene cijene (garantovane),

- da obezbijedi tehnologiju proizvodnje,

- da obezbijedi prodaju gotovih proizvoda.

Državna administracija i vlast treba da stvore uslove i poslovnu motivaciju za ulaganja u izgradnju objekata za skladištenje poljoprivrednih proizvoda.

7.8.1. Zemljoradnja

Stanje poljoprivrede, sektora za čiji razvoj općina Tešanj, kao i regija, ima potrebne prirodne preduslove, dato je kroz analizu slijedećih dimenzija ovog sektora na općinskoj razini:

- struktura upotrebe zemljišta,

- poljoprivredni posjedi,

- vrste poljoprivrednih kultura,

- poljoprivredne zadruge.

Ukupna površina zemljišta ..... 16.000 ha

- u privatnom vlasništvu ..... 11.500 ha

- u državnom vlasništvu ..... 4.500 ha

Na području općine Tešanj poljoprivredom se bavi oko 8.000 domaćinstava - 20.000 stanovnika, uzgojem stoke, peradi, pčela, te voćarskim i povrtlarskim kulturama.

S obzirom na klimatske, geografske i pedološke karakteristike, općina Tešanj ima povoljne uslove za razvoj poljoprivredne proizvodnje, posebno voćarstva. Područje oko rijeke Usore i njenih pritoka potrebno je melioracijom i drugim mjerama osposobiti za intenzivnu proizvodnju povrća, s tim što ratarska proizvodnja u cijelosti treba biti podređena stočarskoj proizvodnji. Poljoprivredna proizvodnja i s njom proizvodnja kvalitetne i tržišno konkurentne hrane, i time ishrane stanovništva bez uvozne zavisnosti, značajan je podsticajni faktor razvoju ostalih djelatnosti.

Rast životnog standarda stanovništva i postizanje blagostanja društva kao konačnog razvojnog cilja u značajnoj je mjeri zavisan od povećanja poljoprivredne proizvodnje kojom se obezbjeđuju:

- kvalitetna ishrana stanovništva,

- sirovine za industriju,

- proizvodnja za izvoz,

- potrošnja prerađenih industrijskih proizvoda poljoprivrednog porijekla,

- povećanje nacionalnog dohotka društva kao izvora akumulacije i time sredstava za finasiranje daljeg razvoja poljoprivrede i ostalih djelatnosti i grana.

U predratnom periodu poljoprivredno zemljište obrađivano je i korišteno ekstenzivno, uglavnom za zadovoljavanje vlastitih potreba poljoprivrednih domaćinstava, s tim što je jedan dio u vidu poljoprivrednih viškova plasiran putem lokalnog i bližeg tržišta.

Ovim svakako nisu ni izdaleka iskorištene sve raspoložive mogućnosti koje nude podneblje i tlo ovog područja.

U periodu do 2015. godine razvoj poljoprivredne proizvodnje ovoga kraja treba da opredjeljuje više faktora. Među njima posebno mjere države na podsticanju i zaštiti domaćih proizvođača hrane, tretman državnog zemljišta, rješenja u nasljeđivanju zemljišnog posjeda i sprečavanje njegovog usitnjavanja, sprečavanje pretvaranja poljoprivrednog u nepoljoprivredno zemljište, itd.

Među značajnim mjerama su i regulisanje vodnog režima u cilju zaštite najplodnijih poljoprivrednih površina u gotovo cijelom toku rijeke Usore, a naročito površina na njenoj lijevoj strani, s obzirom na činjenicu da se na ovom području redovno javljaju poplave i visok nivo podzemnih voda, što će trebati rješavati melioracijom i odvodnjavanjem.

U tom smislu, neophodno je najhitnije pristupiti meliorisanju najkvalitetnijih zemljišnih površina duž rijeke Usore, a zatim, kombinacijom bioloških i drugih metoda, prostor meliorisanog zemljišta proširiti u skladu sa mogućnostima investiranja u ovoj oblasti. Ovo bi trebalo za rezultat imati višestruko povećanje prinosa i stabilnost proizvodnje kroz realizaciju malih projekata čiji bi nosioci bili država ili privatni poduzetnici.

Među brojnim takvim projektima su i izgradnja rasadnika jagodičastog voća i općenito voćarskih kultura, tehnološke mini linije prerade voća, sušare, hladnjače, programi uzgoja kabaste krme i konzervirane stočne hrane, pogoni gotovih supa od povrća, uzgoj ranog povrća u zatvorenim prostorima (plastenici) kojih već ima na području općine na površini od oko 10 ha, uzgoj gljiva - šampinjona i bukovače.

Tipična umjereno-kontinentalna klima, brežuljkast reljef sa blagim inklinacijama i bogatstvom ekspozicija, te dosta bogata antropogenizirana zemljišta, kao i dovoljno padavina - prirodno su predodredila područje općine Tešanj za voćarsku i stočarsku proizvodnju. Izuzetak čini dolina rijeke Usore u kojoj je moguća nešto intenzivnija ratarska proizvodnja, s tim što i ona treba biti u funkciji daljnjeg razvoja stočarstva.

U privatnom sektoru gotovo 80% registrovanih firmi na području općine Tešanj ima u opisu svoje djelatnosti i poljoprivrednu proizvodnju. Međutim, skoro sve se bave isključivo trgovinom. Proizvodnja je uglavnom organizovana u individualnom sektoru i, uz sve izneseno, karakteriše je usitnjenost posjeda, odsustvo intenzivne obrade i primjene savremenih agrotehničkih mjera, proizvodnja uglavnom za vlastite potrebe, neorganizovan plasman tržišnih viškova i nepostojanje industrijskih kapaciteta za njihovu primarnu preradu i daljnju finalizaciju.

S obzirom na raspoloživost značajnih površina kvalitetnog poljoprivrednog zemljišta, dovoljno vlažnosti i relativno dovoljno poljoprivredne mehanizacije, općina Tešanj ima solidnu tradiciju u proizvodnji povrtlarskih, ratarskih i voćarskih proizvoda. Međutim, uz sve ovo, osnovna karakteristika postojeće poljoprivredne proizvodnje jeste ekstenzivnost u obradi tla, mala potrošnja hemijskih sredstava za prehranu i zaštitu bilja i proizvodnja za vlastite potrebe.

Uz raniji nemaran odnos društva prema poljoprivredi, sporo mijenjanje navika i destimulativne mjere, nefavoriziranje ove proizvodnje kroz niske cijene, stvaranje uslova garantovanog otkupa i plasmana, investiranje u razvoj poljoprivrede - ovakvom stanju je u značajnoj mjeri doprinijelo i favoriziranje razvoja industrije.

Žita

U periodu do 2005. godine smanjenje sjetvenih površina pod žitima dovelo je do istovremenog pada prinosa, što nije rezultat intenzivne obrade, primjene savremenih agrotehničkih mjera i korištenja sjemena visokorodnih kultura, uz primjenu plodoreda od dvije žetve godišnje (žita - silažni kukuruz, kornišoni i leguminoze).

Povrtlarske kulture

Uz primjenu savremenih agrotehničkih mjera, uključivo i navodnjavanje i korištenje većih količina lumbriumusa, predviđa se kako povećanje prinosa tako posebno i kvaliteta proizvoda.

Krmno bilje

U periodu do 2005. godine proizvodnja krmnog bilja, koje je u funkciji povećanja stočnog fonda, ima stopu smanjenja sjetvenih površina, uz smanjenje ukupnih prinosa. Ovo je uslovljeno specifičnim stanjem

smanjenja površina i neobnavljanjem površina pod krmnim biljem tokom rata, potrebom proizvodnje kvalitetne stočne hrane, te potrebom popravljivanja kvaliteta zemljišta djelovanjem leguminoza kao bioloških melioratora zbog prisustva azotofiksatora na korijenu biljaka.

Voćarska proizvodnja

U periodu do 2015. godine postavljaju se slijedeći ciljevi razvoja u oblasti voćarske proizvodnje:

- povećanje prinosa primjenom agrotehničkih mjera,
- indentifikacija i uništavanje zaraženih stabala šljive virusom šarke (PPV),
- povećanje površina pod jagodičastim i jezgrastim vrstama voća,
- zbog velikog broja maloproduktivnih stabala, te zbog njihove zaraženosti šarkom - do 2015. godine planira se smanjenje stabala šljive, uz istovremeno povećanje prinosa po jednom stablu, te poboljšanje kvaliteta plodova zamjenom *požegače* drugim kvalitetnim sortama,
- za razliku od šljiva, treba planirati povećanje broja stabala ostalih vrsta i kultura, te zasada jagodičastih vrsta voća,
- do 2015. godine treba doći do kvantitativnog smanjenja broja stabala voća za 40%, uz istovremeno povećanje prinosa za 30-55% i poboljšanje kvaliteta samog roda.

Uz sve navedeno, predviđa se i značajna prerada voća u tradicionalne bosanske proizvode: suhu šljivu i pekmez.

Stočarstvo

Postojeći klimatski, i posebno geografsko-orografski uslovi, kao i privatno vlasništvo nad poljoprivrednim zemljištem, prirodno su predodredili značaj i postojeće stanje razvijenosti i organizovanosti stočarske proizvodnje ovog područja. Privatni sektor raspolaže cjelokupnim stočnim fondom, što se neće mijenjati ni u narednom periodu.

U periodu do 2015. godine treba predvidjeti značajno povećanje broja svih vrsta stoke. U tom cilju potrebno je realizovati slijedeće mjere i aktivnosti:

- povećati sjetvene površine pod višegodišnjim krmnim biljem,
- bolje koristiti raspoložive površine pod livadama i pašnjacima,
- silirati kukuruz i ostalu zelenu hranu za zimsku prehranu stoke,
- poboljšati zoohigijenske uslove držanja i uzgoja stoke putem adekvatnog prosvjećivanja poljoprivrednih proizvođača,
- stimulisati uzgoj priplodnih junica,
- dosljedno provoditi zakonske propise o zabrani klanja podmlatka svih vrsta preživača i konja,
- organizovati i permanentno provoditi vještačko osjemenjivanje, adekvatnom aktivnošću veterinarske medicine, kontinuirano provoditi tuberkulaciju, mastitis test i dr., u cilju zaštite zdravlja ljudi i stoke, povećanja mliječnosti i dužine laktacionog perioda muznih krava.

Kako na području općine u jednom periodu nije bilo organizovanog otkupa mlijeka, to je 50% ostvarene proizvodnje korišteno za vlastite potrebe, 30% se prerađivalo u sir, kajmak i maslo, dok se ostatak od 20% prodavao na gradskim pijacama. U nekoliko prethodnih godina su se stvarali uslovi i postignuti odedeni rezultati u ovom resursu, odnosno izvršena su ulaganja i stvoren uslov za otkup mlijeka na određenim područjima. Ta poboljšanja ostvarena su preko udruženja, kao što je Udruženje žena poljoprivrednica.

U periodu do 2015. godine predviđa se dalje poboljšanje pasminskog sastava muznih krava putem kooperanata na ovom prostoru sa drugih područja, nabavkom rasnih junica i vještačkog osjemenjivanja, izgradnjom mini-firmi na imanjima poljoprivrednih proizvođača. Povećanju proizvodnje treba da doprinese i organizovan otkup mlijeka.

Najbitniji segment koji je potreban u razvoju ovog resursa je izgradnja manjih kapaciteta za proizvodnju mliječnih prerađevina, sireva i sl, te povećanje proizvodnje krmnog bilja kao sirovine za razvoj ovog resursa. Mini-firma bi mogla prerađivati taj otkup i stvoriti uslove za stimulaciju ulaganja, a i za snabdijevanje ovog područja mliječnim prerađevinama, upošljavanje većeg broja radnika i znatno povećanje ukupnog finansijskog prihoda za 35%.

U funkciji ostvarenja istog treba da bude i selekcijski rad institucija - veterinarske službe, odgovarajuća

stručna predavanja, stočne izložbe, takmičenja uzgajivača stoke i sl.

Peradarstvo

Značajnije organizovane peradarske proizvodnje na području općine Tešanj do 1996. godine nije bilo. Postojeće stanje je daleko drugačije. Kao rezultat organizovanog ulaganja jednog broja proizvođača na više lokacija na području općine Tešanj došlo je do pokretanja uzgoja koka nosilja i tovnih pilića, kako kroz mini-farme tako i kod određenog broja individualnih proizvođača, što daje niske prinose po jedinici proizvodnje. Postoji nekoliko farmi za proizvodnju jaja i za proizvodnju brojlera, i one su osnov za daljnji razvoj ove proizvodnje. U ovom smislu neophodno je dalje razvijati uzgoj jednodnevnih pilića, proizvodnju koncentrata, te redovno provoditi vakcinaciju kako bi se kontinuirano podsticala i razvijala ova proizvodnja.

Pčelarstvo

Na području općine Tešanj 390 pčelara posjeduje oko 3.600 pčelinjih zajednica. Uzgajane pčele pripadaju vrsti medonosnih pčela *Apis mellifera*. U ovoj vrsti postoje 24 rase, a samo 4 rase su zastupljene u Evropi.

Na našem području pretežno je zastupljena kranjska rasa pčela - *Apis mellifera Cranica* i u ukupnoj populaciji medonosnih pčela na našem prostoru zastupljena je sa oko 98%. Smatra se domaćom rasom koja je uzorkovana u Kranjskoj oblasti, po čemu je dobila ime.

Druga prisutna rasa je talijanska rasa pčela *Apis mellifera Ligustica*. Križanjem rasa i evolucijom nastajali su pojedini sojevi s osnovnim karakteristikama pomenute dvije vrste rasa pčela.

U literaturi staroj 50 do 100, pa i više godina pominje se bosanska rasa pčela kao *Bosanska sivka* koja po svojoj morfološkoj građi i karakteristikama odgovara današnjoj kranjskoj pčeli *Apis mellifera Cranica*, tako da ne znamo da li se radi o istoj rasi ili je *Bosanska sivka* izumrla.

Neposredno poslije rata na područje općine Tešanj uvezene su neevropske rase pčela iz Irana, koje se nisu asimilirale te su izumrle.

Od živih izazivača bolesti pčela na našem području od 1978. godine prisutna je grija - *Varoa Destructor*. Zadnjih godina na našem području izumrla je pčelinja uš - *Braula coeca Nitzsch*, vjerovatno uticajem hemijskih sredstava koji se permanentno primjenjuju za suzbijanje varoze. U posljednjih 15 godina pčelari nisu zabilježili njenu pojavu.

Nasuprot tome, primijetna je pojava Male košničke bube - *Aethina tumida*, čiji razvoj je vezan za solitarne (divlje) pčele koje ne žive u socijalnim zajednicama, a svoje stanište prave u zemlji.

Na našem području postoje i jednostanični organizmi koji izazivaju bolesti pčela, a naročito je rasprostranjena *Nozema apis* koja izaziva *nozemozu* pčela.

U biljnom svijetu zapažena je velika ekspanzija i prostorna rasprostranjenost ambrozije, koja svojom ekspanzijom utiče na opstanak i razvoj drugog medonosnog bilja i tako smanjuje produktivost pčela.

Pčelarstvo je nezaobilazan pratilac bogate tradicije u voćarskoj proizvodnji. Iako je pčelarstvo do 2005. godine kao tradicija i unosan proizvodni sektor još nedovoljno iskorišteno, realno je očekivati povećanje proizvodnih površina do 2015. godine, uz već započeto i planirano daljnje pošumljavanje goleti bagremom, što će biti solidna osnova za daljnje povećanje ove proizvodnje. U prilog ovoj pretpostavci idu i svijest i saznanje o značaju meda u ljudskoj ishrani i zaštiti zdravlja inače, a, također, i značajna materijalna korist.

Ovo su razlozi sve masovnijeg uzgoja pčela, za što, između ostalih, interes pokazuju i mlađe osobe.

7.9. Turizam

U Tešnju je danas kulturni turizam najzastupljeniji oblik turizma. Kako i sam grad Tešanj spada u red najstarijih gradova u Bosni i Hercegovini, ne čudi činjenica da u Tešnju vijekovima opstaje niz kulturnih spomenika na koje su Tešnjaci naročito ponosni. Među njima su svakako najznačajniji oni koji su na listi objekata pod zaštitom države: Eminagića konak, Stari grad (Gradina), Ferhad-begova džamija, Sahat-kula. Ništa manje značajni su i Gornja čaršija, tešanjaska musala, mezar pjesnika Muse Ćazima Ćatića. Takođe ovi objekti su glavni turistički potencijali za koje posjetioci Tešnja pokazuju i najveće interesovanje.

Dalje, Tešanj ima perspektivu i za razvoj vjerskog turizma, jer se u neposrednoj blizini same jezgre grada u jednoj prividnoj liniji nalaze džamija, pravoslavna i katolička crkva.

U Tešnju postoji i veliki broj mineralnih voda čiji je kvalitet potvrđen i u svijetu. Danas je iskorišteno pet izvora čiji se proizvodi mogu naći na policama svih trgovačkih objekata: Tešanjski kiseljak, Celvik, Tešanjski dijamant, Oaza i Princess.

U blizini ovih izvora nalaze se i poznata tešanjka izletišta od kojih su svakako najpoznatiji tešanjki Kiseljak, Čatin greb i Katin brijeg. Takođe kroz općinu Tešanj protiče i rijeka Usora, kao i jedan dio toka rijeke Bosne koji predstavljaju velike potencijale za razvoj izletišnog i sportskog turizma koji su neiskorišteni.

Na osnovu svega rečenog može se zaključiti da Tešanj ima značajne potencijale za razvoj turizma. To je uvidjela i Turistička zajednica Ze-do kantona te je otvorila svoj ured u Tešnju 4.4.2007. godine. Uloga ureda je pružanje informacija vezanih za turizam. Takođe, otvaranjem ureda organizovane grupe posjetilaca imaju na raspolaganju turističkog vodiča.

Otvaranjem Ureda Tešanj je dobio i podatak o broju i strukturi posjetilaca, što je veoma značajan podatak za strategiju razvoja općine. Tako je zabilježeno da je od otvaranja Ureda Turističke zajednice Tešanj posjetilo 6.946 posjetilaca. Po mjesecima to izgleda ovako:

Mjesec	april	maj	juni	juli	august	septembar	oktobar
Broj posjetilaca	144	2778	1617	207	1721	100	379

Turističku ponudu općine Tešanj upotpunjuje i postojanje velikog broja šopinga od kojih su najveći VF-Kraševo, Shopping centar Jelah i Merkur Jelah. Pored šopinga vrijedno je pomenuti i veliki broj respektabilnih restorana koji nude tradicionalnu domaću i stranu kuhinju. Tešanj se ne može pohvaliti smještajnim kapacitetima, jer u gradu Tešnju postoji jedan motel sa 22 ležaja. Na prostoru Jelaha se nalazi jedini hotel (AA) na općini Tešanj i 4 motela ukupnog smještajnog kapaciteta 123 ležaja, što će reći da je ukupni smještajni kapacitet općine Tešanj 145 ležaja.

Smještajni kapaciteti

Hotel AA, sa 16 soba,
Motel Merlin, sa 4 sobe i 3 apartmana,

Motel Mračaj, sa 7 soba,

Motel Plavi, sa 15 soba i
Motel RM, sa 11 soba.

Restorani

Restoran "AS" Tešanj,
Riblji restoran "Ribarska kuća", izgrađen je na samom izvoru rijeke Ponikve u Šijama,
Restoran "Oaza", nalazi se na poznatom tešanjskom izletištu Kiseljak,
Caffe Pizzeria "Boss" Tešanj,
Caffe Pizzeria "Azzaro", nalazi se u naselju Jelah pored magistralnog puta M 4,
Caffe slastičarna "Haustor", nalazi se u podnožju Stare čaršije.
Caffe "Fontana" Tešanj i Kiseljak

Nesumljivo, turizam treba da dobije prioritarno mjesto u strategiji razvoja. Nema turizma bez dobrih prostornih planova, kvalitetnih sadržaja i infrastrukture koja ih podržava, te ekologije kao krune svih tih sadržaja.

Treba djelovati istovremeno u više pravaca:

- Revitalizacija Gradine,
- Revitalizacija Stare čaršije,
- Izgradnja pristupnih puteva i parkinga,
- Izgradnja smještajnih kapaciteta (kao restoranskih i kulturnih sadržaja),
- Uređenje svih ostalih sadržaja turizma u gradu (spomenici kulture, vjerski i kulturni objekti),
- Uređenje Kiseljaka kao turističko-rekreativnog centra u sklopu Crnog vrha, kao rekreativne zone i šetališta sa mnogo lijepih rekreativnih staza,
- Odmarališta u O. Planjama,

- Izgradnja zatvorenog gradskog bazena u blizini dvorane, po mogućnosti olimpijskih dimenzija,
- Izgradnja sportskih zona na Jelahu u blizini Usore, po mogućnosti na Rastokama, itd.

7.10. Zaključak

Privatni sektor je u uvjetima tržišnog privređivanja pokretač i nosilac razvoja, a da bi on to mogao biti, neophodno je da se neprekidno stvara neometani prostor i unapređuje mogućnost za bavljenje biznisom. Razvojni projekti poduzeća često idu ispred stvaranja uvjeta da se oni uspješno realiziraju i vrlo važno je da potencijal tih projekata bude prepoznat i da iz takve percepcije proisteknu konkretne mjere podrške u realizaciji. Najveće srednjoročne i dugoročne šanse u uvjetima sveopće globalizacije svih strateški važnih sektora i monopoliziranja finansijski najizdašnjih poslova i djelatnosti, objektivno, jeste razvoj poduzetništva i obrta u segmentu tzv. malih, srednjih i ortačkih, odnosno porodičnih kompanija, a u okviru tog segmenta razvoj poljoprivrede i sektora usluga. Javna usluga državne uprave mora se podizati na maksimalan nivo u cilju servisiranja poduzetnika, što podrazumijeva sve aspekte podrške:

- projektovanja i planiranja, realizaciju svih programa koji su usmjereni na podršku razvoju,
- ubrzavanje postupaka i procedura, promjenu i maksimalno fleksibilnu i racionalnu primjenu propisa,
- organizaciju javne uprave na način da ona istinski služi poduzetnicima itd.

Sve službe resorno orijentirane ka privrednicima, kao i ministarstva pri višim nivoima uprave, moraju biti maksimalno stavljeni u funkciju potreba privrede.

Postoji i onaj segment organizacije institucija državne uprave na koji je teže ostvariti uticaje sa pozicije interesa privrednika ovih prostora: organizacija, efikasnost i kvalitet kadrova u službama nadležnim za pitanja poreza, carina, sigurnosti, tržišnih kontrola i sl, a da bi takav uticaj bio moguć, privrednici moraju pronaći efikasnu formu vlastitog organiziranja i preciznog i jasnog artikuliranja svojih zahtjeva.

Javna usluga nevladinih organizacija koje pružaju podršku razvoju (udruženja, komore obrtnika i privrednika, zajednice, agencije, poslovna udruženja, menadžmenti poduzetničkih inkubatora, uprave industrijskih zona...) je neophodna i postoji mnogo toga što se može uraditi na podizanju kvaliteta te usluge ukoliko se privredna društva istinski zainteresiraju i ulože u takve servise:

- objediniti informacije, savjetodavnu i administrativnu pomoć neophodnu biznismenima,
- zatražiti komorsko organiziranje sa punktovima koji će biti bliži za komunikaciju,
- brinuti o zastupljenosti lokalnih predstavnika u takvim organizacijama,
- kreirati zajedničke programe radi kooperacije (zajedničkog osnivanja firmi i ulaganja, zajedničkog sudjelovanja na tenderima, konzorcija koji će skupa projektovati određene segmente razvoja i nositi određene privredne inicijative itd.).

Dugoročno konsolidiranje i razvijanje berze rada i stvaranje uvjeta za zapošljavanje po potrebi i na određeno vrijeme, u skladu sa standardima razvijenijih tržišnih sistema, veoma je značajno.

Rad u inozemstvu, bilo da se radi o privremenim, odnosno sezonskim ili stalnim poslovima, detaširani rad i sl. moguće je iskoristiti kao značajno područje razvoja.

Ekologija je zasigurno jedno od ključnih pitanja budućnosti čovječanstva, naročito za razvoj strateški značajnih segmenata privrede - proizvodnja zdrave hrane. Mi smo to ranije prepoznali usvajajući Strategiju dostizanja vizije općine Tešanj: ***Tešanj - sredina ekološke svijesti, čistoće i reda.***

8. ANALIZA BUDŽETA

8.1. PRIHODI BUDŽETA

Prihodi budžeta, konstantni rast prihoda, stabilnost prihoda, procjena

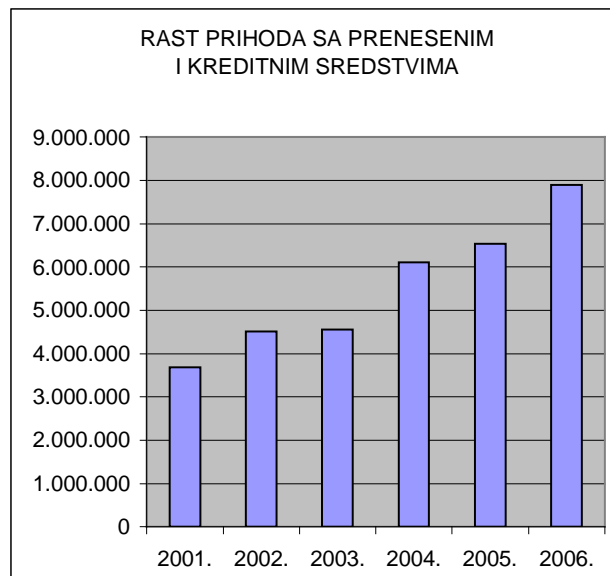
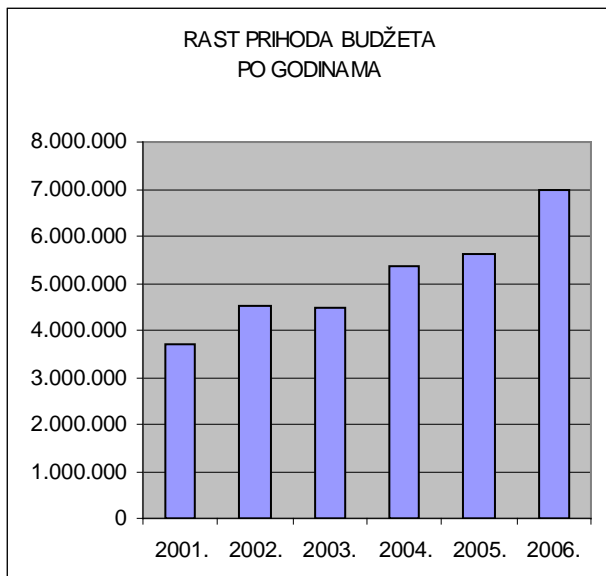
Ovom analizom su obuhvaćeni prihodi budžeta Općine Tešanj za period 2001-2006. godina. Analiza predstavlja osnov za procjenu prihoda za naredni srednjoročni period. Radi sagledavanja realnih potencijala budžeta Općine, iz analize su isključena kreditna sredstva i sredstva prenesena iz prethodnih godina, koja se iskazuju u zasebnoj tabeli. Ostvarenje prihoda budžeta i njihovo kretanje u periodu 2001-2006. godina iskazano je u slijedećem tabelarnom i grafičkom pregledu:

Vrsta prihoda	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	Prosječni godišnji rast%
I POREZNI PRIHODI	2.238.249	2.355.244	2.500.578	2.844.431	3.091.715	4.243.588	14,22
1. Direktni porezi (dohodak, dobit, imovina i dr.)	1.006.298	1.059.692	1.153.677	1.435.977	1.422.211	1.714.043	11,64
2. Indirektni porezi (porez na promet i/ili PDV)	1.231.951	1.295.552	1.346.901	1.408.454	1.669.504	2.529.545	16,75
II NEPOREZNI PRIHODI I POTPORE	1.448.194	2.159.412	1.949.842	2.512.556	2.532.845	2.726.286	15,34
1. Prihodi od aktivnosti i imovine	318.298	147.734	70.484	77.811	171.335	158.754	3,47
2. Prihodi od naknada, taksi i pružanja javnih usluga	646.971	1.190.862	1.356.218	1.541.202	1.577.861	1.719.049	24,53
3. Ostali neporezni prihodi	482.925	820.816	523.140	893.543	783.649	852.260	20,21
SVEGA PRIHODI	3.686.443	4.514.656	4.450.420	5.356.987	5.624.560	6.969.874	14,07

Tabela 1. - Ukupni prihodi bez prenesenih i kreditnih sredstava za period 2001-2006. godina

I SVEGA PRIHODI	3.686.443	4.514.656	4.450.420	5.356.987	5.624.560	6.969.874	14,07
II KREDITNA SREDSTVA	-	-	-	750.000	-	-	-
III PRENESENA SREDSTVA	-	-	111.148	374	917188	928239	-
PRIHODI SA PRENESENIM I KREDITNIM SREDSTVIMA	3.686.443	4.514.656	4.561.568	6.107.361	6.541.748	7.898.113	17,05

Tabela 2. - Ukupni prihodi sa prenesenim i kreditnim sredstvima za period 2001-2006. godina

Grafikon 1: Rast prihoda budžeta za period 2001-2006. godina   **Grafikon 2: Rast prihoda sa prenesenim i kreditnim sredstvima za period 2001-2006. godina**

U posmatranom periodu ukupni prihodi budžeta Općine imaju konstantan rast za prosječnu godišnju vrijednost od 14,07%. Rast prihoda je karakterističan za sve pojedinačne grupe prihoda. Sa izuzetkom ostalih neporeznih prihoda, koji iskazuju određeno odstupanje, te direktnih poreza u 2005. godini, sve grupe prihoda su ostvarile rast u svakoj godini pojedinačno.

Generalno posmatrano, rast prihoda je uzrokovan realnim rastom društvenog bruto proizvoda, inflatornim povećanjem cijena, povećanjem učešća mjesnih sredina u finansiranju i izmjenom zakonske regulative.

U pogledu strukture prihoda, koja se prvenstveno ogleda kroz omjer poreznih i neporeznih prihoda, može se reći da se taj omjer po godinama mijenjao u rasponu do 9%, da bi se konačno u 2006. godini vratio na omjer jednak baznoj 2001. godini. Ovaj omjer u 2001, kao i u 2006. godini iznosi 61:39 u korist poreznih prihoda.

U pogledu stabilnosti prihoda potrebno je istaći slijedeće:

- Porez na dodanu vrijednost (ranije porez na promet proizvoda i usluga), koji predstavlja najznačajniji pojedinačni prihod budžeta, sada predstavlja stabilan i institucionalno u potpunosti regulisan prihod koji će i ubuduće predstavljati osnov općinskog budžeta. Izmjena zakonske regulative i načina raspodjele sredstava u korist općina dovela je do povećanja njegovog učešća u ukupnim prihodima od 26,29 na 36,29%. Prosječan godišnji rast ovog prihoda iznosio je 16,75%.

- Direktni porezi također predstavljaju stabilan prihod općinskog budžeta sa prosječnim rastom u posmatranom periodu od 11,64%. Veći dio ovih prihoda koji se odnose na porez na plate i poreze na dobit tek će doživjeti izmjene donošenjem zakona o porezu na dohodak i izmjenom zakona o porezu na dobit. Te izmjene mogu dovesti do promjene u preraspodjeli sredstava sa višim nivoima vlasti, ali se generalno, na duži vremenski period, očekuje da novi prihod bude izdašniji od trenutno važećih poreskih oblika. Porez na imovinu i porez na promet nekretnina neće trpjeti veće izmjene.

- Neporezni prihodi predstavljaju izvorne prihode budžeta Općine i oni većim dijelom zavise direktno od aktivnosti organa uprave. Određene oscilacije unutar ove grupe prihoda uzrokovane su izmjenom zakonske regulative i odlukama Općinskog vijeća kojima se reguliše ova oblast. Ipak, najznačajnije stavke komunalnih taksi, te administrativnih taksi i naknada predstavljaju značajan, izuzetno stabilan i rastući prihod koji će i ubuduće biti jedna od osnova budžeta. Prosječan godišnji rast ove grupe prihoda iznosio je 15,34%.

- Prenesena sredstva iz naredne godine ne predstavljaju prihod budžeta tekuće godine, te su izdvojena iz analize. Ova sredstva se javljaju manjom realizacijom određenih projekata ili većim ostvarenjem prihoda tokom godine. Stabilizacijom prilika (zakonska regulativa i dr.) ova sredstva se trebaju smanjivati i svesti na minimum. Kreditno zaduženje predstavlja jedan od vidova finansiranja isključivo kapitalnih projekata budžeta. Ovaj izvor

je ograničen kako u pogledu visine koja je limitirana zakonskom regulativnom tako i u pogledu korištenja sredstava. Radi se o tome da se u slučaju zaduživanja mora voditi računa o samootplativosti finansiranih projekata, jer bi, u protivnom, otplate kredita iz tekućeg dijela budžeta umanjile potencijal budžeta za finansiranje novih projekata u periodu otplate sredstava.

Promjene u okviru zakonske regulative koje su se desile u oblasti indirektnih poreza i raspodjele sredstava uopće proizvele su značajnije povećanje prihoda u 2007. godini. Imajući u vidu gore navedenu stabilnost prihoda i utvrđeni konstantni rast, može se očekivati dalji rast prihoda i u narednom srednjoročnom periodu. Očekivana stopa rasta prihoda budžeta, nakon iscrpljenja efekata zakonskih izmjena koje su se odrazile na 2007. godinu, predstavlja zbir stopa rasta realnog društvenog bruto proizvoda (povećanje privrednih aktivnosti) i stope inflacije, te dio koji se odnosi na povećanja poreskih osnovica i oblika.

Stoga, u narednom tabelarnom pregledu dajemo procjenu prihoda budžeta Općine za narednih 5 godina sa stopom povećanja od 28% u 2007. godini i 2 do 5% za ostale godine.

PROCJENA VISINE UKUPNIH PRIHODA BUDŽETA PO GODINAMA	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	Prosječni godišnji rast%
	6.969.874	8.900.000	9.200.000	9.500.000	9.900.000	10.400.000	

Tabela 3: Procjena rasta ukupnih prihoda bez prenesenih i kreditnih sredstava za period 2007-2011. godina

Napomena: Procjena prihoda je rađena zaključno sa 2011. godinom, budući da nastupajuće promjene nadležnosti pojedinih nivoa vlasti, kao i u raspodjeli sredstava između istih, te dalje promjene (usklađivanje) zakonske regulative u oblasti poreza i doprinosa ne daje dovoljno osnova za realnu dugoročniju procjenu prihoda.

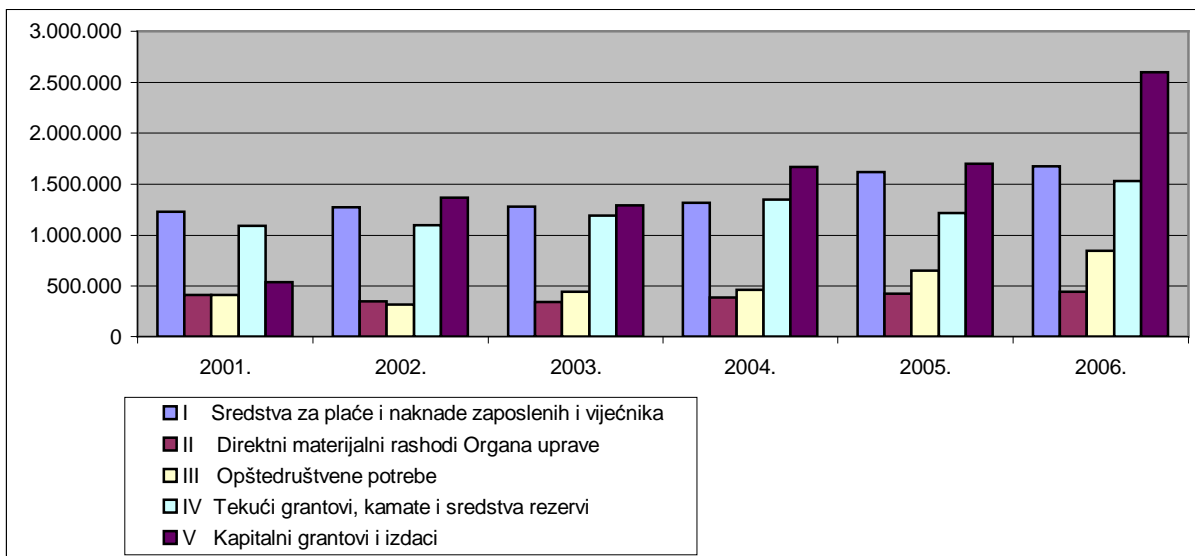
8.2. RASHODI BUDŽETA

Rashodi budžeta, struktura rashoda, smanjenje učešća administrativnih troškova, povećanje kapitalnog dijela budžeta - procjena

Ostvarenje rashoda i izdataka budžeta Općine u periodu 2001-2006. godina prikazano je u narednom tabelarnom i grafičkom pregledu.

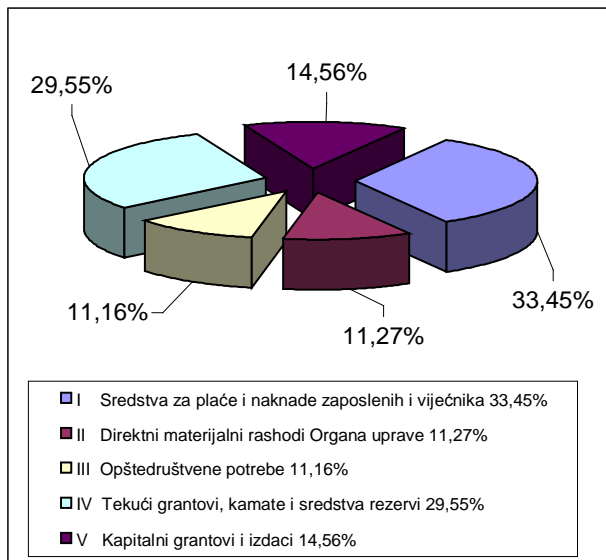
Vrsta rashoda	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	Prosječni god.rast%
I Sredstva za plaće i naknade zaposlenih i vijećnika	1.232.871	1.273.794	1.279.552	1.315.638	1.621.734	1.674.252	6,62
II Direktni materijalni rashodi Organa uprave	415.532	352.462	347.378	392.117	424.077	444.030	1,82
III Opštedruštvene potrebe	411.456	316.404	446.659	462.740	649.634	846.039	18,46
IV Tekući grantovi, kamate i sredstva rezervi	1.089.107	1.095.202	1.192.813	1.351.294	1.215.171	1.531.050	7,74
1. Grantovi socijalne zaštite i pomoći	479.211	468.744	445.351	443.256	440.202	479.057	0,10
2. Grantovi za kulturu, obrazovanje i mlade	198.768	188.490	246.546	225.354	235.628	246.830	5,27
3. Grantovi u oblasti sporta	114.500	118.250	139.370	133.480	138.590	145.489	5,14
4. Grantovi udruženjima građana	72.291	81.297	86.397	88.418	91.971	88.737	4,31
5. Ostali grantovi, kamate i budžetska rezerva	224.337	238.421	275.149	460.786	308.780	570.937	28,21
V Kapitalni grantovi i izdaci	536.721	1.365.646	1.294.792	1.668.010	1.702.892	2.597.726	46,54
SVEGA RASHODI I IZDACI	3.685.687	4.403.508	4.561.194	5.189.799	5.613.508	7.093.097	14,27

Tabela 4: Ukupni rashodi i izdaci budžeta Općine za period 2001-2006. godina

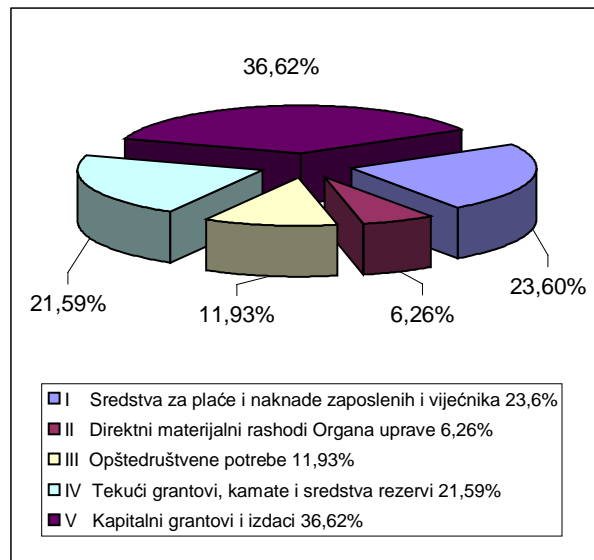

Grafikon 3: Kretanje rashoda i izdataka budžeta Općine za period 2001-2006. godina

Budžet Općine u posmatranom periodu je pretrpio značajne izmjene u pogledu strukture rashoda i izdataka, čime se vrši njegova transformacija prema razvojnom budžetu. Ova transformacija je jasno vidljiva iz slijedećih grafikona strukture rashoda i izdataka za baznu i krajnju godinu analize.

Grafikon 4: Struktura rashoda i izdataka u 2001. godini

Grafikon 5: Struktura rashoda i izdataka u 2006. godini

Iz tabelarnih i grafičkih prikaza mogu se jasno uočiti karakteristike kretanja rashoda i izdataka u posmatranom periodu.

Prva karakteristika koju treba istaći je smanjenje procentualnog učešća administrativnih troškova u ukupnim rashodima. Prvenstveno, učešće *Sredstva za plaće i naknade zaposlenih i vijećnika* u ukupnim rashodima smanjeno je sa 33,45% u baznoj 2001. godini na 23,6% u krajnjoj 2006. godini. Drugi dio administrativnih troškova *Direktni materijalni rashodi organa uprave* su u istom razdoblju smanjeni sa 11,27 na 6,26%. Posmatrano u cjelini, procentualno učešće ovih rashoda je palo sa 44,72 na 29,86%, iako je u navedenom

razdoblju došlo do pripajanja PVJ sa 12 stalnozaposenih lica. Stoga, potrebno je istaći da su ove stavke u apsolutnom iznosu ostvarile rast, ali u manjem obimu od drugih grupa rashoda, tako da se ostvaruje kontinuirano jačanje lokalne samouprave - jačanje menadžmenta i poboljšanje kvalifikacione strukture zaposlenih. Istovremeno, ostvaren je kontinuiran rast prosječnih ličnih primanja zaposlenih kao i naknada vijećnika OV-a Tešanj.

Značaj ovog smanjenja ogleđa se u povećanju potencijala budžeta za realizaciju, prvenstveno kapitalnih projekata i razvoja lokalne zajednice uopće, a potom i drugih općedruštvenih potreba, kao i tekućih projekata socijalne zaštite, obrazovanja, sporta, kulture i drugih. Ovu konstataciju potvrđuje druga karakteristika kretanja rashoda koja se odnosi na povećanje izdataka za općedruštvene potrebe koje dovode do poboljšanja općih uslova življenja u lokalnoj zajednici. To su izdvajanja za komunalnu higijenu, finansiranje javne rasvjete, zimsko i tekuće održavanje puteva, uništavanje štetočina, deratizaciju, uklanjanje krutog otpada i slično. Ova grupa rashoda je imala prosječan godišnji rast od 18,46%, dok su sredstava 2006. godine povećana u odnosu na baznu godinu za 105%.

Najznačajnija karakteristika kretanja rashoda koju ističemo jeste povećanje kapitalnog dijela budžeta. Upravo zahvaljujući povećanju ukupnih prihoda i novom strukturiranju rashoda u skladu sa provođenjem politikâ lokalne zajednice, sada se može govoriti o razvojnom karakteru budžeta, dok podjela na tekući i kapitalni dio budžeta dobija svoj smisao. Omjer sredstava za tekuće i kapitalne potrebe u 2001. godini je iznosio 85:15 u korist tekućeg dijela, tako da je bilo teško govoriti o razvojnoj komponenti budžeta. Taj omjer u 2006. godini iznosi 64:36 i s pravom se može reći da budžet ima i razvojnu komponentu. Kapitalni dio budžeta - *Kapitalni grantovi i izdaci* u odnosu na ostale grupe rashoda ostvarili su najveći rast koji je prosječno godišnje iznosio 46,54%. To povećanje 2006. godine u odnosu na baznu godinu iznosi 383%. Ovi rashodi su u 2001. godini iznosili 536.721,00 KM, a u 2006. godini 2.597.726,00 KM, tako da je povećanje u apsolutnom iznosu 2.061.005,00 KM.

U pogledu strukture kapitalnih rashoda i izdataka u posmatranom periodu neophodno je izdvojiti projekte asfaltiranja makadamskih puteva i ulica od ostalih projekata, budući da su oni činili njihov preovladivi dio.

Zbog toga ove rashode izdvajamo i u narednom tabelarnom pregledu prikazujemo njihovo učešće u ukupnim kapitalnim projektima po godinama.

UČEŠĆE PROJEKTA ASFALTIRANJA U KAPITALNOM DIJELU BUDŽETA	2001.	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.
		7,28%	65,19%	50,88%	56,02%	54,04%

Tabela 5: Učešće projekata asfaltiranja u ukupnim kapitalnim rashodima i izdacima po godinama

Mogu se istaći dva razloga za ovako visoko učešće. Jedan je postojanje obaveze namjenskog utroška sredstava naknade za korištenje cesta, a drugi razlog je isticanje ovih projekata kao prioriternih u zahtjevima mjesnih zajednica i obezbjeđenje značajnog vlastitog učešća u finansiranju istih, koje se kretalo i do 41% ukupnih sredstava. Uočljivo je da učešće ovih projekata u posljednjoj godini pada na 23,88%, što govori o promjeni prioriteta kapitalnih ulaganja i isticanju značaja drugih projekata. Ta tendencija je nastavljena i u Budžetu za 2007. godinu planiranim smanjenjem sredstava za ove projekte.

Potrebno je naglasiti da je, po visini sredstava, drugi prioritetni projekat realizovan u posmatranom periodu gradnja Gradske sportske dvorane za čiju realizaciju je obezbjeđeno i kreditno zaduženje. Učešće ove stavke u ukupnim kapitalnim projektima u 2004. godini iznosilo je 30,34%. Okončanje realizacije ovog projekta planirano je u narednoj godini.

U okviru preostalih kapitalnih ulaganja vršeno je investiranje u izradu projektne dokumentacije, prostorno-planske dokumentacije, vodosnabdijevanje, izradu kanalizacionih kolektora, izradu javne rasvjete, projekte obrazovanja, restauraciju objekata kulturno-istorijskog naslijeđa, gradnju sportskih poligona, gradnju šalter-sale i Ureda Općine u Jelahu, nabavku opreme i vozila za potrebe organa uprave, projekte mjesnih zajednica i drugo. Imajući u vidu rastući potencijal budžeta, na osnovu analize i procjene prihoda za naredni srednjoročni period i opredijeljenosti općinskih organa vlasti za jačanje kapitalnog dijela budžeta, može se očekivati dalje povećanje osnove za realizaciju kapitalnih projekata iz vlastitih izvora.

Na osnovu analize, vlastita sredstva budžeta za realizaciju kapitalnih projekata mogu se projicirati na naredni petogodišnji period sa prosječnom stopom rasta od 14,2%, kako je to načinjeno u donjem tabelarnom pregledu (uključujući prenesena sredstva).

PROCJENA VISINE KAPITALNOG DIJELA BUDŽETA PO GODINAMA	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	Prosječni godišnji rast %
		2.597.727	4.100.000	3.600.000	3.900.000	4.250.000	4.600.000

Tabela 6: Projekcija rasta kapitalnog dijela budžeta za period 2007-2011. godina

Pored ove analize kojom je utvrđen potencijal budžeta za finansiranje razvojnih projekata Općine, potrebno je navesti druge izvore finansiranja istih koji, kako to pokazuje dosadašnje iskustvo u realizaciji projekata, učestvuju povremeno i sa preko 50% ukupnih ulaganja.

Radi se, prvenstveno, o sredstvima budžeta Ze-do kantona koja se realiziraju kroz sufinansiranje projekata za koje je obezbjeđeno vlastito učešće Općine, ili se radi o cjelokupnom finansiranju projekata. Zahvaljujući aktivnosti lokalne uprave, obezbjeđenjem kvalitetnih projekata i vlastitog učešća u realizaciji istih, i dalje se može očekivati značajna podrška budžeta Kantona.

Finansiranje projekata od strane Vlade Federacije BiH realizuje se, uglavnom, putem grantova koji se iskazuju u okviru budžeta Općine, tako da se u ovoj analizi ne mogu navoditi kao uvećanje osnove za kapitalna ulaganja. Slično je i sa učešćem mjesnih sredina koje se do sada ogledalo samo u projektima asfaltiranja lokalnih puteva, a koje je, također, iskazivano u budžetu Općine. Za naredni period se planira na sličan način realizacija projekata vodosnabdijevanja i drugih. Mada sve u manjoj mjeri, prisutna su i sredstva donatora koja se uz obezbjeđenje kvalitetnih programa mogu animirati, posebno imajući u vidu skoro najavljenju mogućnost pristupa evropskim fondovima.

Kreditna sredstva, uz ograničenja i rizike koji su navedeni u analizi, mogu predstavljati značajan, a u slučaju velikih infrastrukturnih projekata i isključivi izvor finansiranja. Kreditna sposobnost budžeta Općine je potvrđena odobravanjem i uspješnim vraćanjem kredita za gradnju Gradske sportske dvorane. Kreditni rejting Općine, kao i limitna visina zaduženja rastu povećanjem prihoda općinskog budžeta. Potrebno je istaći da je kod kreditnog zaduženja neophodno planirati samootplativost projekta kroz ostvarenje finansijskih efekata ulaganja. Time će se spriječiti smanjenje budžetskog potencijala za finansiranje drugih kapitalnih projekata koje bi bilo neminovno u slučaju planiranja isključivog povrata iz tekućeg općinskog budžeta.

9. LOKALNA UPRAVA

9.1. Ocjena stanja

Lokalna uprava

Općina Tešanj teritorijalno je organizirana u 25 mjesnih zajednica čiji izabrani organi koordiniraju svoj rad sa općinskim vlastima. Općinska uprava ima u svojoj sistematizaciji višeg referenta za rad sa mjesnim zajednicama i u cijelosti funkcionalnu kontinuiranu koordinaciju s predstavnicima i građanima u mjesnim zajednicama.

Zakonodavnu vlast - Općinsko vijeće čini 25 vijećnika izabranih na lokalnim izborima 2004. godine, većinu u Općinskom vijeću (15 vijećnika) čine vijećnici SDA, 4 vijećnika su iz SDP, 5 iz Stranke Za BiH i 1 vijećnik je iz Stranke penzionera/umirovljenika.

Pri Općinskom vijeću imenovano je i djeluje (mandat 2004-2008.) 10 komisija.

Prema Sistematizaciji usvojenoj krajem 2005. godine, izvršna vlast organizirana je kroz 7 organizacijskih cjelina - službi na čijem je čelu Općinski načelnik izabran na neposrednim izborima 2004.

godine. Osim toga, u sklopu izvršne vlasti djeluje i Općinski pravobranilac.

Ukupan broj zaposlenih sredinom 2007. godine je 98. U sastavu Službe civilne zaštite djeluje i Vatrogasna jedinica.

Općinska uprava je u periodu od 1996. godine bila prvenstveno angažirana na projektima poslijeratne obnove i saniranja šteta od ratnog djelovanja, te posredno ili neposredno pomagala oživljavanje ratom devastirane privrede, iznalaženje tržišta i vraćanje privredi ranijih partnera. Također je procesu dvosmjernog povratka posvetila najveću pažnju, tim više što je tokom rata udomila na desetine hiljada izbjeglih i prognanih za koje je morala osigurati socijalne programe i minimalne uslove za preživljavanje. I sama u teškoj situaciji, uz pomoć domaćih i stranih međunarodnih subjekata i donatora ovaj proces uspješno je provela. Među prvima u BiH okončala je proces povrata imovine i implementirala sve imovinske zakone u djelokrugu svojih nadležnosti.

Od 1998. godine intenzivno je krenula u proces informatizacije i do danas uredila informacioni sistem sa oko 70 umreženih računara (radnih stanica i servera), više od deset vlastitih softverskih rješenja - baza podataka, te podigla svoju efikasnost i kvalitetu korisničke orijentiranosti. Danas već ima gotovo u potpunosti osnovu za implementaciju *e-governmenta* (elektronske vlade).

Općina je vlastitim sredstvima realizirala projekat Ured Općine Tešanj u Jelahu koji posluje po *on-line* principu, informatički uvezan sa sjedištem Općine u Tešnju i u realnom vremenu koristi sve hardverske i softverske resurse mreže u Tešnju. Ured u Jelahu na efikasan način obavlja najveći dio poslova koji se obavljaju i u sjedištu izvršne vlasti. Rokovi za rješavanje predmeta se poštuju, ali je moguće njihovo skraćivanje uvođenjem novih informatičkih rješenja za obradu, kolanje i praćenje dokumenata (*Lotus Domino PM*), čija je implementacija već započeta.

Izvodi iz matičnih i katastarskih knjiga građanima se mogu uraditi za vrijeme manje od jedne minute.

Općina periodično izdaje vlastito interno informativno glasilo *Tešanjski bilten*, ima ugovore sa lokalnim radio i tv medijima.

Internet stranica Općine www.opcina-tesanj.ba je korisnički orijentirana, dinamična je i administrira se u realnom vremenu, ali su mogućnosti podadministriranja po modulima iz samih službi trenutno neiskorištene, prvenstveno zbog nepostojanja kadrovskih potencijala koji bi bili sposobni ovaj posao obavljati na kvalitetan i ažuran način.

Na nivou općine postoji više web stranica firmi i pojedinaca, ali među njima nema kvalitetne uvezanosti.

Za komuniciranje Općine s *vanjskim svijetom* na raspolaganju je 200 e-mail adresa, dok je od tog broja trenutno iskorišteno oko 30%. E-mail komuniciranje u Općini koristi aktivno i sa znanjem manje od 10% zaposlenih, a ne koristi ga čak ni dio srednjeg menadžmenta.

Općina je 20. januara 2004. godine certificirana po međunarodnim standardima ISO 9001:2000, nakon višegodišnjeg procesa edukacije u oblasti jačanja lokalne samouprave koji je prošla uz pomoć Fonda otvoreno društvo BiH i implementatora projekta *EDA* - Agencije za razvoj preduzeća iz Banje Luke. U ovom procesu sudjelovao je tim Općine od 10-15 članova, uglavnom iz izvršne vlasti. Cjelokupan rad s građanima obavlja se prema propisanim ISO-procedurama, a Općina ima i tri educirana vlastita interna auditora.

Kao lider u oblasti jačanja i inovativnog pristupa lokalne samouprave u BiH, Općina je prošla i prvi proces samoevaluacije po *CAF* metodi (*CAF* - engl. *Common Assessment Framework* - Zajednički okvir za samoprocjenjivanje). Radi se o konceptu kvaliteta u organizaciji kojim se nastoje uvesti nove prakse u oblastima koje omogućavaju poboljšanje rezultata u funkcionisanju organizacije. Metodologija posmatra uticaj liderstva, strategije i planiranja, upravljanja ljudskim resursima, procesima i promjenama, partnerstava i resursa na rezultate u organizaciji. Ovaj proces nije u dovoljnoj mjeri zaživio i ne koristi se u dovoljnoj mjeri efikasno.

Općinska uprava u kontinuitetu je opredijeljena da kvalitet svojih usluga prema građanima unapređuje, pri čemu je aktivno sudjelovala i u zajedničkoj realizaciji brojnih projekata jačanja lokalne administracije sa domaćim i međunarodnim subjektima. Poseban segment praćenja kvaliteta usluga prema građanima je i stalno ocjenjivanje usluga od strane njih samih kroz anonimnu anketu. Ipak, za daljnja unapređenja ISO procedura nužno je uvesti kvalitetne metode praćenja, analize i mjerljivosti procesa i stalne korektivne mjere.

Iako sa značajnim rezultatima i izrazitim liderstvom u jačanju lokalne samouprave prema vlastitim modelima i najboljim domaćim i svjetskim praksama, otvorena za sve ideje, razmjenu iskustava i praksi, Općina još uvijek nije na najbolji način uspjela iskoristiti sve te prednosti, prvenstveno zbog nepotpune iskorištenosti ljudskih potencijala, neadekvatne strukture zaposlenih i stručnih kadrovskih rješenja. Ljudski resursi nisu u cijelosti iskorišteni, a slaba je zainteresiranost za samoedukaciju.

Iz svega navedenog može se zaključiti da je općinska uprava tehnološki spremno dočekala i u velikoj

mjeri realistično zakoračila u 21. vijek i u tom smislu služi kao primjer drugima u BiH, ali takav izuzetan tehnološki napredak na proporcionalan način ne prate i ljudski resursi, koji nisu pripremljeni za redizajniranje procesa, ulogu menadžera, posebno na razini srednjeg menadžmenta, kojim se direktno može upravljati, što na nižim razinama - do samih izvršilaca - službenika i namještenika poprima još izrazitije disproporcije.

Tu razliku nužno je što hitnije prevazići intenzivnim i kontinuiranim podizanjem kvaliteta ljudskih resursa, prije svega kroz mjerljivost rada i sistemski riješenu motivaciju, jer svako daljnje tehnološko unapređenje bez pratećeg elementa u ljudskim resursima može samo donijeti kontraefekte.

U situaciji u kojoj bi ova dva faktora (tehnološki i ljudski) bili u interaktivnoj proporciji, u općinskoj upravi, uz druga unapređenja i inovacije, bilo bi moguće povećati efikasnost i brzinu rada administracije i do 30%.

Ova logička povezanost nameće zaključak da općinska uprava težište u svom radu ubuduće mora imati na jačanju ljudskih potencijala, dok tehnološki, uz minimalna ulaganja, treba održavati dostignuti nivo i odgovarajuće pratiti njegov razvoj na globalnom planu.

Ulaganja u informatičke tehnologije, posmatrano po budžetskim stavkama u posljednjih 4-5 godina, uočljivo su bila u opadanju ili nerealna potrebama, što, ukoliko se ovaj trend nastavi, može implicirati zaostajanjem naše uprave u odnosu na uprave koje tek uvode ove tehnologije, s obzirom da je najveći dio opreme, prema svim važećim normama i kriterijima amortizacije u ovoj oblasti, starosne dobi koja već 2-3 puta premašuje važeće norme.

Organizacijska struktura Općine, prema iskustvenim normama i poređenjem sa drugim općinskim administracijama, primjerena je broju stanovnika, mada precizni kriteriji za ovaj omjer ne postoje. Ona se mora prilagođavati dinamičnije i fleksibilnije u odnosu na stvarne potrebe, procese i projekte, sa daleko više instrumenata brze reakcije na sve potrebe i promjene.

U strukturi uposlenih u organima uprave Općine Tešanj dominira srednjeobrazovna struktura namještenika 3. i 4. stepena obrazovanja, i to sa 63,92% od ukupnog broja uposlenih, dok visokoobrazovani kadrovi čine svega 23,71% uposlenih, sa višom školom 9,28%, dok je NK radnika 3 ili 3,09%. Ovakva struktura, uzme li se u obzir da službenici sa visokom školskom spremom čine glavni i srednji menadžment Općine (rukovodioci), ukazuje na relativno nepovoljnu obrazovnu strukturu direktnih izvršilaca u službama, što u narednom periodu mora imati prioritet u edukacijskim procesima i projektima razvoja ljudskih resursa, shodno organizacijskim potrebama. Uz lošu materijalnu motivaciju i trenutna struktura može biti narušena odlivom kadrova.

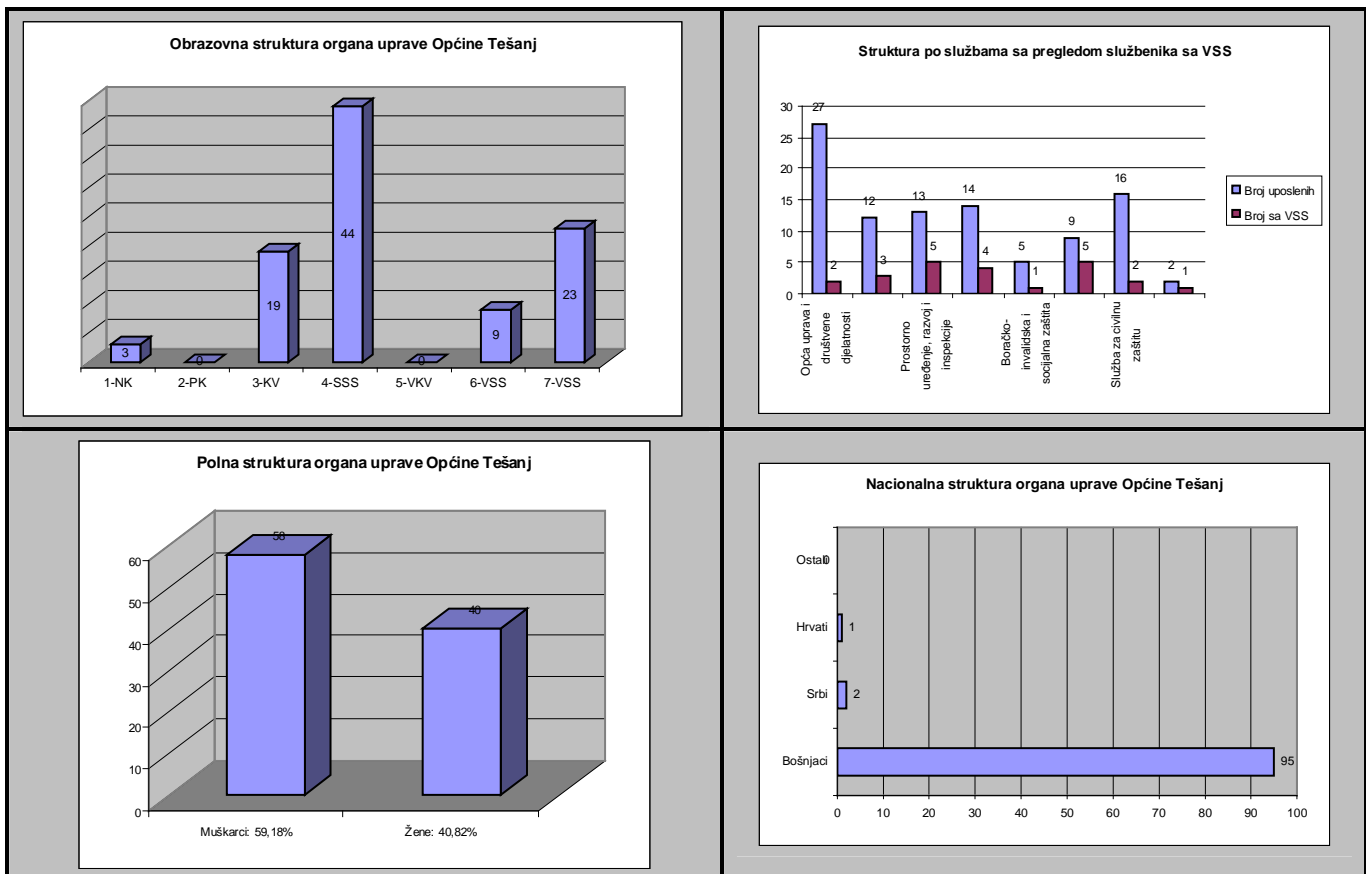
Prema podacima o polnoj strukturi uposlenih, muškarci čine 59,18% uposlenih, a žene 40,82%, što je relativno povoljno u odnosu na druge lokalne uprave.

Također, prema pregledu starosne strukture uposlenih u organima uprave, vidljivo je da najveći broj uposlenih čine službenici i namještenici starije dobi (41-55 godina starosti - 55 ili 56,12%; preko 56 godina starosti 12 ili 12,24%; dakle ukupno uposlenih starije dobi 67 ili 68,36%). Svega 30 uposlenih je u dobi između 26 i 40 godina starosti (30,63%), a 1 u dobi između 18 i 25 godina (oko 1%). Ova struktura ukazuje da je potrebno sistematsko podmlađivanje strukture organa uprave i, uz to, profiliranje potrebnih kadrova uz projektovanje mjera kojima bi se obezbijedili potrebni stručni kadrovi (poboljšanje materijalnog položaja u organima uprave, stipendiranje za vlastite potrebe i sl.)

Slijede tabelarni i grafički prikazi strukture organa uprave (izvršna vlast)³⁵.

---

³⁵ Izvor svih podataka personalni dosjei uposlenih deponovani u Službi za opću upravu i društvene djelatnosti Općine Tešanj, stanje na dan 18.6.2007. godine

9.2. Ključni partneri

Međunarodni subjekti u Bosni i Hercegovini, pa tako i u općini Tešanj, sve manje ispoljavaju svoju podršku razvoju kroz donacije u investicione programe i projekte, a takođe se smanjuje i međunarodna pomoć vezana za obnovu i održivi povratak.

Svoje aktivnosti i projekte oni sve više usmjeravaju u vlastite programe edukacije lokalne samouprave ili projekte NVO koji za cilj imaju jačanje njihova partnerstva sa vladinim sektorom. Samo djelimično sufinansiraju neke od projekata NVO proizvodnog tipa, što najviše zavisi od menadžerskih sposobnosti predstavnika NVO i kvaliteta ponuđenih projekata.

Jedan dobar primjer ovakvog djelovanja je Udruženje žena poljoprivrednica koje plasira proizvodnju mlijeka sa najvećeg dijela teritorije naše općine i time potvrđuje svoju samoodrživost. Ipak, najveći broj NVO nije uspio ostvariti zavidan stepen saradnje s međunarodnim subjektima i partnerima, osim sporadičnih i povremenih projekata, u najvećem dijelu edukativnog karaktera, prvenstveno iz razloga neiskorištenosti mogućnosti kvalitetnog apliciranja za projekte koje finansiraju brojni međunarodni ili domaći subjekti.

Neposredno poslije završetka rata u Bosni i Hercegovini međunarodna zajednica je kroz donacije izdvajala i znatna sredstva za neposrednu pomoć građanima i institucijama. Danas je težište djelovanja ovih faktora prebačeno na druga žarišta i krizna područja diljem svijeta, a time i značajnija finansijska sredstva.

Vjerovatno je da će i u narednom periodu doći do daljnjeg smanjenja direktne materijalne pomoći u BiH (time i u našoj općini) i da je potrebno pronaći nove modele saradnje s međunarodnim faktorima kao partnerima, posebno kroz povećanje kvantiteta i kvaliteta projekata koji im se iz naših sredina kandidiraju. U tome ključnu ulogu ima menadžerski faktor, istraživački i naučni rad, jer se moraju prepoznati i ponuditi projekti koji imaju svoju perspektivu, a posebno prepoznati odgovarajući potencijalni partneri.

Važno je zapaziti i to da će sve veći broj projekata u budućnosti nositi sa sobom povećanje vlastitog učešća u njihovoj realizaciji i, također, morati garantirati samoodrživost, ako ne i profitabilnost za sve partnere, uključujući i međunarodne subjekte koji prihvate takve projekte.

U tom smislu veliku ulogu može imati savremeno elektronsko komuniciranje, posebno kroz osmišljeno i organizirano praćenje ponude i potražnje, što danas nije slučaj.

Čak, postoji potreba za formiranjem stalnog općinskog tima koji bi realizirao kompletnu dvosmjernu komunikaciju naše općine sa svijetom u smislu izrade i prezentiranja svih projekata koji se razvoja naše sredine u svakom smislu tiču (informatičari, političari, stručnjaci raznih profila, predstavnici NVO, lingvisti-prevodioci i sl.), moguće i pri općinskim organima uprave. U ovom za našu općinu izuzetno značajnom projektu mogao bi se naći i privatni sektor, obavljajući na tržišnoj osnovi takvu djelatnost kao servis.

Lokalna samouprava ima osigurane sve potrebne atribute da se nametne kao vodeći faktor u inicijalizaciji, ali i realizaciji inoviranog pristupa partnerstvu s međunarodnim i domaćim subjektima: ima viziju i misiju, kodeks dobre lokalne uprave, rejting (relativno) napredne i korisnički orijentirane lokalne uprave, početne atribute elektronske vlasti, privredne i druge potencijale, razvijen mehanizam planiranja i donošenja budžeta, razvijene mehanizme partnerstva sa NVO na lokalnom nivou, kvalitetne reference i ocjene dosadašnjeg učešća u projektima s međunarodnim faktorima, prirodne, privredne i druge pogodnosti i resurse.

Pored svega navedenog, stalno je potrebno inovirati mehanizme da se na ključnim mjestima nađu kvalitetni, prije svega stručni i vrijedni kadrovi koji bi pokrenuli sve do sada neiskorištene mogućnosti za približavanje naše općine svijetu, prvenstveno koristeći mogućnost partnerskih odnosa u smislu jačanja lokalnog razvoja i boljeg života građana kroz upošljavanje, a sve manje kroz socijalne programe.

Stalnom analizom stanja, a posebno neiskorištenih mogućnosti u oblasti partnerstva s međunarodnim faktorima, lokalna uprava i drugi lokalni, pa i privredni, subjekti osmišljeno i sistematično trebaju kreirati, nuditi i realizirati sve moguće šanse i projekte, kordinirati sa svim nivoima za pojedine konkretne oblasti, u čemu lokalna uprava mora imati primarnu ulogu.

To je dijelom i posljedica razgraničenja, pa i podijeljenosti, u nadležnosti nivoa vlasti za pojedine oblasti, čime je lokalna uprava najviše izgubila.

S druge strane, što se ubranih prihoda tiče, lokalna uprava neznatno odlučuje o njihovom rasporedu s viših instanci vlasti, te je taj disparitet posebno vidljiv kroz razvojne planove na nižim razinama životnih zajednica, konkretno općine. S tog stanovišta uočava se postojanje ogromnog broja želja lokalnih sredina, s jedne, i odsustvo mogućnosti da se one realizuju od strane Općine, s druge strane.

Koordinacija lokalnih i viših nivoa uprave, kada se partnerstva s drugim subjektima tiče, nije u potpunosti razvijena, posebno ne efikasna u smislu realizacije, iako je bilo kvalitetnih pokušaja (npr. *REZ*, Savez općina i gradova i dr.).

Brojne međunarodne institucije i subjekti instalirali su svoje ekspoziture i urede u Bosni i Hercegovini, ali je u poteklom periodu njihova aktivnost i zainteresiranost za našu općinu bila daleko izraženija u odnosu na današnje stanje, a pomoć konkretnija.

Danas se najviše pomoći odnosi na oblast edukacije ili konsultantske i savjetodavne usluge.

Mali je broj projekata koje oni nude, ali je malo i projekata koje mi nudimo.

Također je uočljivo smanjenje njihovih budžeta koje su spremne uložiti u projekte lokalnih zajednica. I ako ulažu u lokalne uprave, ovi subjekti to, uglavnom, čine po principu redoslijeda, bez obzira na efekte takvih projekata. Zbog toga će, kako je već istaknuto, biti nužno kontinuirano prepoznati, raditi i nametati im naše kvalitetne projekte i pronaći nove mehanizme da se oni i realiziraju.

Što se dosadašnjih projekata i partnerstva tiče, međunarodni (kao i domaći) subjekti sudjelovali su u aktivnostima lokalne uprave u planiranju ili realizaciji lokalnog razvoja ili kroz druge oblike pomoći koja nije zanemariva.

U oblasti obnove na području općine Tešanj od kraja 1995. godine, posebno intenzivnoj u 1996, 1997, pa i 1998. godini, međunarodni i drugi subjekti ispoljili su svoje interesovanje u oblastima saobraćaja i veza, obnovi stambenog fonda, obrazovanju, zdravstvu, komunalnim djelatnostima, šumarstvu i ekologiji, distribuciji električne energije, snabdijevanju parom i toplom vodom, za oblast poljoprivrede, kulturno-historijske, sakralne i ostale objekte, te kroz druge projekte i donacije³⁶.

Ratna djelovanja na području općine Tešanj izazvala su, pored velikih ljudskih žrtava, i ogromne materijalne štete. Službe Općine Tešanj uložile su napore kako bi se barem dio šteta izazvanih ratnim djelovanjem otklonio i sanirao, te je znatan dio sredstava, pored doniranih, obezbijedila i Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, Vlada Zeničko-dobojskog kantona i Općina Tešanj iz svog budžeta.

---

³⁶ Izvor podataka: evidencije Odjeljenja za razvoj Službe za prostorno uređenje, razvoj i inspekcije Općine Tešanj

U periodu intenzivnog procesa obnove na području općine Tešanj djelovalo je više vlada i organizacija, bilo u svojstvu donatora bilo kao implementatori projekata obnove.

Na planu kulturne razmjene u posljednje 2-3 godine u razvoju je saradnja sa nama susjednim državama. Ranije dobro osmišljena i već uspostavljena saradnja sa općinama i gradovima iz drugih država gotovo da je u dužem periodu prekinuta, osim kroz povremene aktivnosti između naših i stranih subjekata, te je potrebno učiniti dodatne napore za ponovno uspostavljanje prijateljstava i saradnje sa općinama-partnerima u svijetu.

S tim u vezi, lokalna administracija bi trebala uložiti i dodatne napore i obnoviti ovu izuzetno korisnu komunikaciju i razmjenu praksi i iskustava, te pokušati revitalizirati ranija i uspostaviti nova partnerstva kroz razmjenu ideja, privrednu, kulturnu i svaku drugu razmjenu i saradnju.

9.3. Osnove za rad sa NVO

Imajući u vidu činjenicu da Zakon o udruženjima građana u Bosni i Hercegovini i Federaciji BiH ne reguliše oblast saradnje lokalne samouprave sa nevladinim sektorom, niti propisuje obavezu njihovog finansiranja od strane lokalne samouprave, Općina je preduzela aktivnosti na izradi propisa koji će nadomjestiti ovu pravnu prazninu.

Osnovni motiv za aktivnosti u ovoj oblasti predstavlja nedvosmisleno opredjeljenje Općine Tešanj da podrži rad i razvoj nevladinog sektora na svojoj teritoriji, imajući u vidu zajednički interes i zajedničke vrijednosti koje ostvaruju nevladin i javni sektor u cilju razvoja demokratskog društva.

Upravo navedeni razlozi motivisali su Općinu Tešanj da budžetom predvidi određen iznos sredstava za raspodjelu nevladinim i drugim organizacijama, a Općinsko vijeće da donese Odluku o kriterijima, načinu i postupku raspodjele sredstava nevladinim organizacijama. Ovi kriteriji zadovoljavaju standarde demokratski razvijenih zemalja i na taj način doprinose afirmaciji kvalitetnih programa i projekata nevladinih organizacija, čime se pruža konstruktivna podrška jačanju ovog sektora.

Općina Tešanj usvaja strategiju da ova i sva buduća sredstva, određena u istu svrhu, budu rapodijeljena samo za one programe i projekte nevladinih organizacija koji svojim kvalitetom i definisanim ciljevima daju značajan i konstruktivan doprinos razvoju općine i demokratskih institucija. Na taj način se stimuliše razvoj nevladinog sektora, čiji je prioritetan cilj podizanje kvaliteta života građana i razvoj građanske - demokratske svijesti. Ovim dokumentom se predviđa način i postupak raspodjele ne samo budžetskih sredstava predviđenih za finansiranje programa i projekata nevladinih organizacija već i raspodjele sredstava koje Općina dobija od donatora, a namijenjena su razvoju i podršci nevladinom sektoru, ukoliko poseban ugovor između Općine i donatora ne predviđa drugačija pravna rješenja.

Sadržina dokumenta pod nazivom *Polazne osnove za rad Komisije za saradnju sa nevladinim organizacijama i dodjelu sredstava za programe i projekte nevladinih organizacija* (u daljem tekstu: *Polazne osnove*) predstavlja osnovu za normativno uređivanje odnosa i preduzimanje aktivnosti Općine Tešanj na planu saradnje sa nevladinim organizacijama.

Pri izradi *Polaznih osnova* pošlo se od rješenja utvrđenih Zakonom o udruženjima građana i fondacijama u pogledu načina osnivanja, djelatnosti, prestanka i ostalih pitanja vezanih za nevladine organizacije.

Radi intenziviranja saradnje i kvalitetnijeg zaživljavanja odnosa lokalne samouprave i nevladinih organizacija, preporučuje se organima općinske uprave da zaduže jednog službenika za komunikaciju sa nevladinim organizacijama i poslovima za oblasti u kojima djeluju nevladine organizacije. Podaci i kontakt-telefon ovog službenika treba da budu objavljeni u "Službenom glasniku" Općine i na web sajtu Općine Tešanj.

9.3.1. Komisija

U cilju što boljeg informisanja nevladinih organizacija o budžetskim sredstvima Općine predviđenim za finansiranje programa i projekata, kao i pitanjima vezanim za postupak aplikacije, uslove i zahtjeve vezane za konkurs, preporučuje se da Komisija Općine Tešanj organizuje sastanak sa NVO-a, u kojem bi ista imala obavezu da pruži nevladinim organizacijama informacije od značaja za njihovo učešće na konkursima.

Raspodjela sredstava vrši se na osnovu javnih konkursa (u daljem tekstu: Konkurs/i) koje raspisuje Općinski načelnik.

Komisija vrši raspodjelu sredstava na osnovu programa i projekata koje, uz prijavu na Konkurs, podnose nevladine organizacije, koristeći pri tom kriterije propisane Odlukom Općinskog vijeća o kriterijima, načinu i postupku raspodjele sredstava nevladinim organizacijama.

10. DEMINIRANJE

Ratna zbivanja

Za vrijeme ratnih zbivanja u periodu 1992-1995. godine općina Tešanj je bila pod neposrednim udarom ratnih djelovanja, pa je pretrpjela velika razaranja. S obzirom na relativno malu površinu općine i mogućnost djelovanja po dubini u unutrašnjosti teritorije, nastale su velike štete. Pored ljudskih žrtava, evidentne su i znatne materijalne štete na objektima. Borbena djelovanja su bila aktivna na oko 110 km fronta, uz masovnu upotrebu minsko-eksplozivnih sredstava, posebno uz linije fronta koje su često mijenjale svoj položaj. Unutrašnjost općine nije bila pošteđena od granatiranja, bombardovanja i slično, pa je i ovdje evidentan dosta veliki broj neeksplozivnih ubojnih sredstava.

Ratne štete

Općina Tešanj je za vrijeme ratnih zbivanja pretrpjela velike materijalne štete na privrednim, stambenim i drugim objektima, kao i velike gubitke u ljudstvu. Ukupno su oštećena ili uništena 1.194 individualna stambena objekta, od čega je 954 objekta sa oštećenjima do 40%, 164 objekta sa oštećenjima do 60% i 76 objekata od 60 do 99%.

Linije konfrontacije (ARBiH i VRS-a) u toku 1992. godine su se protezale pravcem: Gornja Omanjska - Gojakovac - Lončari - Blaževci - Hercezi - Stražba - Miljevac - Jorgić - Orašje Planje - Džemilić Planje - Svinjci - Zmajevac - Staje - Kužno Groblje - Brezove Dane i dalje općina Maglaj. Ispred svojih linija odbrane ARBiH je postavljala minska polja u cilju zaštite, ali je to radila i Vojska RS. Zbog značajnih pomjeranja linija procjenjuje se da je, pored registriranih, postavljen i manji broj neregistriranih minskih polja, a što potvrđuju mino-incidenti koji su se dešavali na ovim lokacijama koje nisu registrirane kao minska polja.

Najugroženija područja kontaminirana minama na području općine Tešanj su grupisana oko rubnih naselja i mjesta Hercezi, Lončari, Križ, Kalošević, Mrkotić-Putešić, Džemilić Planje i Staje, gdje je još uvijek aktuelan i povratak stanovništva.

Stanje kontaminiranosti - pregled sumnjivih površina i površina bez vidljivog rizika:

Naziv općine	Ukupna površina općine (m ²)	Ukupna sumnjiva površina (m ²)	Sumnjiva površina u odnosu na površinu općine (%)	Sumnjiva površina po kategorijama (m ²)			Postotak sumnjive površine po kategorijama (%)		
				I kategorija	II kategorija	III kategorija	I kategorija	II kategorija	III kategorija
Tešanj	164.000.000	1.796.615	1,09%	198.736	716.659	881.220	11,06%	39,89%	49,05%

Pregled površina koje su do sada obrađene generalnim izviđanjem i površina koje trebaju da se izvide

OD UKUPNE SUMNJIVE POVRŠINE OBRADENO GENERALNIM IZVIĐANJEM PO KATEGORIJAMA u m ² i u%						PREOSTALA SUMNJIVA POVRŠINA KOJA TREBA DA SE IZVIDI u m ² i u%					
I kategorija		II kategorija		III kategorija		I kategorija		II kategorija		III Kategorija	
94 773 m ²	95,31%	0 m ²	0%	0 m ²	0%	4 661 m ²	4,69%	579 773 m ²	100%	836 287 m ²	100%

Prema do sada prikupljenim podacima i izvještajima sa deminiranih lokacija, procjenjuje se da su na ovim prostorima zastupljeni svi tipovi protivpješađijskih i protivtenkovskih mina, uz dodatnu kontaminaciju sa neeksplozivnim ubojnim sredstvima. S obzirom na činjenicu da su ove teritorije bile pod jakim borbenim dejstvima, procjenjuje se postojanje većeg broja NUS-a.

Neeksplozirana ubojna sredstva

Tokom proteklog rata i ratnih dejstava upotrijebljen je ogroman broj različitih minsko-eksplozivnih sredstava, ali nisu sva upotrijebljena sredstva i eksplozirala. Ostala su u zemlji, na zemlji i drugim različitim mjestima.

Dakle, pored postojanja minskih polja kao opasnosti po živote ljudi u minskim poljima, neophodno je istaći i opasnosti od neeksplozivnih ubojnih sredstava (u daljem tekstu: NUS). NUS se nikako ne može planirati i locirati prije nego se pronađe tokom izvođenja određenih radova, najčešće zemljanih iskopa i slično. Od Dejtona do danas skoro i da nije bilo područja u općini Tešanj na kojem nisu otkrivena NUS.

POVRŠINA NA KOJOJ JE HUMANITARNO DEMINIRANJE U TOKU u m ² i u%		OČIŠĆENA POVRŠINA U TOKU HUMANITARNOG DEMINIRANJA u m ² i u%	
BROJ LOKACIJA	m ²	BROJ LOKACIJA	m ²
0	0 m ²	4	43.149 m ²

Međutim, također je značajno istaći da od NUS-a na području općine Tešanj nije stradala ni jedna osoba, niti je oštećeno ili uništeno bilo kakvo materijalno-tehničko sredstvo. Sve radnje od otkrivanja do uništavanja pronađenih NUS-a izvršene su bezbjedno po izvršioce i stanovništvo iz neposredne okoline.

Zaključak

Ukupna sumnjiva površina općine Tešanj je 1.796.615 m², a što je 1,09% u odnosu na ukupnu površinu općine. Postoje evidencije svih sumnjivih površina, a i dalje se radi na otkrivanju novih, neregistriranih. Zato su navedeni podaci relevantni. Općina Tešanj se nalazi u složenoj situaciji kada je u pitanju opasnost od mina i NUS-a. Ovakva situacija znatno utiče na povratak i održivost povratka stanovništva, a velika kontaminiranost minama na poljoprivrednim dobrima i šumama čini značajan uticaj na kvalitet življenja domicilnog stanovništva u rubnim područjima. Posebno su prisutni problemi vezani za kontaminirano zemljište čiji su vlasnici slabog imovnog stanja.

Po sadašnjem tempu deminiranja, u narednom periodu do 2010. godine moglo bi se računati sa oko 20% deminirane površine. Broj stradalih od mina mogao bi se također očekivati, ali u manjem broju nego što je to bilo od Dejtona do danas.

11. UDRUŽENJA VEZANA UZ EKOLOGIJU

11.1. Lovačko društvo "Kiseljak"

Da bi se zaštitio fond divljih životinja na području općine Tešanj, Općina je ustanovila lovište "Tešanjka" i predala ga Lovačkom društvu "Kiseljak" Tešanj na desetogodišnje gazdovanje za period od 1997. do 2007. godine. Granice lovišta se u potpunosti poklapaju sa administrativnom granicom općine Tešanj. Cilj lovišta je uzgajanje i zaštita divljači: srneće, zečije, fazanske, poljske jarebice i divlje patke, kao i drugih vrsta divljači koja živi u lovištu.

Lovačko društvo "Kiseljak" osnovano je 1926. godine i jedno je od najstarijih lovačkih društava na

području Bosne i Hercegovine, broji 280-310 članova, a u društvu djeluje 5 lovnih sekcija, zatim ekološka sekcija, kinološka, streljačka i sekcija mladeži.

Lovište "Tešanjka" proteže se na površini od 16.800 hektara, od čega su 7.500 hektara oranice, 1.400 hektara livade i pašnjaci, 5.400 hektara šuma i šikara, što iznosi oko 15.000 hektara lovne površine. Opremljeno je lovno-uzgojnim i lovno-tehničkim objektima, kao što su hranilišta i solila za srne, hranilišta za drugu divljač, lovačke čeke i lovačke staze, kao i brojne lovačke kuće.

11.2. Udruženje ribolovaca

Udruženje postoji oko 60 godina, a prije rata imalo je i do 500 članova, te je bilo među priznatijim udruženjima, a danas Udruženje sportskih ribolovaca "Jelah-Tešanj" ima 136 članova (mali broj članova zbog velike cijene dozvole, propisane od nadležnog Ministarstva).

Uz bolji rad kontrolske službe planira povećati svoje članstvo. Po svojoj čistoći u poslijeratnom periodu naše rijeke spadaju u čišće vode, a nadamo se da ćemo ih takve i zadržati. Rijeke Bosna i Usora su nastanjene cipiridnim vrstama ribe i to: somom, šaranom, mrenom, smuđem, klenom, šljivarom, škobaljem, ploticom i sitnom keder-ribom.

Prema dugoročnom planu razvoja, uzgoja, zaštite i unapređenja ribljeg fonda, te pravilnog gazdovanja i odnosa prema sportskom ribolovu, Društvo je odlučilo da sa posebnim akcentom budući rad uglavnom usmjeri na zaštitu ribljeg fonda, zaštitu flore i faune, poribljavanje, razvijanje takmičarskog duha i učešće na takmičenjima od udruženjskog pa do međunarodnog nivoa, te razvijanje eko svijesti kod svakog sportskog ribolovca kao potencijalnog zagađivača, uređivanje ribarskih staza, edukaciju i osvježenje udruženja mladima, seniorima, pio-nirima i omladinom. Osim navedenih aktivnosti Udruženje "Jelah-Tešanj" ulaže velike napore u saradnju i koor-dinaciju sa svim udruženjima sportskih ribolovaca, s ciljem prevazilaženja svih nesuglasica, nastojanjima da se svaki sportski ribolovac-gost, član drugog udruženja, na našim vodama osjeća kao kod svoje kuće. Naše vode su otvorene za sve sportske ribolovce i ljubitelje prirode.

12. STRATEGIJA DOSTIZANJA VIZIJE (ekologija)

Materijal u Studiji *Strategija dostizanja vizije općine Tešanj* je sačinjen na jedinstven način, kombinirajući teorijski pristup i potrebu da ponuđeni dokument ima praktičnu vrijednost, odnosno da bude stalno pristupan među nama u razmatranju dostizanja ciljeva, a ne da ode u ladicu za povremeno pokazivanje.

Polazeći od Vizije općine Tešanj i teorijske postavke da Vizija teži promjeni, ali je ona istovremeno i dugoročna zamisao željenog, ponuđena Strategija teži primjeni i dostizanju konkretnih ciljeva čijim ispunjenjem ćemo dostizati postavljenu Viziju.

Strategija je ponudila 40 okvirnih ciljeva sa procijenjenim mogućim ili željenim rokovima njihovog dostizanja, nosiocima aktivnosti i potrebnim resursima kod većine ciljeva. Nije bilo moguće, niti bi u ovoj fazi to bilo opravdano, raditi detaljne planove svih akcija, ali će nosioci aktivnosti, profesionalno radeći na njihovoj realizaciji, kao prvi korak imati obavezu izraditi detaljne planove svake akcije za dostizanje cilja.

Posebna vrijednost ponuđene Strategije nije sam njen sadržaj koliko njena otvorenost da se na polugodišnjem nivou na praktičan način, u saradnji sa svim nosiocima aktivnosti, kroz njihove izvještaje, ista može proširivati, mijenjati ili čak reducirati ili prolongirati u rokovima zbog nedostatka finansijskih sredstava, ali ona kao takva će uvijek biti prisutna kao dio naših tekućih obaveza i prioriteta.

Ovaj pristup će donijeti rezultat, a sada je važno da ovakav pristup dobije podršku Općinskog načelnika, a zatim i Općinskog vijeća, i da bude predmetom redovnog izvještavanja na sastancima Općinskog načelnika (mjesečno), ali i na sjednicama Općinskog vijeća (polugodišnje).

Studijom je izvršena ocjena stanja na području općine Tešanj (sa aspekta ekološke zaštite) po slijedećim oblastima:

1. Zaštita zraka
2. Zaštita vode
3. Zaštita zemljišta
4. Zaštita šuma
5. Biodiverzitet
6. Deminiranje
7. Zdravlje i hrana
8. Otpad
9. Kanalizacija
10. Energija
11. Edukacija
12. Lokalna institucionalna struktura

Njeni utvrđeni ciljevi su:

1. Utvrditi ciljeve promijenjenog stanja po oblastima
2. Naznačiti okvirne akcije potrebne da se ciljevi realiziraju
3. Imenovati nosioce odgovornosti za realizaciju potrebnih akcija
4. Utvrditi okvirne termine za izvođenje akcija
5. Procijeniti potrebna financijska sredstva za dostizanje ciljeva
6. Izgraditi pojedinačnu i institucionalnu ekološku svijest na području općine Tešanj.

Svrha Projekta:

Ispunjenje Vizije općine: **Tešanj 2010. - sredina ekološke svijesti, čistoće i reda.**

13. SWOT ANALIZA

13.1. S N A G E

- Povoljne geografske, reljefne i klimatske karakteristike;
- Dobro razvijena lokalna putna mreža na općini;
- Prirodni resursi: mineralne vode, zemljište, vegetacija ljekovitog i drugog bilja;
- Postojeća prostorno-planska dokumentacija i dio provedbenih planova razvoja, kao i određene površine posebne namjene;
- Ravnomjerno raspoređeni objekti škola na području općine;
- Relativno veliki izbor i raznovrsnost zanimanja u srednjim školama;
- Izgrađenost zdravstvenih objekata, bolnički kapaciteti i mreža lokalnih ambulanti, kao i kvalificiran medicinski kadar;
- Stalna i stabilna podrška općine u finansiranju sportskih kolektiva i značajni uspjesi u određenim granama sporta (ribolov, šah, kick-box...) uključujući i školska sportska takmičenja;
- Relativno velika izdvajanja za obrazovanje, kulturu i socijalnu zaštitu na nivou općine, te institucionalna urednost u ovim oblastima;
- Ukupna ekonomska snaga zajednice;
- Kulturna povijest i zaštićen dio kulturno-historijskog naslijeđa;
- Kontinuitet u finansiranju udruženja iz Budžeta općine i sistemsko finansiranje udruženja putem projekata;
- Redovna namjenska potrošnja sredstava iz Budžeta;
- Izražen interes građana i finansijsko učešće u realizaciji projekata;
- Definirani strateški pravci i povoljan raspored glavnih trasa infrastrukture koje postoje ili su planirane (koridor 5-C, dalekovodi, TT trase, gasovodi...);
- Ostvaren kontinuitet kapitalnih ulaganja u infrastrukturu (posljednjih 10 godina);
- Opća ekspanzija gradnje na većem području općine;
- Solidno razvijena autoindustrija, strani kapital djelimično već prisutan;
- Raznovrsna industrija i veliki broj izvoznika sa kvalitetnom radnom snagom;
- Velika ponuda kvalitetne i relativno jeftine radne snage;
- Veliki materijalni potencijal ljudi u dijaspori;
- Velika koncentracija stanovništva - gustina naseljenosti;
- Jako privatno poduzetništvo i izražen interes za razvoj malih i srednjih preduzeća;
- Solidne pretpostavke za razvoj turizma: Kiseljak - Crni vrh, Stara čaršija, Gradina;
- Zemljišni resursi za razvoj poljoprivrede (tradicija i radna snaga);
- Koncentracija privrednih i servisnih usluga (banke, osiguravajuća društva, carina...)
- _____
- _____
- _____

13.2. SLABOSTI

- Sadašnje teritorijalno ustrojstvo općine - nepreciznost granica, neujednačenost razvoja i naseljenosti
- Udaljenost općine od središta Kantona, Federacije i države;
- Većina poljoprivrednog zemljišta prirodno neplodno, a prirodno plodna zemljišta napadnuta gradnjom;
- Neispitana zagađenost zemljišta i zraka;
- Zaostala minska polja;
- Nerazvijen sistem predškolskog obrazovanja;
- Starost školskih objekata i nedovoljna ulaganja u njihovo održavanje i proširenje;
- Udaljenost visokoškolskih ustanova;
- Udaljenost od većih medicinskih centara i zastarjelost dijela medicinske opreme;
- Različite cijene za iste zdravstvene usluge unutar Kantona i šire;
- Mali broj stručnih trenera i usitnjenost sportskih kolektiva;
- Nedostatak sportskih terena uopće i za određene sportove (tenis, plivanje, atletika...);
- Nema aktivnog sportskog saveza na nivou općine;
- Nepoštivanje institucionalnog djelovanja u socijalnoj zaštiti i nepostojanje socijalne karte općine;
- Nedostatak smještajnih kapaciteta za hitne slučajeve (nasilje u porodici, skitnja, prosjačenje, maloljetnička delinkvencija);
- Neuvezanost humanitarnih organizacija;
- Indolentnost sistemskog pristupa kulturi u najširem smislu;
- Neosposobljenost udruženja za pravljenje i provedbu projekata, te usitnjenost i dupliranje aktivnosti i organizacija/udruženja;
- Nagomilani infrastrukturni problemi kao refleksija dugoročnih skromnih ulaganja;
- Uslovljenost razvoja infrastrukture na lokalnom nivou prenesenom nadležnošću i sredstvima na viši nivo;
- Nedostatak prostorno-planskih dokumenata i izvedbenih projektnih dokumentacija;
- Nedovoljno finansijskih sredstava u odnosu na potrebe;
- Složena procedura i imovinsko-pravni odnosi;
- Nepostojanje planova višeg reda na nivou Kantona i Federacije i prostornih planova susjednih općina;
- Duga zakonska procedura donošenja i izmjena prostorno-planskih dokumenata;
- Nedovoljna sredstva za izradu nove i provođenje postojeće prostorno-planske dokumentacije;
- Nedovoljna sredstva za uređenje građevinskog zemljišta;
- Pravno neriješeno pitanje državne svojine u cijeloj BiH;
- Neusaglašenost podataka katastra i Zemljišne knjige (odnos posjed-vlasnik);
- Nepostojanje adekvatne strategije razvoja na nivou Općine, niti po oblastima;
- Mala teritorija i nekvalitetna konfiguracija za određene oblasti poljoprivredne proizvodnje;
- Nedovoljan broj industrijskih zona i nekvalitetno razvijena infrastruktura;
- Veliki broj nezaposlenih;
- Nerazvijena intenzivna poljoprivredna proizvodnja;
- Loša povezanost privrednih subjekata i neloyalna konkurencija (rad *na crno*);
- Neiskorištenost turističkih potencijala i neefikasnost trenutnog sistema organizacije
- _____
- _____
- _____

13.4. PRIJETNJE

- Neizvjesno vrijeme izgradnje koridora 5-C;
- Globalne klimatske promjene;
- Nekontrolisana sječa šuma;
- Elementarne nepogode i povećan broj klizišta;
- Usitnjeni zemljišni posjedi;
- Nedosljednost u primjeni prostorno-planskih dokumenata i materijalnih propisa iz oblasti nadzora;
- Nemogućnost stipendiranja svih studenata;
- Odliv kadrova i smanjenje prirodnog priraštaja stanovništva;
- Poroci modernog doba povezani sa socijalnim stanjem društva;
- Loša ukupna obrazovna struktura stanovništva;
- Nedostatak sredstava za preventivnu medicinsku zaštitu;
- Najavljene reforme i smanjenje vrsta i broja usluga u Općoj bolnici;
- Ograničenost finansijskih sredstava za sport;
- Primjena novog Zakona o socijalnoj zaštiti i mogućnost obezbjeđenja sredstava;
- Socijalne potrebe koje neće biti obuhvaćene Zakonom o socijalnoj zaštiti;
- Svođenje kulture na uske okvire i nedostatak dodatnih finansijskih sredstva za njen razvoj;
- Pretjerano oslanjanje udruženja na općinu, bez ličnog angažmana;
- Ekstremno povećanje broja udruženja na uštrb kvaliteta;
- Nesigurnost povrata sredstava od viših nivoa vlasti;
- Nedostatak stručnih kadrova za pojedine segmente infrastrukture;
- Nedostatak i ograničenja prirodnih resursa (voda);
- Složena i duga zakonska procedura donošenja i izmjena prostorno-planskih dokumenata;
- Nedovoljan broj kvalitetnih projektnih kuća;
- Utjecaj *dnevnih* potreba na sadržaj i primjenu Strategije
- _____
- _____
- _____

14. VIZIJA, STRATEŠKI PRAVCI

Na osnovu pokazatelja iz analize postojećeg stanja, ključnih pitanja i SWOT odrednica, definirani su sastavni dijelovi Strategije: vizija, dugoročni ciljevi, prioriteti i mjere.

14.1. VIZIJA

Odlukom Općinskog vijeća definirana kroz učešće svih interesnih grupa u procesu javnih rasprava i donošenju odluke, vizija predstavlja željeno stanje za općinu Tešanj do 2015. godine. Ona je postavljena s razumijevanjem društveno-ekonomske transformacije. Budući da je Bosna i Hercegovina u pripremi potpisivanja sporazuma o pridruživanju EU, vizija će i terminski biti usklađena s perspektivom BiH u Uniji.

TEŠANJ - OPĆINA EVROPSKOG KVALITETA ŽIVLJENJA, EKONOMSKE SNAGE I EKOLOŠKE SVIJESTI

Ponuđena formulacija Vizije, objedinjuje ekonomski aspekt razvoja zajednice, brigu o okolišu koja je predstavljena kroz naglašavanje ekološke svijesti, i kvalitet življenja na evropskom nivou.

14.2. STRATEŠKI PRAVCI

Strategija, kako je ovdje identificirana, bit će ostvarena kroz dugoročne strateške pravce, Na njih se oslanja strateški proces i razvijeni su radi osiguranja strateškog fokusa i discipline, a svi resursi mogu biti učinkovito poredani, kako bi imali maksimalan učinak.

Definirana su četiri strateška pravca:

STRATEŠKI PRAVAC 1:

Konkurentna privreda, sa naglaskom na turizam, poljoprivredu i povećanje stepena zaposlenosti

Ostvarenje STRATEŠKOG PRAVCA 1 zahtijeva ostvarenje sljedećih operativnih ciljeva:

OPERATIVNI CILJ 1:

Razvijeni ljudski potencijali i poduzetništvo

U okviru bilo kakvih predviđanja, potrebno je poći od sadašnjeg trenutka i stanja u kojem se nalazi općina Tešanj i sagledati resurse koje koristi i one koje mogu biti potencijalni generator razvoja. Da bi održali postojeće stanje koje uz pravilno usmjeravanje i gazdovanje pruža realne mogućnosti za dalji razvoj općine, bitno je u okviru vlastitih mogućnosti obezbijediti podršku postojećim kapacitetima koji su nosioci zapošljavanja i razvoja, moramo donijeti prostorni plan koji će voditi računa o ekološkim principima i zahtjevima pojedinih oblasti privredivanja i kao takve planove provoditi. Pored postojećih, neophodno je locirati prostore za izgradnju novih industrijskih zona. To je jedan od načina da aktiviramo privatni kapital kao trenutno jedini eventualno raspoloživ.

Takođe je neophodno obezbijediti podsticaje koji su u ovlasti općinske uprave, a od strane institucija sistema lobirati za dobijanje podsticajnih mjera koje nisu u ovlasti općinske uprave.

Ako želimo računati na razvitak prerađivačkih djelatnosti koje ne bi ugrozile još uvijek relativno dobru ekološku

sliku općine, sasvim je jasno da nam za njih treba dovoljno ekološki čiste energije. Izgradnjom plinovoda bismo ostvarili višestruko pozitivne efekte, jer bi nam bio dostupan relativno jeftin i čist energent, a ublažili bismo nekontrolisanu eksploataciju ogrevnog drveta i sačuvali resurse potrebne za razvoj turizma, umanjili negativne posljedice elementarnih nepogoda i ostvarili još mnogo pozitivnih efekata.

Partnerstvo javnog i privatnog sektora u cilju poticaja privatnih investicija radi koristi za lokalnu zajednicu čini osnovu modernog pristupa u lokalnom razvoju. Da bi se privukli potencijalni investitori, mora se uspostaviti konkurentno poslovno okruženje. Dostupne i pouzdane informacije, vezane za uvjete registracije firme, podsticajne mjere za investicije, raspoložive zemljišne površine i objekti itd. predstavljaju odlučujuću prednost za strane direktne investicije. Razvoj lokalne zajednice predstavlja proces u kome lokalne vlasti zajedno sa lokalnim partnerima razvijaju bolje poslovno okruženje i uslove za ekonomski rast. Rezultat ovog procesa je prevashodno rast i razvoj privatnih preduzeća, a zatim i prosperitet zajednice. Partnerstvo poticano od strane Općine čini temelj odnosa sa najširim krugom partnera iz oblasti drugih vladinih institucija, nevladinog sektora, preduzeća, grupa i pojedinaca.

Orijentacija na međunarodno tržište je jedini način da preduzeća postanu uspješna u dugoročnom smislu. Ova orijentacija posljedica je i veličine domaćeg tržišta. MSP bi trebala imati ključnu ulogu u procesu tranzicije i stvaranju novih radnih mjesta. Ona su aktivno orijentirana ka potrebama tržišta, i obezbjeđuju brz transfer tehnologija i inovacija. Novopokrenuta i mala preduzeća često iskazuju potrebu za različitom vrstom vanjske pomoći u aktivnostima čije troškove nisu u mogućnosti pokriti. Pomoć oko vođenja poslovanja u oblastima finansija, menadžmenta, zakonskopravna pomoć i slično može se osigurati kroz aktivnost općinskih organa. MSP iziskuju jaku infrastrukturu kako bi bila uspješna. Malim biznisima je potrebna pomoć, posebno u procesu osnivanja. Infrastrukturu moraju uspostaviti državne institucije, između ostalih i općina. Produktivno poslovno okruženje takođe podrazumijeva veliki broj komercijalnih i administrativnih uvjeta za uspješan biznis. Klaster osigurava povezanost među firmama, koje imaju isti domen aktivnosti i koje dijele troškove potrebne za investiranje u poslovne aktivnosti (marketing i promocija, nabavka sirovina, ljudskih resursa, itd).

Sadašnje stanje zaposlenosti i nezaposlenosti na području općine Tešanj kazuje da je ispod prosjeka i okruženja i države. Pozitivni trendovi zapošljavanja na općinskom nivou u poslijeratnom periodu su rezultat spontanih pogodnosti i nisu odraz organizovanog nastupa na korištenju prednosti koje se posebno očituju u razvoju MSP i poljoprivrede. Stvaranje institucionalnog okvira za pružanje podrške razvoju malih i srednjih preduzeća i bržem zapošljavanju, znači da općina svoje ciljeve iz statusa "deklaracija i želja" pretvori u jasne projekte i aktivnosti preko kojih će se deklarirane želje realizirati.

Pošto ovaj cilj ima najviši rang prioriteta i od vitalnog je značaja za privredni razvoj i zapošljavanje, očito je da i projekti preko kojih se realizuje ovaj cilj, trebaju biti u cijelom periodu implementacije preispitivani, dopunjavani i proširivani.

Stvaranje povoljnog poslovnog okruženja mora imati institucionalnu osnovu. Iz urađenih regionalnih strategija razvoja i stvorenog institucionalnog okvira na nivou Regije Centralna BiH i ove strategije, mogu se uvidjeti oblici potrebne organizacijske strukture prilagođene potrebama bržeg razvoja općine Tešanj.

OPERATIVNI CILJ 2:

Uređenje, promocija i reafirmacija turističkih kapaciteta

Turizam je grana djelatnosti na koju s pravom računaju mnogi. Uvažavajući spoznaju da je to oblast privređivanja koja obuhvata i pokreće sve djelatnosti, nepotrebno je naglašavati koliko pozitivne energije moramo ugraditi u činjenicu da graditeljsko naslijeđe Tešnja i Kiseljak predstavljaju osnovu za razvoj turizma. Bogato kulturno-historijsko naslijeđe cijele općine, brojni kulturni i duhovni objekti i institucije, novostvorene vrijednosti u oblastima književnosti, slikarstva, muzike, folkloru, te tradicijski običaji, su snažan poticaj za formiranje ciljanih sadržaja turističke ponude u cjelogodišnjem trajanju. Tome se mogu i trebaju dodati i zanimljivi i atraktivni kulturno-zabavni programi, naučni i stručni skupovi i druga susretanja ljudi.

Općina Tešanj posjeduje kvalitetne pretpostavke za razvoj raznih oblika selektivnog turizma, kao što su rekreativni, lovno-ribolovni, ruralni, kulturni, sportsko-rekreativni, omladinski, gastro i sl. U narednom periodu potrebno je obnoviti prijeratne smještajne kapacitete, ali istovremeno i razmatrati nove lokacije mogućih kapaciteta, u skladu sa turističkim razvojnim programima. Takođe, saobraćajna, vodoprivredna i energetska infrastruktura moraju pratiti ove aktivnosti, jer se bez njih ne može razvijati savremeni turizam. Da bi se

pokrenuli zacrtani razvojni programi i ostvarili zacrtani ciljevi, posebnu pažnju treba posvetiti edukaciji kadrova, jer najveći resurs razvoja turizma jeste čovjek, educiran novim znanjima, vrijedan, stručan, gostoljubiv.

Ako želimo realizovati postavljene ciljeve koji će proizići iz pojedinačnih turističkih razvojnih projekata općine, a to znači i brzo uvođenje informatičkih i komunikacijskih sistema, kreiranje inovirane turističke ponude, poboljšanje kvaliteta usluga, održavanje i zaštita objekata i njihove okoline, potpunijeg asortimana gastro-ponude, efikasnijeg usluživanja i lakšeg kontaktiranja sa gostima..., moraće se osigurati zapošljavanje mladih ljudi. Razvijanje svijesti da kulturna baština pripada svima nameće potrebu da se takav pristup razvija od najmanjeg uzrasta, sa ciljem da se sačuva i iskoristi kulturno-historijsko naslijeđe u cilju prepoznavanja Tešnja kao turističke destinacije.

U cilju izgradnje privlačnog ambijenta i prepoznatljivog identiteta turističkog prostora, Općina će u okviru svojih nadležnosti uspostaviti stalnu praksu da aktivno promoviše prostor općine kao mjesta pogodnog za razvoj turizma, davati publicitet dobrim turističkim poduhvatima, te marketinški plasirati turističke mogućnosti.

OPERATIVNI CILJ 3:

Podizanje kvaliteta u poljoprivrednoj proizvodnji, plasmanu proizvoda i zdravstvenoj zaštiti životinja

Općina Tešanj ima značajne potencijale za zapošljavanje u poljoprivredi. Iskorištenje šanse razvoja poljoprivrede i značajnog zapošljavanja u ovoj djelatnosti na postojećim uvjetima relativno malih posjeda, stečenih navika u proizvodnji i lošim uslovima prodaje tržišnih viškova, nameće potrebu organizovanog unošenja ideja i podstrekaca na osnovu kojih će se otkloniti evidentirane smetnje i prepreke i iskoristiti raspoložive prednosti.

Struktura postojeće poljoprivredne proizvodnje pokazuje da općina ima najveće šanse u proizvodnji mlijeka i voćarstvu, a podignuti novi zasadi u posljednjim godinama će povećati probleme otkupa i plasmana ove grupe proizvoda. To nameće potrebu uspostavljanja kanala otkupa i prodaje na našim prostorima, kroz organizirane oblike udruživanja poljoprivrednika i institucionalne potpore u iznalaženju kanala prodaje izvan općine Tešanj.

Postojeći mehanizmi organizovane podrške i podsticaja u poljoprivredi sa nivoa Kantona i Federacije su dali pozitivne rezultate na području općine Tešanj, ali sigurno nisu niti će biti dovoljni da se iskoriste šanse razvoja i zapošljavanja. Zbog toga je nužno da se sa nivoa Općine organizirano zadrže i pojačaju efekti postojećih podsticaja koji su bliže vezani specifičnostima poljoprivredne proizvodnje na području općine, a što se posebno odnosi na postojeće prednosti u razvoju stočarstva i boljem korištenju postojećih agropedoloških karakteristika zemljišta.

Poljoprivredni sektor osigurava dobru eksploataciju prirodnih resursa i omogućava razvoj različitih vrsta prerade hrane koja u potpunosti može zadovoljiti interne potrebe i smanjiti uvoz hrane. Poljoprivreda je bila široko rasprostranjena, ali nedovoljno razvijena i uglavnom se zasnivala na malim individualnim farmama. Odgovarajuća konfiguracija, kvalitet zemlje i klimatski uvjeti za specifične vrste poljoprivredne proizvodnje predstavljaju jaku osnovu za dobar poljoprivredni razvoj.

Trenutni prirodni i tržišni uvjeti pružaju dobru osnovu za razvoj brojnih aspekata poljoprivrede. Posebna pažnja će se posvetiti podržavanju porodičnih poljoprivrednih biznisa, koji će ostvariti prihod, poboljšati standard življenja u ruralnim područjima i smanjiti migraciju ljudi u urbana područja. Realno je da će poljoprivredna proizvodnja, uglavnom ostati biznis zasnovan na porodici, ali sve vrste pomoći bi se trebale pružiti preko poljoprivrednih udruženja i različitih centara (tehnička, veterinarska, edukativna, finansijska, itd.), kako bi se poboljšale mogućnosti proizvodnje.

STRATEŠKI PRAVAC 2:

Razvoj infrastrukturnih sistema i zaštita životne sredine

Planski pristup dugoročnom razvoju infrastrukture na području općine Tešanj bitna je pretpostavka za sveukupni razvoj ove sredine, podizanje standarda življenja, ispunjavanje obaveza u okviru opredjeljenja za regionalni ekonomski razvoj, kao i znak samoinicijative u smislu aktivnog uključivanja na putu evropskih integracija.

Planiranje prostora, sa aspekta potreba građana u okviru njihovih opredjeljenja za stvaranjem ambijenta perspektivne sredine, jedan je od prioriteta iz ovog strateškog cilja. Implementacijom 40 ciljeva sadržanih u Strategiji dostizanja vizije: Tešanj - sredina ekološke svijesti čistoće i reda za očekivati je značajne pomake u ovoj razvojnoj komponenti.

Kritično stanje u obezbjeđenju dovoljnih količina pitke vode u toku cijele kalendarske godine, udruživanje lokalnih vodovoda u jedinstven sistem, kao i dalji razvoj mreže vodosnabdijevanja, visoko su rangirani prioriteta u ovom dokumentu.

Paralelno sa ovim ciljevima tretirane su obaveze u izgradnji kanalizacionih sistema, tretmanu otpadnih voda, izgradnji sistema oborinskih voda u urbanim sredinama i regulaciji vodotokova naših rijeka. Sve gore navedene ciljeve u ovoj oblasti nije moguće u cijelosti realizirati do kraja planskog perioda ove strategije, pa smo ih bili prisiljeni navoditi pojedinačno.

U dijelu lokalne putne infrastrukture cijenimo da je do kraja 2015. godine moguće realizirati planirana poboljšanja i u slijedećem planskom periodu pristupiti modernizaciji prioriteta pravaca.

STRATEŠKI PRAVAC 3:

Efikasna lokalna uprava - kvalitetan servis i učesnik u projektima razvoja

Lokalna uprava je ključni nosilac planiranja, realizacije, monitoringa i korekcija u realizaciji ove strategije, lokalnog, ali i regionalnog razvoja, temeljenog na partnerskim odnosima, što nije nimalo jednostavan zadatak, jer pristup *odozdo prema gore* je prilično nov i nepoznat, a nivo razumijevanja suštine tog procesa među sudionicima procesa realizacije strateškog razvoja vrlo nizak. Zbog toga je nužno da lokalna uprava, korak po korak, uz podršku viših organa i osiguranu adekvatnu tehničku podršku, kvalitetno prati dinamiku ovih i finansijski veoma zahtjevnih programa i projekata.

Gotovo da nema procesa u koji lokalna uprava neće biti uključena, što znači da kontinuirano mora raditi na implementaciji Strategije u pogledu ujednačenog lokalnog razvoja, slijedeći svijest o regionalnom razvoju i regionalnom partnerstvu, posebno u okviru Kantona, što će maksimizirati koristi od uloženi napa i dostizanje naše vizije. Period koji obuhvata Strategija poklapa se sa vremenom aktivnosti za članstvo u Europskoj Uniji, što će otvoriti mogućnost korištenja strukturalnih i drugih EU fondova. Lokalna uprava, stoga, mora na vrijeme osigurati da se ravnopravno sa svim drugim zajednicama u BiH uključi u ove procese, slijedeći najbolje prakse i iskustva EU u skladu s nacionalnom politikom i naučenim lekcijama.

Ključni zadaci lokalne uprave:

- Participativni pristup, konzultativni procesi, programiranje i odlučivanje na bazi partnerstva, otvorenost i transparentnost;

- Lokalna uprava ne smije biti posmatrač, već pokretač svih procesa, pri čemu prvenstveno mora imati proaktivnu ulogu;

- Razvoj sa privredom temeljenom na dodanoj vrijednosti, prirodnim resursima i visokostručnim kadrovima, s aktivnim civilnim društvom, očuvanom prirodnom i kulturnom baštinom, brigom o okolišu i socijalno i egzistencijalno sigurnom općinom zadovoljnih ljudi;

- Kvalitetno osmišljavanje projekata čijom realizacijom želimo prostor općine Tešanj učiniti društveno i privredno poželjnim;

- Lokalna uprava će poticati institucije, poslovne subjekte, organizacije civilnog društva i sve ostale sudionike da svojim aktivnim sudjelovanjem pomognu osmišljavanje projekata u skladu s vizijom i prioritetima definiranim u ovoj strategiji;

- Umješno iskorištavanju promoviranje prirodnih resursa;

- Iskazati svoju upornost u rješavanju problema nedovoljne horizontalne i vertikalne administrativne i institucionalne povezanosti unutar Kantona, ali i države;

- Osiguranje i utrošak novčanih sredstava;

- Uprava svoju strukturu mora prilagoditi i osnažiti one kapacitete koji su nadležni za izradu projekata, njihovu realizaciju i praćenje;

- Novi pristup i fleksibilna organizacijska struktura;

- Osnažiti NVO i MZ kako bi ostvarili dovoljno važnu ulogu kroz sve aspekte razvoja općine;

- Jačanje uloge civilnog društva i razvoj informatičkog društva imaju prioritet u radu lokalne administracije od samog početka realizacije ove strategije;
- Kreirati, osnažiti i snažno promovirati novi imidž općine

STRATEŠKI PRAVAC 4.

Bolji kvalitet življenja uz viši nivo obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite i naglašen kulturni identitet

Različiti parametri mogu ukazivati na kvalitet življenja na jednom prostoru. Stvarni kvalitet življenja je onaj kvalitet koji je dostupan najširem krugu građana, svim populacijama i različitim socijalnim kategorijama.

Sredina koja želi bolji život za svoje građane mora voditi računa o kvalitetima koje nudi u obrazovanju, o kvalitetima i širini zdravstvene zaštite, o brizi koja se vodi o najugroženijim stanovnicima sa aspekta materijalnih i drugih socijalnih potreba. Stoga se čini logičnim da jedan od strateških pravaca, bez obzira na ograničene nadležnosti i mogućnosti djelovanja, objedinjuje obrazovanje, zdravstvenu i socijalnu zaštitu, sa naglaskom na zadovoljavanje kulturnih i sportskih potreba. Ove potrebe uvjetuju angažman na njihovom zadovoljavanju.

Programi i projekti koji su proizašli iz ovog strateškog pravca svrstani su u četiri operativna cilja:

1. Osiguranje prostornih i tehničkih kapaciteta za efikasan i kvalitetan sistem socijalne i zdravstvene zaštite;
2. Osiguranje boljih i ravnomjernijih materijalno-tehničkih uslova za rad u svim obrazovnim ustanovama i ustanovama kulture;
3. Jačanje kulturnog indentiteta unutar i izvan općine;
4. Rekreativni i sportski sadržaji sa kvalitetnom i raznovrsnom infrastrukturom i razvojem nevladinog sektora.

14.3. STRATEŠKI PRAVCI, OPERATIVNI CILJEVI, PROGRAMI, PROJEKTI

TEŠANJ - OPĆINA EUROPSKOG KVALITETA ŽIVLJENJA, EKONOMSKE SNAGE I EKOLOŠKE SVIJESTI		OPERATIVNI DIO					
STRATEŠKI PRAVCI	OPERATIVNI CILJ 1	Nosioci	Partneri	Rokovi	Sredstva		
1. Konkurentna privreda, sa naglaskom na turizam, poljoprivredu i povećanje stepena zaposlenosti	Razvijeni ljudski potencijali i poduzetništvo	PROGRAMI	Promocija mogućnosti i privlačenje investitora (održavanje redovnog godišnjeg sajma privrede, animiranje poduzetnika u inostranstvu za poslovnu saradnju....)	Općina Tešanj	Udruženje privrednika, REZ agencija	2007.-2015.	15.000 KM / god.
			Uključivanje privrednika u klastere	Općina Tešanj	Udruženje privrednika, REZ agencija	2010.-2011.	---
			Pomoć u implementaciji obuke za sticanje radnog iskustva i poslovnih vještina	Općina Tešanj	Udruženje privrednika, Biro rada, Srednje škole	2008.-2015.	10.000 KM / god.
		PROJEKTI	Uređenje poslovnih zona	Općina Tešanj	Udruženje privrednika,	2008.-2015.	90.000 KM / god.
			Poticajne i stimulativne mjere u novom biznisu (osnivanje poduzetničkih inkubatora, razvoj zajedničkih poslovnih aktivnosti...)	Općina Tešanj	Udruženje privrednika, Biro rada, REZ, BSC Zenica	2009.-2010.	100.000 KM / god.
			Formiranje Agencije za ekonomski razvoj	Općina Tešanj	Udruženje privrednika, BSC, REZ	2009.	300.000 KM / god.
	OPERATIVNI CILJ 2						
	Uređenje, promocija i reafirmacija turističkih kapaciteta	PROGRAMI	Implementacija planiranih sadržaja Stare čaršije, Tvrđave i Kiseljaka	Općina Tešanj	Ministarstva kulture, Turistička zajednica	2008.	100.000 KM / god.
			Uređenje pristupnih puteva i postavljanje putokaza prema turističkim odredištima	Općina Tešanj	Turistička zajednica ZDK, Mjesne zajednice	2008.	800.000 KM / god.
			Uređenje i održavanje javnih površina	Općina Tešanj	KP "Rad"	2007.-2015.	300.000 KM / god.
		PROJEKTI	Izrada regulacionog plana zone turizma u O. Planjama	Općina Tešanj	Udruženje privrednika	2009.	35.000 KM
			Izrada turističke web stranice, promotivnog materijala, mape turističkih resursa, suvenira,...	Općina Tešanj	Turistička zajednica ZDK, Udruženje privrednika	2009., 2011., 2013.	20.000 KM po godinama

			Uvezivanje turističke ponude („Tragom bosanskog kraljevstva“, ...)	Općina Tešanj	Turistička zajednica, "Mozaik", Udruženja	2008.-2015.	5.000 KM /god.
	OPERATIVNI CILJ 3						
Podizanje kvaliteta u poljoprivrednoj proizvodnji, plasmanu proizvoda i zdravstvenoj zaštiti životinja	PROGRAMI		Razvoj podsticaja za porodične poljoprivredne biznise	Općina Tešanj	Udruženja poljoprivrednika,	2007.-2015.	200.000 KM/god.
			Izrada studije Inventar stanja poljoprivrednog zemljišta na području općine	Općina Tešanj	Udruženja građana i UNDP	2007.	20.000 KM
			Edukacija poljoprivrednih proizvođača	Općina Tešanj	Udruženja poljoprivrednika,	2008.-2015.	10.000 KM /god.
	PROJEKTI		Podrška osnivanju Zemljoradničke zadruge (uvezivanje proizvodnje sa prerađivačkim kapacitetima, formiranje otkupnih stanica, hladnjača...)	Općina Tešanj	Udruženja poljoprivrednika, Udruženje privrednika	2010.	20.000 KM
			Formiranje Registra poljoprivrednih proizvođača/domaćinstava	Općina Tešanj	Udruženja poljoprivrednika,	2009.	---
			Podizanje zasada medonosnog bilja (bagrem, kesten, ...)	Općina Tešanj	Udruženje pčelara, Udruženja	2009.	20.000 KM
	OPERATIVNI CILJ 1						
2. Razvoj infrastrukturnih sistema i zaštita životne sredine	PROGRAMI		Izmjena Prostornog plana općine Tešanj	Općina	OV, angaž.subj.	2008.	45.000,00
			Noveliranje i izrada urbanističkih planova i redova	Općina	OV, angaž.subj.	trajno	90.000,00
			Donošenje regulacionih planova novih poslovnih zona	Općina	OV, Udruž.priv.	2009. trajno	300.000,00
			Studija izvodljivosti za izgradnju kvalitetnog sistema unutrašnjeg saobraćaja	Općina	Angaž.subj.	2008.	100.000,00
	PROJEKTI		Javna rasvjeta na područja općine (izgradnja, održavanje)	Općina	Angaž.subj.	trajno	700.000,00
			Prikupljanje, deponiranje i selektiranje otpada na području cijele općine	Općina KP "Rad"	Angaž.subj.	trajno	1.000.000,00
			Izrada Studije toplifikacije urbanih sredina Tešanj-Jelah-Tešanjka	Općina	MZ, angaž.subj.	2009.	100.000,00
	OPERATIVNI CILJ 2						
	Implementacija Strategije dostizanja vizije <i>Tešanj-sredina ekološke svijesti, čistoće i reda</i>			Nosioci, rokovi i sredstva su definirani samom Strategijom			

OPERATIVNI CILJ 3						
Kontinuirano snabdijevanje dovoljnim količinama vode	PROGRAMI	Objedinjavanje postojećih vodovoda u jedinstven sistem	Općina	KP "Rad" MZ	2011.-2015.	600.000,00
		Hidrogeološka dubinska istraživanja vodnih resursa	Općina, ZDK, JP Vodoprivreda	Angaž.subj.	2010.	300.000,00
		Zaštita izvorišta i bunara	Općina	KP "Rad", MZ	trajno	120.00,00
	PROJEKTI	Studija izvodljivosti za obezbjeđenje snabdijevanja i podizanja kvaliteta pitke vode u općini	Općina, ZDK, JP Vodoprivreda	KP "Rad"	2008.-2009.	80.000,00
		Vodovod Pousorje (Miljanovci, N.Milj.,Piljužići)	Općina, ZDK, JP Vodoprivreda	MZ, KP "Rad"	2008.	500.000,00
		Vodovod Medakovo - Trepče	Općina, ZDK, JP Vodoprivreda	MZ, KP "Rad"	2008.-2012.	1.700.000,00
		Vodovod Dobropolje - Mekiš (i Kiseljak)	Općina, ZDK, JP Vodoprivreda	MZ, KP "Rad"	2008.-2014.	1.000.000,00
		Snabdijevanje vodom šire zone Tešnja	Općina, ZDK, JP Vodoprivreda	KP "Rad"	2011.	1.000.000,00
		Vodovodi Raduša, O. Planje, Dž. Planje, ...	Općina, ZDK, JP Vodoprivreda	MZ	2007.-2014.	1.200.000,00
OPERATIVNI CILJ 4						
Kanalizacija i tretman otpadnih voda	PROGRAMI	Izrada studije i idejnog projekta izgradnje i rekonstrukcije kanalizacionog sistema	Općina	KP "Rad", angaž.subj.	2008.	200.000,00
		Uređenje dionica vodotoka Raduške r., Mekiške r., Tešanjke i Usore	Općina, ZDK, JP Vodoprivreda	KP "Rad", angaž.subj.	trajno	2.000.000,00
	PROJEKTI	Idejni projekat prikupljanja i regulisanja atmosferskih voda	Općina	KP "Rad", angaž.subj.	2009.	90.000,00
		Kanalizacija Jelah Polje	Općina	KP "Rad", angaž.subj.	2008.-2013..	1.200.000,00
		Dogradnja kanalizacionog sistema Tešanj i Jelah	Općina, ZDK, JP Vodoprivreda	MZ, KP "Rad"	trajno	3.000.000,00
		Kanalizacija Šije, Raduša, Novo Selo, Vukovo, ...	Općina, ZDK	MZ	2007.- 2015.	2.500.000,00
OPERATIVNI CILJ 5						
Održavanje i unapređenje putne i druge infrastrukture	PROGRAMI	Program uređenja gradskih ulica, trotoara, mostova, parkirališta i autobuskih stajališta	Općina	Angaž.subj.	trajno	2.500.000,00
		Povećanje kvaliteta snabdijevanja električnom energijom	Općina, Elektroprivreda	Angaž.subj.	trajno	2.000.000,00
		Studija gasifikacije općine Tešanj	Općina	MZ, angaž.subj.	2009.-2010.	200.000,00

		PROJEKTI	Uređenje priključaka na magistralne i regionalni put R-474	Direkc. za ceste, ZDK	Općina	2011.	1.200.000,00
			Rekonstrukcija i asfaltiranje R-474, dionica Čatin Greb - Novi Šeher	ZDK	Općina	2007.- 2011.	1.500.000,00
			Rekonstrukcija i izgradnja preostalih lokalnih puteva po rangiranom prioritetu	Općina, ZDK	MZ	2007.-2015.	4.000.000,00
			Izgradnja otvorenih i zatvorenih parkirališta	Općina		2008.- 2014.	500.000,00
3. Efikasna lokalna uprava - kvalitetan servis i učesnik u projektima razvoja	OPERATIVNI CILJ 1						
	Unapređenje komunikacije	PROGRAMI	Aktivno i kontinuirano redizajniranje organizacije uprave	Općinski načelnik	Sve. sl. i OV	Trajno	5.000,00 god.
			Ured za rad vijećnika Općinskog vijeća	Općina	Sve. sl. i OV	2009.	10.000
			Realizacija Strategije za komuniciranje s javnošću	Općina	Sve. sl. i OV	Trajno	5.000 god.
	Unapređenje komunikacije	PROJEKTI	Unapređenje koordinacije između lokalne administracije i njenih partnera, posebno s višim nivoima vlasti	Općinski načelnik	Op. vijeće, poslanici	Trajno	5.000 god.
			Unapređenje unutarnje koordinacije i komunikacije radi povećanja efikasnosti uprave	Općina	Sve sl. i OV	Trajno	5.000 god.
			Uvođenje novih tehnika i metoda planiranja - tehnički i organizacijski aspekt (timski rad)	Općina	Sve. sl. i OV, NVO i angaž. subj.	Trajno	10.000 god.
	OPERATIVNI CILJ 2						
	Unapređenje lokalne uprave - povećanje efektivnosti i efikasnosti	PROGRAMI	Izgradnja materijalne/tehničke infrastrukture - poboljšanje uslova rada	Općinski načelnik	Sve sl. OV	2008-2010.	100.000
			Održavanje standarda ISO 9001:2000 - sistem kvaliteta do izvrsnosti	Quality Team	Sve sl. OV	Trajno	10.000 god.
			Razvoj ljudskih resursa - kontinuirana edukacija kadrova u Općini i mjesnim zajednicama, javnim ustanovama i preduzećima	Općina i menadžment javnih ustanova i preduzeća	Sve sl. MZ	Trajno	20.000 god.
			Tešanjka - Ured Općine Tešanj	Općina	MZ Tešanjka, 09	2008.	40.000
			Mjerljivost procesa - skraćivanje i racionalizacija rokova u rješavanju predmeta	Quality Team	Sve sl., Angažir. subjekti	2009-2011.	5.000 god.
			Izgradnja materijalne/tehničke infrastrukture - poboljšanje uslova rada	Općinski načelnik	Sve sl. OV	2008-2010.	100.000
Održavanje standarda ISO 9001:2000 - sistem kvaliteta do izvrsnosti			Quality Team	Sve sl. OV	Trajno	10.000 god.	

		PROJEKTI	Privođenje namjeni neizgrađenog zemljišta iznad Općine	Općinski načelnik	Sve sl., OV	2008-2014.	300.000	
			Projekti vezani za Image općine: Tešanj - sredina ekološke svijesti, čistoće i reda - evropski standardi kvaliteta života	Općinski načelnik	Sve sl., Angažirani subj.	2008-2009.	100.000	
			Kontinuirano anketiranje i samoocjenjivanje po najboljim svjetskim metodama i praksama	Quality Team	Sve sl. i dr. opć. partneri	Trajno	1.000 god.	
			Izgradnja zgrade Općinskog suda	Ministarstvo pravde ZDK	Općina Tešanj	2008-2009.	1.000.000	
			Primjena aplikacije <i>Lotus Domino Process Manager</i>	Općina	Sve sl., Angaž. subj.	2008-2015.	5.000 god.	
			Informatička edukacija u Općini, mjesnim zajednicama, javnim preduzećima i ustanovama	Općina	Sve sl., MZ, JP i JU	2008-2010.	20.000	
			OPERATIVNI CILJ 1					
4. Bolji kvalitet življenja uz viši nivo obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite i naglašen kulturni identitet	Osiguranje prostornih i tehničkih kapaciteta za efikasan i kvalitetan sistem socijalne i zdravstvene zaštite	PROGRAMI	Stimulativne demografske mjere	Općina Tešanj		2009. i dalje	100.000	
			Program kućne njege i pomoći	Centar za soc. rad	Crveni križ, Općina Tešanj			
			Ulaganje u objekte porodične medicine - upotpunjenje mreže ambulanti	Dom zdravlja	Općina Tešanj, Zavod zdr. Osig.	2008. i dalje	400.000	
			Plan nabavke medicinskih aparata - sa planom finansija	Opća bolnica i Dom zdravlja	Općina Tešanj, Zavod zdr. Osig.	2009. i dalje	300.000	
			Prioritetno i kontinuirano obezbjeđenje komunalijama	Opća bolnica i Dom zdravlja	Općina Tešanj	2012.	80.000	
		PROJEKTI	Elektronski registar u socijalnoj i zdravstvenoj zaštiti	Dom zdravlja, Bolnica, Centar za soc. rad	Općina Tešanj, Ministarstva	2009. i dalje	40.000	
			Proširenje prostornih kapaciteta Centra za socijalni rad - dnevni boravak i prihvatilište, rad u grupama...	Centar za soc. rad	Općina Tešanj, Ministarstvo	2012.	90.000	
			Dnevni centar za djecu s posebnim potrebama	Dom zdravlja	Općina Tešanj	2009.	20.000	
					OPERATIVNI CILJ 2			
Osiguranje boljih i ravnomjernijih materijalno-tehničkih uslova za rad u svim obrazovnim ustanovama i	PROGRAMI	Podrška razvoju predškolskog obrazovanja	Općina Tešanj	Min. obrazovanja		2009.- 2013.	120.000	
		Toplifikacija svih školskih objekata	Općina Tešanj	Ministarstva obrazovanja		do 2010.	100.000	
		Prilagođavanje prostornih kapaciteta osnovnih i srednjih škola prema potrebama	Općina Tešanj	Ministarstva obrazovanja		Svake godine	470.000	

		Centar za mlade u okviru Centra za kulturu i obrazovanje	Centar za kulturu i obrazovanje	Komisija za mlade, Udruženja	2011.	55.000
		Registar najuspješnijih učenika (elektronska baza) kao pretpostavka brige o talentovanim i uspješnim učenicima	Općina Tešanj	Osnovne i srednje škole	2008.	5.000
		Program sanacije zgrade CKO i adaptacije prostora izložbene galerije	Centar za kulturu i obrazovanje	Općina Tešanj	2008. i 2010.	160.000
	PROJEKTI	Općinska školska sportska takmičenja	Općina Tešanj	Društvo pedagoga TZO, Ministarstvo	Svake godine	52.000
		Izgradnja zgrade biblioteke	Općina Tešanj	Ministarstva kulture	2010.2014.	200.000
OPERATIVNI CILJ 3						
Jačanje kulturnog identiteta unutar i izvan općine	PROGRAMI	Zaštita stećaka - popis stanja, konkretni projekti obilježavanja i označavanja, edukacija javnosti	Centar za kulturu i obrazovanje	Zavod za zaštitu spom. Općina Tešanj	2009.	20.000
		Iluminacija za nacionalne spomenike	Općina Tešanj	Turistička zajednica	2010.	200.000
	PROJEKTI	Web stranica grada - sve javne ustanove, škole i preduzeća (društvena i privatna)	Općina Tešanj	Javne ustanove	2009.	8.000
		Kulturno-historijski spomenici - infrastruktura Stari grad	Općina Tešanj	F. min. kulture i sporta, Zavod, donatori	2009.-2012.	400.000
		Uređenje muzejskog prostora	Općina Tešanj		2009.-2013.	
		Ljetna kulturna manifestacija festivalskog tipa	Centar za kulturu i obrazovanje	Općina Tešanj, Udruženja		240.000
OPERATIVNI CILJ 4						
Rekreativni i sportski sadržaji sa kvalitetnom i raznovrsnom infrastrukturom i razvojem nevladinog sektora	PROGRAMI	Izgradnja poligona malih sportova u svim mjesnim zajednicama	Općina Tešanj	Mjesne zajednice	2007.-2015.	200.000
		Izgradnja trim i šumskih staza sa osmatračnicama za rekreaciju i sport	Općina Tešanj	Turistička z. ZDK	2008.- 2014.	90.000
		Uređenje zone sporta i rekreacije Tešanj	Općina Tešanj	Min. kulture i sporta	2008. - 2015.	1.200.000
		Certifikacija za odgovorno osoblje unutar udruženja građana (edukacija i selekcija)	Općina Tešanj	Udruženja	2011.	10.000
		Jedinstven prostor za sva udruženja građana	Općina Tešanj	Udruženja, Donatori	2010.	150.000
	PROJEKTI	Unapređenje Odluke o kriterijima za finasiranje udruženja građana	Općina Tešanj	Udruženja	2008.	0
		15 dječijih igrališta širom općine	Općina Tešanj	Udruženja	Svake godine	100.000
		Opremanje izviđačkog doma	Općina Tešanj	U. Izviđača	2009. i 2010.	40.000
		Elektronski registar udruženja građana	Općina Tešanj	Udruženja	2009.	5.000
		Razvoj fonda za projekte mladih	Općina Tešanj	Komisija za mlade	2008. i nadalje	300.000

15. MONITORING I EVALUACIJA

Ovaj strateški plan je osnov za dalju razradu zacrtanih ciljeva na način da će se predviđeni ciljevi detaljno planski razraditi u posebnim godišnjim programima i planovima koje će, na prijedlog Općinskog načelnika, donositi Općinsko vijeće Tešanj. Pri tome se mora imati na umu da je strateško planiranje proces koji traži kontinuirani pristup praćenju i implementaciji, kao i to da svi programi moraju biti međusobno usklađeni i da čine jednu cjelinu.

Za realizaciju Strateškog plana odgovorni su:

- Općinsko vijeće, za usvojene godišnje programe i planove;
- Općinski načelnik za cjelokupan Strateški plan;
- Pomoćnici Općinskog načelnika za dijelove Strateškog plana koji se odnose na njihove oblasti;
- Upravni odbori i menadžment javnih ustanova i preduzeća.

Pored ovoga, Načelnik Općine Tešanj će donijeti uputstvo i procedure, rokove i način informisanja, prikupljanja informacija i njihove distribucije, kao i način na koji će Strateški plan, njegova primjena i kontrola provođenja biti prezentirana javnosti.

Prihvatanjem Vizije i strateških ciljeva od strane Općinskog vijeća Tešanj, Općinski načelnik će formirati Stručni radni tim za evaluaciju i praćenje realizacije Strateškog plana Općine Tešanj.

Implementatori Strategije biće javna preduzeća, ustanove i općinske službe. Pojedini projekti biće realizirani i uz pomoć nevladinih udruženja.

Do formiranja općinske Agencije za razvoj, najveći dio poslova pripreme programa, projekata, procedura ugovaranja i implementacije koordinirat će Odjeljenje za planiranje i razvoj općinske Službe za urbanizam, prostorno uređenje, razvoj i inspekcije.

Svakodnevnu kontrolu vršit će implementatori, a Općinski načelnik će najmanje jednom godišnje vršiti ocjenu realizacije i o tome izvještavati Općinsko vijeće Tešanj. U najširem smislu, najveći kontrolor će, naravno, biti građani u različitim ulogama u okvirima lokalne zajednice.